

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

BALKAN POLİTİKASINDA
ARNAVUTLUK
(1912 SONRASI)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gürkan AKYOL (0430220272)

Tez Danışmanı : Yrd.Doç.Dr.Timuçin KODAMAN

ISPARTA, 2007

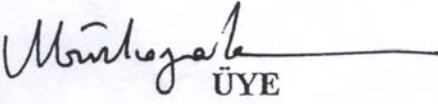
T.C
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMASI ve SÖZLÜ SINAV TUTANAĞI

İLGİ: Enstitü Yönetim Kurulu'nun 02.06/2007 Tarih ve 242/01p Sayılı Kararı
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimi
gören 0470220272 numaralı Gürkan AKYOL 'ın
hazırladığı Balkan Politikasında Arnavutluk (1912 Sonrası)

..... konulu
YÜKSEK LİSANS TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMASI ve SÖZLÜ SINAVI Lisansüstü Öğretim
Yönetmeliği'nin 2.5. Maddesi uyarınca 22.06/2007 Cuma günü saat 15:00'da
yapılmış; sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tez savunmasını
KABULÜNE / REDDİNE / DÜZELTME SÜRESİ VERİLMESİNE OYBİRLİĞİYLE/
ÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

SINAV JÜRİSİ

ÜYE

ÜYE

ÜYE

Muharrem GÜRKAYNAK
Yrd. Doç. Dr.

Timur KODAMAN
Yrd. Doç. Dr.

Uysal KERMAN
Yrd. Doç. Dr.

Madde-25 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL"
,"RET" veya "DÜZELTME" kararı verir. Bu karar, Enstitü Anabilim Dalı Başkanlığınca tez sınavını
izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi
kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde gereğini yaparak tezini aynı
jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tez kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile
ilişkisi kesilir.

ÖNSÖZ

Strateji, günümüzde yaşamın hemen hemen ön kesitlerini kaplamaktadır. Sokaktaki insandan, bürokratına, sporcudan eğitim bilimeciye kadar bütün insanlar stratejinin anlamını, kafasında kendine has çizgileri ile bir plan olarak tanımlamaktadır. Strateji bir aldatma oyunu, hile ve rakiplerine dolap çevirme yollarını gösteren ve değişik çıkarlarını düzenleyen bir vasıttır. İnsanlar stratejinin yararlarını algılamakta, uygulamakta ve yaşantı haline getirmektedir.

Bir kültür birikimi içinde kişisel ve toplumsal sorunları çözmeye yarayan bilimsel bir sanat dalı olan strateji ile, küçük büyük bütün sorunlar bir planın kalın çizgileri içinde çözülmeye çalışılmaktadır.

Dünya siyasi tarihinde stratejik olarak değerlendirilen bölgeler, her zaman kanayan yara olduğu gibi, büyük güçlerin ele geçirmek için çaba sarf ettikleri ve birbirleriyle yarıştıkları alanlar olmuştur.

Stratejik konumu itibariyle yüzyıllar boyunca Adriyatik kıyılarında hep saldırılara karşı koyan Arnavutluk, Balkanlarda istikrarın ve barışın anahtarı konumundadır.

Balkanların en küçük ve en fakir ülkelerinden biri olan Arnavutluk, kendine has yapısı, Soğuk Savaş döneminin soyutlanmış ülkesi olması, Arnavut nüfusun yaklaşık % 48'inin Arnavutluk dışında yaşıyor olması, ülke sınırları içersinde ise iki farklı grubun bir arada bulunması, vb. sebepler ile dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada, Arnavutluk'un kendi içinde, komşu ülkeler ile ve Dünya ile yaşadığı önemli sorunlar ele alınırken Türk Dış Politikasına olan etkileri de irdelenecektir.

Gürkan AKYOL

ÖZET

BALKAN POLİTİKASINDA ARNAVUTLUK (1912 SONRASI)

Gürkan AKYOL

Süleyman Demirel Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Yüksek Lisans Tezi, 100 sayfa, Haziran 2007

Danışman : Yrd.Doç.Dr.Timuçin KODAMAN

Balkanların anahtar ülkesi olarak adlandırılan Arnavutluk, konumu itibariyle yüzyıllar boyunca Adriyatik kıyılarında hep saldırılara karşı koymuştur. Yunanlılar ile birlikte Balkanların en eski toplumu olan Arnavutluk'un kökenleri M.Ö. 600'lü yıllara dayanmaktadır.

Avrupa'nın geçit yolları üstündeki stratejik konumu Arnavutluk'un sırasıyla Romalılar, Alanlar, Vizigotlar, Hunlar, Avarlar, Slavlar, Bulgarlar, Bizanslılar, Sırp ve Sicilyalı Normanların işgaline uğramasına yol açmıştır. Roma İmparatorluğu'nun 395 yılında ikiye bölünmesi ile Doğu ve Batı İmparatorlukları arasındaki sınır Arnavutluk bölgesinin tam ortasından geçmiştir. Arnavutluk'un gelişmesi ve stratejik önemi bu şekilde artmıştır.

1517 yılından 1912 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğu himayesi altına giren Arnavutluk. Balkan ayaklanmasını fırsat bilen aydınların liderliğinde 28 Kasım 1912 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Sınırları da 10 Temmuz 1913 tarihinde yapılan Londra Konferansı'nda belirlenmiştir.

28 Kasım 1912 tarihini bağımsızlık günü olarak gören Arnavutluk'un talihi 1944 yılına kadar tarihinde olduğu gibi devam etmiştir: yine işgaller, yine boyunduruk altına girmeler. Enver Hoca'nın 1944 yılından 1985 yılına kadar devam edecek olan dönemi ile Arnavutluk silkincek, mücadele edecek, dostlar kazanacak ve siyasi örgütlere girecektir.

Güçsüz ekonomisini güçlendirmek, güvenlik duygusunu geliştirmek düşüncesi 1944-1978 yılları arasında Arnavutluk'u sırasıyla Yugoslavya, Sovyetler

Birliği ve Çin ile dostluklar kurmaya, antlaşmalar yapmaya götürmüştür. 1978-1985 yılları arası ise Arnavutluk'un yalnızları oynadığı bir oyundur.

Günümüzde demokratikleşme hareketi ile siyasal yakınlaşmalar içerisine girmek isteyen, ekonomik ve kültürel anlamda gelişmek isteyen, komşu ülkeler ile sorunlarını çözmek isteyen bir Arnavutluk var karşımızda.

Yunanistan ile Kuzey Epir, Omania ve Çamerya Arnavutları, Kosova, Makedonya ve Karadağ ile azınlıklar sorunları ile mücadele eden Arnavutluk için bu bölgelerde yaşayan Arnavut nüfusu bir araya getirerek Büyük Arnavutluk projesini hayata geçirmek beyinlerde yatan bir idealdir.

Arnavutluk, kendine has yapısı ile Türkiye'de yaşayan Arnavutlar, Yugoslavya'da yaşayan Türkçe konuşan Arnavutlar ve ortak tarihi geçmişi ile Türkiye'nin dış politikasına olumlu ve olumsuz etkilerde bulunmaktadır. Türkiye için Balkanlarda kilit noktada bulunmaktadır.

ABSTRACT

ALBANIA IN BALKAN POLITICY (AFTER 1912)

Gürkan AKYOL

Süleyman Demirel University, The Department Of International Relations
Ph.D., 100 pages, June 2007

Supervising Professor : Assistant Professor Doctor Timuçin KODAMAN

Albenia which is regarded as like a key country of Balkans has always withstood on the onset of the enemy on the coast of Adrian Sea for ages concerning of its position. The roots of Albenia which is the oldest society –with the Greeks- of Balkans go back to B.C. 600.

That its strategic location through Eorope’s road caused Albenia to be invaded several times by –in chronological order- Romans, Alans, Vizigots, Huns, Avars, Slavs, Bulgarians, Byzantines, Serbians, and Sicilian Normans. Because of the devision of Roman Empire inti two in 395, the border line between the East and West Empires, passed right through the middle of Albenian area. That increased its strategic impotence and Albenia has developed more and more.

Albenia which was granted asylum in Ottoman Empire between 1517-1912, declared its independence on 28th November 1912 with the leadership of the literati who took the advantage of Balkan rebellion. Its borders were defined in the Conference of London held on 10th July 1913.

The luck of Albenia which accepted 28th November 1912 as the ‘date of independence’ went on the same as it was untill 1944, invensions, political asylums, etc. With the era of Enver Hoca longed from 1944-1985, Albenia would shake itself, defend itself, make friends and join some political organisations.

The idea of strenghtening its weak economy and to improve the feeling of safety took Albenia to make friends with –in chronological order- Yugoslavia, The

Soviet Union and China and to make pacts with them between 1944-1978. However, the years between 1978-1985 was just a game for Albania to play the lonely.

Today we see Albania as a country that demands to have political approachment with others through its democratic movements, develop in terms of cultural and economical ways and solve its problems with neighbour countries.

It is an ideal of Albania to bring together the Albanians living as minorities and cause problems for Albania in Greece and North Epir, Romania and Cameroon, Macedonia and Montenegro, and to implement the project of 'Great Albania'.

Albania with its peculiar constitution has positive and negative effects on the Albanians living in Turkey, the Albanians living in Yugoslavia but speaking Turkish, and on Turkey's foreign policy. It stands as a key point in Balkans in terms of Turkey.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	I
ÖNSÖZ.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRASİ ÖNCESİ VE SONRASINDA ARNAVUTLUK

I. İkinci Dünya Savaşı Sonuna Kadar Arnavutluk.....	8
A. Arnavutluk'taki Osmanlı Egemenliği.....	8
B. Arnavutluk Bağımsızlık Hareketi.....	13
C. Birinci Dünya Savaşından İkinci Dünya Savaşına Kadar Olan Gelişmeler (1914-1939).....	15
D. İkinci Dünya Savaşı ve Arnavutluk (1939-1944).....	18
II. Enver Hoca Döneminde Arnavutluk (1944-1985).....	21
A. Yugoslavya Yörüngesindeki Arnavutluk (1944-1948).....	21
B. Sovyetler Birliği'nin Etkisi (1948-1961).....	23
C. Yeni Yaklaşımlar: Çin (1961-1978).....	25
D. Yalnız Arnavutluk (1978-1985).....	26
III. Günümüzde Arnavutluk (1985 Sonrası).....	27
A. Arnavutluk ve Demokratikleşme (1985-1990).....	27
B. Çok Partili Sisteme Geçiş (1990-1992).....	30
C. Arnavutluk'un Yeni Dış Politikası Üzerine Yaklaşımlar (1992 Sonrası).....	32

İKİNCİ BÖLÜM

BALKANLAR VE ARNAVUTLUK

I. Balkanlar.....	36
II. Arnavutluk-Yunanistan İlişkileri.....	39
A. Genel.....	39
B. Kuzey Epir Sorunu	39
C. Omonia Krizi.....	44
D. Çamerya Arnavutları.....	47
III. Kosova Sorunu ve Arnavutluk.....	50
IV. Arnavutluk-Makedonya İlişkileri.....	53
A. Genel.....	53
B. Arnavutluk'ta Yaşayan Makedon Azınlık.....	54
C. Makedonya'da Yaşayan Arnavutlar.....	55
V. Karadağ'da Yaşayan Arnavutlar ve İkili İlişkiler.....	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARNAVUTLUK VE DÜNYA

I. Arnavutluk'un Dünyası: İtalya.. ..	61
II. Arnavutluk ve Amerika Birleşik Devletleri.....	63
III. Arnavutluk ve NATO.....	67
IV. Arnavutluk ve Türkiye.....	69
A. Bağımsız Arnavutluk ve Türkiye.....	69
B. 1959 Sonrası Yükselen Türk-Arnavut Dostluğu.....	71
C. Türkiye-Arnavutluk İlişkileri ve Yunanistan.....	75

SONUÇ.....	77
KAYNAKÇA.....	82
ÖZGEÇMİŞ.....	91

GİRİŞ

Dünya coğrafyasında devletlerin dış politikalarının kendilerine özgü koşulları vardır ve bu koşullar dış politikayı şekillendirir. Hatta ülkelerin, bir konuda veya bir ülke hakkında benzer politikalar izlemesi de, kısmen o ülkelerin, o günkü koşullarının benzer olduğu anlamına gelebilir.¹ Tarih içinde politik davranışlar incelendiğinde ülkelerin mevcut dengeleri kendi lehlerine değiştirmek düşüncesiyle hareket ettikleri gözlemlenmektedir.

Bir ülkenin dış politikası değerlendirilirken, o ülkenin tarihi, kültürü, idealleri, coğrafyası, rejimi, askeri, ekonomik, sosyal ve siyasal yapısı dikkatle ele alınmalıdır.² İç politika ile dış politika arasında da karşılıklı dinamik bir bağımlılık olduğu da gerçektir. Dış politika çizgisi belirlenirken iç dinamikler dikkate alınmakta ve buna bağlı olarak diğer ülkeler ve uluslararası örgütler ile etkileşimler meydana gelmektedir.

Siyasetçiler ve tarihçiler tarafından Balkanların anahtar ülkesi olarak adlandırılan Arnavutluk, jeopolitik konumu itibariyle doğu ve batı uygarlıkları arasındaki geçiş yolları üzerinde bulunmasından yüzyıllar boyunca Adriyatik kıyılarında hep saldırılara karşı koymuştur.

Arnavutluk'un (Albania) asıl sakinlerinin bugünkü yurtlarına nereden geldiklerine ilişkin meseleye çözüm olarak birçok varsayım ortaya atılmıştır. Kafkaslar'da "Albania" adlı başka bir yerin varlığı, "Albania" adının nereden kaynaklandığının gizemini sürdürmesi ve öte yandan bu ismin, Arnavut halkının kendisince bilinmemesi ve de Arnavutların Balkan Yarımadasına gelişine dair tarihin ve efsanelerin ortaya koyduğu somut bir kaydın olmaması Arnavutların kökeni meselesini çözümü zor bir hale getirmiştir.³ Yunanlılar ile birlikte Balkanların en eski toplumu olan Arnavutluk'un kökenleri M.Ö. 600'lü yıllara dayanmaktadır.⁴

¹ Osman Metin ÖZTÜRK, "Türk Dış Politikasında Balkanlar", **Balkan Diplomasisi**, ASAM Yayınları, Ankara, 2001, s.1.

² Önder ARI, **Uluslararası İlişkiler**, Der Yayınları, İstanbul, 1987, s.7.

³ Ayrıntılı bilgi için bakınız: David HALL, **Albania And Albanians**, Pinter, Londra, 1994.

⁴ Oktay GÖKTAŞ, **Balkanlar'ın Anahtar Ülkesi Arnavutluk**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1995, s.1.

Arnavutlar, Güneydoğu Avrupa'daki en eski millettir ve birbiriyle akraba olan İlliryalılar⁵, Makedonyalılar ve Epirotlar⁶ tarafından tarihin çeşitli dönemlerinde temsil edilmiş ilk Ari göçmenlerin soyundan gelmektedirler.⁷

Çoğu etnolog ve dilbilimcinin kanısına göre, İlliryalılar, yarımada'nın güney kısmında yerleşik olan ve sınırları İtalya ve Trakya'ya kadar uzanan Helen öncesi Tyrrhenopelasgia halkının çekirdeğini oluşturmuşlardır.⁸ İlliryalılar aynı zamanda, cesur, kolaylıkla yola gelmeyen, boyunduruk altına alınması zor insanlardı. Herhangi bir medeniyeti zor benimserlerdi.⁹ İlliryalılar, daha geniş bir anlamda aynı zamanda Pelasgialıdırlar. Ayrıca akraba ırklardan İlliryalılar'ın, Gegler'in¹⁰ yani kuzeyli Arnavutlar'ın ataları, Epirotlar'ın ise Tosklar'ın¹¹ yani güneyli Arnavutlar'ın ataları olduklarına inanılmaktadır. Bu genel kanı, Strabo'nun¹² İlliryalılar ve Epirotlar arasında sınır oluşturduğunu belirttiği Via Egnatia¹³ ya da Egitana'ya ilişkin

⁵ **İllirya**, antik çağda İlirler adı verilen boyların Balkan Yarımadası'nın batısında, Adriyatik Denizi'nin genel olarak Dalmaçya Kıyıları'nda kurulmuştur. İlirlerin bilinen ilk hükümdarları Bardyllis olup M.Ö. 4. yüzyılda hüküm sürmüştür. En önemli kentleri Lissus (Bugünkü Arnavutluk kenti Lezhë ve Epidamnustur. (Bugünkü Arnavutluk kenti Durrës) (<http://tr.wikipedia.org/wiki/İllirya>).

⁶ **Epirot**, denize kıyısı olmayan yerde, iç bölgede yaşayan insan anlamına gelmektedir.

⁷ ARGON, "Arnavutluk'un İlk Sakinleri", **Gündem, Arnavut Haber**, (17.04.2006).

⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız: E.ELLUL JACQUES, **The Albanians An Ethnic History From Prehistoric Times To Present**, Mc. Forland Company, Londra, 1995.

⁹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Stefanos YERASIMOS, **Milliyetler ve Sınırlar, Balkanlar, Kafkasya ve Orta Doğu**, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 1995.

¹⁰ **Gegler**, İşkodra vilayetinde, Kosova'daki İpek-Prizren ve Pristine sancaklarında, manastır vilayetindeki Debre ve Elbasan'da yaşayan dağlılardır. Hotti, Kelmenti, Kostrati, Grudi gibi birçok aşiret ve klanlara bölünmüşlerdir. Bunlar yazları dağlarda geçirip, kış gelince Adriyatik kıyılarına inerler. Bu aşiretlerin içinde en dikkate değer olan Drin nehrinin güneyindeki dağlık bölgelerde yaşayan Mirditler aşiretidir.

¹¹ **Tosklar**, güneyli Arnavutlardır. Güneyli Arnavutlar birçok yönden kuzeyli Arnavutlardan farklıdırlar. Tosk adı "Tuskan" adıyla bir farzedilir. Yanya ve Preveze civarındaki yerli halka "Cham" adıyla, Prementi civarında yaşayanlar ise "Liap" adıyla bilinirler. Güneyli Arnavutlar "Fustanella" adı verilen kıyafetleriyle diğerlerinden hemen ayırt edilirler. Fustanella kat kat dikilmiş olup, dizlere kadar uzanan eteklidir. Gegler tarafından hiç giyilmemesine rağmen Fustanella sadece Tosklara mahsus bir kıyafet değildir; daha çok Yunanistan'da hususiyetle Mora'da, hatta Vistriça vadisinin iç kısımlarında, köylük yerlerde Türkler tarafından da giyilir.

¹² **Strabo**, Antik Yunan'da yaşamış tarihçi, coğrafyacı ve filozoftur. Yaşadığı dönemde bilinen yerlere yapılan göçlere ve hangi milletlerin yerleşmeler yaptığı üzerine gerçekleştirdiği çalışmalar ile ün kazanmıştır. Bugünkü Amasya ili sınırları içinde varlıklı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Strabo>).

¹³ **Via Egnatia**, Romalıların, Adriyatik'i, İstanbul ve Çanakkale boğazlarına bağlama amacıyla inşa ettikleri yoldur. Yol daha ziyade Osmanlı İmparatorluğu'nun posta hizmetlerinin rahatça yapılabilmesi amacıyla kullanılmıştır. Via Egnatia, barbar istilaları esnasında önemini yitirmiş olsa da Bizans hâkimiyeti ile birlikte eski önemini yeniden kazanmıştır. 1 nci Murat zamanında Osmanlılar Avlonya'nın da alınması ile birlikte Via Egnatia üzerinde hâkimiyet kurmayı başarmışlardır. Yol

ifadesinin pratikte bugün Gegler'i ve Tosklar'ı ayıran Shkumbini ırmağının akışına karşılık gelmesinden doğmuştur. Aynı coğrafyacı, Epirotlar'ın aynı zamanda Pelasgialı olarak adlandırıldıklarını ifade etmiştir. Bugün bile anısı çağdaş Arnavutlarca Tanrı'ya verilen isim "Zot" olarak kalan Pelasgialı Zeus'a antik çağların en ünlü kahininin olduğu yer Dodona'da tapılmıştır. Herodot'a göre bu kutsal yerin civarına Pelasgia denilmekteydi. Dahası, etnologların bu bulguları kendilerini gururla Balkan Yarımadası'nın asıl sakinlerinin torunları olarak gören yerlilerin bozulmamış olan gelenekleriyle desteklenmektedir. Arnavutlar, bu sebeple, bu topraklar üzerindeki asıl hakkın kendilerinde olduğunu düşünmektedirler. Aynı zamanda bu geleneklerin gücüyle ki Arnavutlar, diğer Balkan uluslarını fazlasıyla kendilerinin olanı sahiplenmiş yabancılar olarak görmektedir.¹⁴ Bu sebeptir ki Arnavutlar ve komşuları arasında yüzyıllar boyunca süregelen sınır savaşları olmuştur.

İlliryalılar uzun bir süre kabileler halinde yaşadıkdan sonra, ilk çağlarda İşkodra¹⁵ merkez olmak üzere İllirya Devleti (M.Ö. 627-600)'ni kurmuşlar ve Arnavutluk'un ilk temelini atmışlardır.

Avrupa'nın geçit yolları üstündeki stratejik konumu Arnavutluk'un sırasıyla Romalılar, Alanlar, Vizigotlar, Hunlar, Avarlar, Slavlar, Bulgarlar, Bizanslılar, Sırp ve Sicilyalı Normanların işgaline uğramasına yol açmıştır. Roma İmparatorluğu'nun 395 yılında ikiye bölünmesi ile Doğu ve Batı İmparatorlukları arasındaki sınır Arnavutluk bölgesinin tam ortasından geçmiştir. Arnavutluk'un gelişmesi ve stratejik önemi bu şekilde artmıştır.

1383 yılından itibaren bölgede başlayan Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyeti ile başlayan tarihi süreç Arnavutluk'un 1517 yılından 1912 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğu himayesi altına girmesini sağlamıştır.¹⁶ 1517-1912 yılları arasında sorunsuz bir eyalet olarak görünen Arnavutluk, zamanla güçlü bir birlik kurmaya başlamıştır. Balkan ayaklanmasını fırsat bilen aydınların liderliğinde

üzerinde Osmanlı hâkimiyeti tamamen sağlanınca adı değişmiş ve Via Egnatia sol kol şeklinde anılır olmuştur. (<http://sozluk.sourtimes.org/show.via.egnatia>).

¹⁴ GÖKTAŞ, a.g.e., s.2.

¹⁵ **İşkodra** (Shkoder), Arnavutluk'un kuzeyinde bulunan ve başkent Tiran'dan sonra ülkenin ikinci büyük kentidir.

¹⁶ Süleyman KÜLÇE, **Osmanlı Tarihinde Arnavutluk**, İzmir Yayınları, İzmir, 1944, s.12.

28 Kasım 1912 yılında bağımsızlığını ilan eden Arnavutluk'un sınırları da 10 Temmuz 1913 tarihinde yapılan Londra Konferansı'nda belirlenmiştir.

Arnavutluk, tarihi boyunca yaşadığı işgallerin bir yenisini Birinci Dünya Savaşı sırasında sırasıyla İtalya, Yunanistan ve Sırbistan tarafından işgal edilerek yaşamıştır. İki Dünya Savaşı arasında bağımsız kalabilen ülke 1939 yılında İtalya tarafından yine işgal edilmiştir.¹⁷ Savaş sırasında Yunanistan da Güney Epir bölgesini sınırlarına dâhil etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Enver Hoca'nın önderliğinde yeniden bağımsızlığını kazanan Arnavutluk, Yugoslavya, Sovyetler Birliği ve ardından Çin ile ittifaka girmiştir. Önce Sovyetler Birliği, Mao'nun ölümünden sonra da Çin'le ilişkilerini kesen Arnavutluk'un iç ve dış siyaset konularında takındığı kendine özgü tutum da böylece belirginleşmeye başlamıştır.¹⁸

Müslümanlıktan Hıristiyanlığa, Rum Ortodoksluğundan Roma Katolikliğine kadar her türlü inanın yer bulabildiği Arnavutluk bütün bu işgallere rağmen Adriyatik kıyısındaki varlığını günümüze kadar sürdürebilmiştir.

Güneydoğu Avrupa'da Balkan Yarımadası'nda, Adriyatik ve İyonya Denizleri'nin kıyısında, Yunanistan, Makedonya ve Sırbistan-Karadağ ile komşu olan ve 28 Kasım 1912 tarihinde bağımsızlığını ilan eden Arnavutluk Cumhuriyeti'nin¹⁹ yüzölçümü 28.748 km², nüfusu 2004 yılı itibariyle 3.544.808, başkenti Tiran'dır. Ülke sınırlarının dışında ise yaklaşık ülkede yaşayan nüfus kadar Arnavut yaşamaktadır. İdari olarak 36 ayrı şehrin bulunduğu ülkede başkent Tiran'a²⁰ ilave olarak, Durres, İşkodra, Elbasan ve Vlora en önemli şehirleridir.²¹

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Fahir ARMAOĞLU, **20 nci Yüzyıl Siyasi Tarihi (Cilt 1-2)**, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1991.

¹⁸ Mehmet GÖNLÜBOL, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, s.148.

¹⁹ Arnavut dilinde Arnavutluk **Shqipëria** olarak adlandırılır.

²⁰ Osmanlı egemenliği sırasında İşkodra vilayetinin Draç Sancağı'nda bir kaza merkezi ve 17 nci yüzyıla kadar küçük bir köy olan **Tiran**, İşkodra Valisi Süleyman Paşa zamanında gelişmeye başlamıştır. İskelesi olan Draç'a iyi bir kara ve demiryoluyla bağlı olan başkent nünüsü bir milyona yakındır.

²¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Ramazan ÖZEY, **Dünya ve Ülkeler Coğrafyası**, Öz Eğitim Yayınları, İstanbul, 1999.

Ülke nüfusunun etnik yapısı, % 95 Arnavut, % 3 Yunanlı ve % 2 diğer etnik gruplardan (Türk, Eflâk²², Çingene, Sırp, Karadağlı, Makedon, Bulgar) meydana gelmektedir. Bu durum Arnavutça ile birlikte etnik azınlık dillerinin de kullanılmasını ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca nüfusun % 70'i Müslüman, %20'si Arnavut Ortodoks, % 10'da Rumen Katolik'tir.²³

Kışların soğuk, bulutlu, yağışlı; yazların sıcak, açık, kuru geçtiği; iç kısımlarında daha soğuk ve daha rutubetli bir iklim hakim olduğu Arnavutluk'un üçte ikisi dağlık ve tepeliktir.²⁴ Bu durum tarıma uygun toprakların sadece % 20 seviyesinde kalmasına yol açmaktadır.

Ekonomisi Avrupa standartlarının altında olan Arnavutluk, serbest piyasa ekonomisine geçiş dönemi yaşamaktadır. Tekstil ve ayakkabı, metal ve madensel cevherler, ham petrol, sebze, meyve, asfalt ve tütün ürünlerini ihraç eden Arnavutluk, özellikle makine ve teçhizat, gıda, tekstil, kimyasal ürünleri ithal etmektedir. Ticaretinin büyük bölümünü İtalya ve Yunanistan ile gerçekleştirmektedir.²⁵ İthalatının % 7'lik bölümünü Türkiye oluşturmaktadır.²⁶

Eğitim alanında Avrupa standardını yakalamak üzere büyük reformlar yapılan Arnavutluk'ta 9 yaş ve üzeri nüfus dikkate alındığında okur yazar oranı % 86,5 (2003 tahmini)'tir.²⁷

Arnavutluk, Soğuk Savaştan ekonomisi en zayıf olarak çıkan Avrupa Devletidir. Sosyalizmden demokrasiye geçiş çabaları ekonomisi zaten güçsüz olan Arnavutluk'ta siyasi ve ekonomik istikrarsızlık yaşanmasına yol açmıştır. Kosova sorunu, Makedonya'daki Arnavut azınlığın durumu, Yunanistan'la mevcut Kuzey

²² **Eflak**, Valahya olarak da bilinen, bugünkü Romanya içinde kalan, Aşağı Tuna ırmağı kıyısında bulunan eski bir prensliktir. 1859 yılında Boğdan ile birleşmesi sonucu Romanya Devleti oluşmuştur.

²³ Arnavutluk Ülke Bülteni, <<http://www.deik.org.tr/bultenler>>, (28.10.2006).

²⁴ Arnavutluk, <<http://www.ülkeler.net/Arnavtluk>>, (28.05.2007).

²⁵ **a.g.e.**

²⁶ Arnavutluk Ülke Profili, **T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı**, <<http://www.dtm.gov.tr/anl/raporlar/AVRUPA/arnavutluk/arnavutluk.htm>>, (27.10.2006).

²⁷ Arnavutluk, <<http://www.ülkeler.net/Arnavtluk>>, (28.05.2007).

Epir sorunu ve Arnavutluk'tan Yunanistan'a olan yasadışı göçler gündemde olan ana sorunlar olarak sayılabilir.²⁸

Arnavutluk'un Adriyatik Denizi'ni İyonya Denizi ve Akdeniz'e bağlayan Otranto Boğazı boyunca stratejik bir konumu vardır. Bu konumu nedeniyle Arnavutluk'un komşu ülkelerle ilişkileri tarih boyunca iyi olmamıştır. Özellikle yayılmacılık anlayışını benimseyen Yunanistan ile yaşanan sınır anlaşmazlıkları, iki ülkede yaşayan azınlıkların problemleri, yasadışı göçler ve Yunanistan'ın misyonerlik faaliyetleri Arnavutluk dış siyaseti için komşusu Yunanistan ile olan ilişkilerinde önem arz etmektedir.²⁹

Arnavutluğun ve Arnavut'ların yaşadıkları diğer bölgelerin (eski Yugoslavya ve Makedonya) Osmanlı idaresine geçmesiyle başlayan Türkiye'ye Arnavut göçü günümüzde yaklaşık 5 milyon Arnavut'un Türkiye sınırları içerisinde yaşadığı gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Aynı şekilde Yugoslavya'da Türkçe konuşan azınlığın %70'ini Arnavutlar oluşturmaktadır.³⁰

Bu çalışmada Balkanların anahtar ülkesi olarak tanımlanabilen, tarihi geçmişi ve benzer özellikleri ile Türkiye'ye yakın olan Arnavutluk ele alınmaktadır.

Balkanların en küçük ve en fakir ülkelerinden biri olan Arnavutluk, kendine has yapısı, Soğuk Savaş döneminin soyutlanmış ülkesi olması, Arnavut nüfusun yaklaşık % 48'inin Arnavutluk dışında yaşıyor olması³¹, ülke sınırları içerisinde ise iki farklı grubun bir arada bulunması³², Türkiye'de yaşayan Arnavutlar, Yugoslavya'da yaşayan Türkçe konuşan Arnavutlar, vb. sebepler nedeniyle Türkiye'nin dış politikasına olumlu ve olumsuz etkilerde bulunmaktadır.

²⁸ İrfan Işık UZGEL, "Türkiye ve Balkanlar; İstikrarın Sağlanmasında Türkiye'nin Rolü", **Günümüzde Türkiye'nin Dış Politikası**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2002, s.148.

²⁹ Erhan TÜRBEĞAR, Yunanistan-Arnavutluk İlişkileri: Balkanlar'ın Tedirgin Dostları, **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt 1, Sayı 2, 2004.

³⁰ "Türkiye'deki Arnavutlara Genel Bakış", **Viva Albania**, Mart 2007.

³¹ Bölgede bulunan yaklaşık 6 milyon Arnavut'un sadece 3.5 milyonu Arnavutluk'ta yaşamaktadır. Kosova, Makedonya, Karadağ ve Yunanistan'da 3 milyon Arnavut yaşamaktadır.

³² Ülkede kuzeyde yaşayan "Geg"ler ve güneyde yaşayan "Tosk"lar olmak üzere, farklı lehçe konuşan, kültürel açıdan aralarında bazı farklılıklar bulunan iki ayrı Arnavut grup bulunmaktadır. Bu iki grup hakkında ayrıntılı bilgi daha önce verilmiştir.

Arnavutluk'un kendi içinde, komşu ülkeler ile ve Dünya ile yaşadığı önemli sorunlar ele alınırken Türk Dış Politikasına olan etkileri de irdeleneceği çalışma giriş ve sonuç bölümleri dışında üç ana bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, Arnavutluk tarihi kısaca ele alınırken, ülkenin demografik yapısı açıklanmaktadır.

Birinci bölümde, demokrasi öncesi ve sonrasında Arnavutluk siyasi geçmişinden bahsedilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun ülke üzerindeki hâkimiyeti ve bağımsızlık mücadelesi, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında izlenen siyaset ve 41 yıllık bir dönem ile ülkeyi idare eden Enver Hoca'nın Yugoslavya, Sovyetler Birliği ve Çin ile yaklaşımlarının sırayla anlatıldığı bölüm, demokratikleşme hareketi ile değişime uğrayan Arnavutluk'un günümüz politikası ile sona ermektedir.

İkinci bölümde, Arnavutluk'un içinde bulunduğu coğrafya olan Balkanlar ele alınmakta ve ikili ilişkiler anlatılmaktadır. Yunanistan ile yaşanan sorunlar (Kuzey Epir Sorunu, Omonia Krizi, Çamerya Arnavutları), Kosova Sorunu, Makedonya ve Arnavutluk'ta yaşayan azınlıklar, Karadağ'da yaşayan Arnavutlar hakkında yapılan incelemeler ile bölüm sona ermektedir.

Üçüncü bölümde, Arnavutluk'un her döneminde en yakını olan İtalya ile olan yaklaşımları ele alınırken, Arnavutluk-Amerika Birleşik Devletleri, Arnavutluk-NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması-The North Atlantic Treaty) ilişkileri de irdelenmektedir. Bölümün sonunda ise Türkiye-Arnavutluk ilişkileri genel hatlarıyla incelenirken, bu ilişkilerin Yunanistan bağlantıları ile konu bütünleştirilmeye çalışılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRASİ ÖNCESİ VE SONRASINDA ARNAVUTLUK

I. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONUNA KADAR ARNAVUTLUK

A. Arnavutluk'taki Osmanlı Egemenliği

Kuruluş yıllarında feodal bir tarzda idare edilen Arnavutluk, Bizanslılardan sonra İstanbul Lâtin İmparatorluğu'na geçmiş, Latinler Epir yani Güney Arnavutluk'ta bir despotluk meydana getirmişlerdir. Sicilya kralı Şarl Danju 1272'de Arnavutluk kralı unvanını almış ve kendisine bağlı birtakım küçük prenslikler meydana getirmiştir.³³

Aydınoğulları Beyliği Türkleri³⁴, Arnavutluk'ta hâkimiyet kurmak isteyen Bizans İmparatoru III. Andronik'e yardımcı kuvvet göndermiştir. Türkler başarılı işlerden sonra Tesalya ve Beotia yoluyla memleketlerine dönmüşlerdir.

1340-1346'da bir kısmı Sırp'ların eline geçen Kuzey Arnavutluğun diğer kısmında sonradan bilhassa Sırp hâkimiyeti çökünce Draç, Avlonya, Berat prenslikleri teşekkül etmiştir. Kurulan prensliklerden Arnavut sergerdesi³⁵ Şarl Topia Mat ve Işkombi nehirleri arasındaki bölgede, Aleksandr Gioriş ise Draç şehir ve limanı ile Avlonya (Valona) ve Kanina limanlarında hakimiyet kurmuştur. Berat denilen Arnavutluk Belgrad'ı ise daha önce İvan Asen Komnenos'a ait iken sonradan burası Aleksandr tarafından zaptedilmiştir.³⁶

Bölgeye hakim olan bu önemli iki prenslikten başka merkezi Işkodra olan Zenta'da Balsha veya Balşi namında aslen Arnavut olan bir prensin üç oğlunun 1360 senesinde kurdukları bir Lâtin prensliği de hakimiyet sürmüştür. Bu prenslik

³³ Kuruluş Dönemi Osmanlılar ve Arnavutluk, <<http://www.osmanlimedeniyeti.com>>, (21.10.2006).

³⁴ **Aydınoğulları Beyliği**, Anadolu Selçuklu Devleti'nin çökmesi ve dağılmasıyla başlayan Anadolu Beylikleri döneminde, 14. yüzyıl başlarında Güneybatı Anadolu'da Aydın ve çevresinde kurulmuş ve döneminde hayli etkili olmuş bir Türk beyliğidir. Germiyanogulları Beyliği ordusu subaşı Aydınolu Mübarizüddin Mehmet Bey tarafından kurulmuştur. 1307 yılında kurulan Beylik'in sahip olduğu topraklar (Birgi, Tire, Aydın ve Selçuk bölgesi) 1425 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altına girmiştir.

³⁵ **Sergerde**, elebaşı anlamına gelmektedir.

³⁶ Ayrıntılı bilgi için bakınız: E.ELLUL JACQUES, **The Albanians An Ethnic History From Prehistoric Times To Present**, Mc. Forland Company, Londra, 1995.

İstefan Duşan'dan sonraki Sırbistan'ın karışık vaziyeti sırasında Sırlardan bazı yerler olarak hâkimiyet bölgesini genişletmiştir.³⁷

Osmanlıların Arnavutluk'ta ilk faaliyetleri prensliklerin hakimiyetinin olduğu bu dönemde (1383 yılı) başlamıştır. Türk akıncıları tarafından sıkıştırılan Valona (Avlonya) prensi, memleketini Venedik Cumhuriyeti himayesine koymağa mecbur olmuştur. Osmanlıların Arnavutluk üzerindeki ikinci harekâtı, Şarl Topia ile II. Balsa arasındaki mücadele sırasında 1385 yılında olmuştur. Avlonya, Berat, Kanina taraflarına sahip olan Balşalar, Şarl Topia'yı Draç şehrinde sıkıştırmıştır. Draç Prensi Şarl Topia Türkleri imdada çağırmıştır. Manastır civarındaki Çandarlı Halil Hayrettin Paşa³⁸ kuvvetleri, muharebe etmekte olduğu Arnavutluğun en kuvvetli Prensi II. Balşa'ya karşı Şarl Topia'ya yardım etmişlerdir. Hayrettin Paşa, Prens Topia'nın davetini fırsat bilerek Elbasan (Bassania) dağlarını aşır Balşa ile karşılaşmak üzere güneye dönmüş ve Güney Arnavutluk'taki Devol (Voissa) nehrinin sol sahilinde Balsa ile karşılaşmıştır. Çetin bir muharebeden sonra Voisse savaşını Osmanlıların yardımı ile kazanan Şarl Topia memleketine tekrar sahip olmuştur. Osmanlı tarihleri bu sefere Karlı İli Hareketi adını vermişlerdir.³⁹

Voissa Savaşının kazanılması ile Arnavutluk'un belli başlı feodal beyleri ve prensleri (Balshalar, Thopialar, Dukagjinler, Coia Zacarialar, Musakiler, Zenebissiler, Aranaitiler ve Kastriotalar) Osmanlı hakimiyetini tanımışlardır. Osmanlı Devletine bağlılığını ilan eden yerel liderler imparatorluğun vassal⁴⁰ yöneticileri olarak tanınmıştır. Arnavutluk bölgesinde Osmanlı hakimiyetinin tanınması, Osmanlı Devleti ile feodal beyler ve prensler arasında ilk aşamada kurulan bir vassallık ilişkisi çerçevesinde gelişmiştir.

³⁷ Arnavutluk, <<http://www.biyografi.info/bilgi/arnavutluk>>, (07.03.2007).

³⁸ **Çandarlı Kara Halil Hayrettin Paşa**, (Hayrettin ismini başvezirliğine getirilmesinden sonra almıştır) Eylül 1364 ile 22 Ocak 1387 tarihleri arasında 22 yıl 4 ay vezir-i azamlık yapmış ve Osmanlı Devleti'nin kuruluş harcında büyük katkıları olmuş bir Osmanlı devlet adamıdır. Tarihe Çandarlılar ailesi olarak geçmiş olan ailenin üst düzey bir mevkiye gelmiş ilk ferdidir ve Osmanlı tarihinde en uzun süre sadrazamlıkta kalan kişi olmuştur. Ayrıca "vezir-i azam" (sadrizam) ünvanını taşımış ilk vezirdir ve askeriye sınıfından bu mevkiye getirilen ilk kişi olmuştur.

³⁹ Nuray BOZBORA, **Osmanlı Yönetiminde Arnavutluk ve Arnavut Milliyetçiliğinin Gelişimi**, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 1997, s.54.

⁴⁰ Feodalizme uygun olarak burada vassal kullanılmıştır. **Vassal**, feodalizmde suzerenin altında yer alan kişi. ayrıca; bir devlete bağlı olan, ona vergi ödemek zorunda olan ülke anlamında da kullanılır.

1385 Voissa Savaşından sonra Osmanlı vassalları konumuna gelen Arnavut feodal beyleri, kısa bir süre sonra bu konumlarına tek taraflı olarak son vererek, Osmanlı Devleti'ne karşı diğer Balkan Devletleri ile birlikte ortak bir Balkan ittifakı kurmuşlar ve 1389 tarihli Kosova Savaşı'nda Balkan devletleri ile aynı saflarda yer almışlardır.⁴¹

Kosova Savaşı'nın Osmanlı Devleti tarafından kazanılması ile bölgedeki Osmanlı hâkimiyeti etkisini arttırmıştır.⁴² Tahta geçen I. Beyazıt, bir taraftan savaşın kazanılması, diğer taraftan Arnavutluk'taki koşulları göz önüne alarak, Arnavutluk'a "fetih ile birleşme" siyasetini yürütmeye başlamıştır. Fethedilen bölgelerde bölgenin yönetimi savaş öncesinde olduğu gibi yerel yönetimlere bırakılırken, feodal beylerin vassallık görevlerini kötüye kullanmalarını önlemek üzere, bölgede sürekli akıncı birlikleri bulundurulmuştur.

Osmanlı Devleti'nin Arnavutluk'u fethinin ikinci aşaması olan bu dönemde Arnavutluğun İşkodra ve Leş taraflarında Dukakinler ve Dogmo bölgesinde Goia Zakkaria ailesi, Orta Arnavutluk'ta Kastriyotalar ile Topialar ve Güney Arnavutluk'ta Avlonya ve Kanina civarında Aranitiler ve kendi adlarını taşıyan yerlerde Muzachiler ve Epir'de Spata ve Zenebisi aileleri ve Ohri taraflarında ise Gropa'lar bulunmuşlardır.⁴³

Osmanlı Devleti'nin 1402 yılı Ankara yenilgisini fırsat bilen bir kısım Arnavut feodal beyleri vassallık konumlarına son vererek Osmanlı hakimiyetinden kopma girişimlerinde bulunmuşlardır.⁴⁴ Bu durum Yıldırım Beyazıt dönemi ile başlayan ve II nci Murat ile devam eden "fetih ile birleşme" sürecini hızlandırmış ve zamanla Osmanlı idaresinin bölgede yerleşme sürecine dönüşmüştür.

15 nci yüzyıl süresince Osmanlı Devleti Arnavutluk üzerindeki kontrolünü ekonomik, siyasal ve yönetsel temelini tımar sistemi üzerine kurmuştur. Bu süreç içinde tımar sisteminin uygulanmasına karşı zaman zaman yerel direniş ve

⁴¹ Kuruluş Dönemi Osmanlılar ve Arnavutluk, <<http://www.osmanlimedeniyeti.com>>, (21.10.2006).

⁴² Yıldırım Beyazıt Dönemine Kadar Osmanlı-Arnavut İlişkileri, <www.osmanlimedeniyeti.com/Bilgi>, (21.01.2007).

⁴³ Orhan KOLOĞLU, "Osmanlı Döneminde Balkanlar (1391-1918)", **Balkanlar**, Eren Yayınları, İstanbul, 1993, s.43.

⁴⁴ BOZBORA, **a.g.e.**, s.56.

ayaklanma hareketleri baş göstermiştir. Özellikle 1444 yılında İskender⁴⁵ önderliğinde Orta Arnavutluk yerel beylerinin ve dağlık bölge kabile temsilcilerinin katılımıyla toplanan Lezha Toplantısı (İskender Ayaklanması)'nda güçlü bir Arnavut Birliği'nin kurulması gündemi oluşturmuştur.⁴⁶

Kurulan Arnavut Birliği, çözülmenin sona erdiği 1452 yılına kadar kurulan federal ordu ile Osmanlı Devleti'ne başkaldırmıştır. Çözülme sonrası ortak hareket kısmileşse de 1481 ve 1494 yıllarında da iki büyük ayaklanma meydana gelmiştir. Ancak 15 nci yüzyılda meydana gelen Arnavut hareketi başarıya ulaşmadan sona ermiştir.

Osmanlı Devleti'nin Arnavutluk'a yerleşme süreci zaman içinde doğrudan kontrole dönüşmüş ve Arnavutluk 1517 yılında Osmanlı İmparatorluğunun egemenliği altına girmiştir. Osmanlıların fethiyle binlerce Arnavut İtalya'ya göç ederken, başta toprak sahipleri olmak üzere çoğunluk Müslümanlığı seçmiştir. Osmanlı eğitim kurumlarında öğrenim gören Müslüman Arnavutların ordu ve yönetimde yüksek konumlar elde etmesine rağmen, ulusal bilinç yok olmamıştır.⁴⁷ Osmanlı egemenliği altına giriş sürecinde olduğu gibi Arnavutlar 1517 yılı sonrasında her fırsatta bağımsızlık için ayaklanmışlardır.

1571, 1593 ve 1596 yıllarında İspanyol Katolik Kilisesi'nin desteği ile Kuzey Arnavutluk'ta art arda başlayan ayaklanmalar ancak 1612 yılında bastırılmıştır.⁴⁸ Kuzeyli kabilelerin başlattığı her ayaklanmaya Katolik dünyasından gelen destek, Osmanlı'nın da İslamlaştırma politikası izlemesine yol açmıştır. Bunun sonucunda 16 ncı ve 17 nci yüzyıllarda özellikle Orta Arnavutluk'ta Osmanlı'ya

⁴⁵ **İskender Bey**; Arnavutluk kuzeyinde bulunan Katolik Merdita prenslerinden Kastrioti ailesinin bireyidir. 1415 yılında 9 yaşında Osmanlı Sarayına iç oğlan olarak verilmiştir. 1420 yılında Arnavutluk'a geri gönderilen İskender 1923 yılında tekrar Saraya rehin olarak bırakılmıştır. 1926 yılında sipahi diploması ile tekrar Arnavutluk'a dönen İskender 1444 yılına kadar tımar sahibi olarak yaşamış, valilik yapmıştır. 1444 yılında kendi adıyla tarihe geçen ayaklanmanın mimarı olmuştur. Arnavut Birliği'nin lideri olarak Osmanlı Devleti'ne karşı mücadelesini yürüten İskender 1468 yılında ölmüştür.

⁴⁶ **Lezha**, Arnavutluk'un başkenti Tiran'ın 90 kilometre kuzeyinde bulunan bir şehirdir.

⁴⁷ Albanian History, <<http://www.albanian.com/main/history>>, (17.04.2006).

⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Süleyman KÜLÇE, **Osmanlı Tarihinde Arnavutluk**, İzmir Yayınları, İzmir, 1944.

bağlılık artmıştır.⁴⁹ Politikanın aynı başarıyı sağlayamadığı dağlık bölgelerde Katolik inançlar devam ederken, yabancı ülkelere göç gerçekleşmeye başlamıştır.⁵⁰

Osmanlı Devleti'nin 16 ncı yüzyıl sonlarından itibaren içine düştüğü mali bunalımın etkileri, Arnavutluk'ta 17 nci yüzyıl ortalarından itibaren hissedilmeye başlanmış, 1683 Viyana yenilgisinin ardından, Osmanlı Devleti'nin askeri ve ekonomik yönden zayıflamaya başlaması ile birlikte bu etkinin yarattığı ekonomik ve toplumsal çözülme süreci de hızlanmıştır.⁵¹

18 nci yüzyılda Arnavutluk'un değişik bölgelerinde yerel güçlü aileler tarafından kontrol edilen çok sayıda Paşalık yönetimi ortaya çıkmıştır. Bağlı oldukları eyalet yönetimlerinden bağlarını koparan paşalık yönetimleri uyguladıkları toprak aristokrasisi ile komşu kasaba ve köylere saldırarak kendi paşalık sınırlarını genişletmeye başlamışlardır. Bu durum uzun yıllar sürececek bir iç çatışmayı da başlatmıştır.⁵² Osmanlı Devleti gücünün zayıflaması ile bölgedeki kontrolü de kaybetmiştir. Süren çatışmalar Kuzey Arnavutluk'ta Büyük İşkodra Paşalığı, Güney Arnavutluk'ta Büyük Yanya Paşalığının kurulması ile son bulmuştur. Kendi bölgelerindeki küçük paşalıkların tümünü içine alan bu iki paşalık 19 ncü yüzyıl başlarına kadar Osmanlı Devleti'nden yarı bağımsız bir şekilde varlığını korumuştur.

19 ncü yüzyılda Osmanlı Devletinde bunalım başladığında, Arnavutluk'ta büyük bir yönetim kargaşası ve ekonomik bunalım görülmeye başlamıştır. Merkezi otoritenin zayıflaması yerel önderleri harekete geçirmiş ve ayaklanmalar ortaya çıkmıştır.⁵³ Güneyde Yanya Valisi Ali Paşa, kuzeyde Buşati ailesi tarafından yapılan ayaklanmalar ve direnişler 1831 yılında kırılmış ve Osmanlı egemenliği yeniden sağlanmıştır. Ancak Tanzimat Fermanı doğrultusunda gerçekleştirilen yönetsel ve toplumsal reformların etkisinin sınırlı kalması bağımsızlık düşüncelerini söndürememiştir.⁵⁴

⁴⁹ a.g.e.

⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Stefanaq POLLO, **The History of Albania**, Arben Ltd., Londra, 1981.

⁵¹ BOZBORA, a.g.e., s.115.

⁵² Ayrıntılı bilgi için bakınız: Orhan KOLOĞLU, "OSMANLI Döneminde Balkanlar (1391-1918)", **Balkanlar**, Eren Yayınları, İstanbul, 1993.

⁵³ a.g.e.

⁵⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Peter F.SUGAR, **Nationalism In Eastern Europe**, University Of Washington Press, Seattle, 1994.

B. Arnavutluk Bağımsızlık Hareketi

1878 Berlin Kongresi'nde, Rus Çarlığı'nın Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması⁵⁵ ile Osmanlı Devleti'nden aldığı birkaç liman da dahil olmak üzere, Arnavutluk'un bazı bölgelerinin Karadağ'a verilmesi kararlaştırılmıştır. Kararlara karşı çıkan Arnavutlar, Osmanlıların da desteğiyle Prizren'de bir ulusal birlik oluşturmuşlardır.⁵⁶ 10 Haziran 1878 tarihinde başlayan kongre sonucu oluşturulan Prizren Birliği Arnavutluk'un tek vilayet altında toplanması, diplomatik mücadeleye geçilmesi, bağımsızlık statüsünün hazırlanması konularında çalışma alanları belirlemiştir.⁵⁷

Avrupa Devletlerinin gönderdiği donanma, Arnavutların bağımsızlık için savaştıklarını görerek tutum değiştiren Osmanlıların da desteğiyle, söz konusu limanları Arnavutların elinden alarak Prizren Birliğini dağıtmıştır.

Prizren Birliğinin dağılmış olmasına rağmen bağımsızlık hareketi başka örgütler tarafından yürütülmüş ve II nci Meşrutiyet sonrası güç kazanmıştır. 1905 yılı sonlarından itibaren Arnavutlar arasında yeniden canlanmaya başlayan ulusçu faaliyetler büyük bir hızla gelişmiş ve 1907 ortalarında kuzeyli ve güneyli Arnavutlar arasında ortak bir hareket başlatma çabaları, yabancı devletlerin dikkatini çekecek boyutlara ulaşmıştır. İstanbul yönetimi bu ulusçu faaliyetler üzerine, harekete katıldığı sanılan çok sayıda Arnavut'u tutuklamış veya sürgüne göndermiştir.⁵⁸

⁵⁵ **Ayastefanos Antlaşmasında;** Osmanlı Devleti'ne bağlı sınırları Tuna'dan Ege'ye, Trakya'dan Arnavutluk'a uzanan bir Bulgaristan Prensiği kurulması, Bosna-Hersek'e iç işlerinde bağımsızlık verilmesi, Sırbistan, Karadağ ve Romanya'nın tam bağımsızlık kazanması ve sınırlarının genişletilmesi, Kars, Ardahan, Batum ve Doğu Beyazıt'ın Rusya'ya verilmesi, Teselya'nın Yunanistan'a bırakılması, Girit ve Ermenistan'da islahat yapılması ve Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya 30 bin ruble savaş tazminatı ödemesi kararları alınmıştır. Rusya'nın Osmanlı Devleti'ni Ayastefanos Antlaşmasıyla istediği gibi parçalamasını istemeyen Avrupalı Devletler bu antlaşmaya itiraz etmişler ve 13 Haziran-13 Temmuz 1878 tarihleri arasında toplanan Berlin Kongresi kararlarıyla Rusya'nın Ayastefanos'ta düşlediği Büyük Bulgaristan ve Ege Denizi üzerinden Akdeniz'e inme emellerini de engellemişlerdir.

⁵⁶ BOZBORA, **a.g.e.**, s.190.

⁵⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Necip P.ALPAN, **Prizren Birliği ve Arnavutlar**, Çağdaş Basımevi, Ankara, 1978.

⁵⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Dilaver A.AÇAR, Albania: **The Anatomy Of A Traumatic Transition**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2000.

3 Temmuz 1908 tarihinde Resneli Niyazi'nin⁵⁹ emrinde çok sayıda taraftarı ile dağa çıkmasının ardından Arnavutluk'ta gelişen olaylar İstanbul'da İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni Meşrutiyet'in ilanına götürerek hızlı bir sürece sokmuştur.⁶⁰ Ayaklanan Arnavutların başlattığı isyan hareketi II nci Meşrutiyetin ilanını kolaylaştıran gelişmeler olarak İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından iyi bir biçimde değerlendirilmiştir.⁶¹

1909'da Manastır'da toplanan Ulusal Kongre, tam bağımsızlık yolunda ilk adımı atarak, Osmanlı Devleti içinde İşkodra, Kosova, Manastır ve Yanya'yı içine alacak şekilde özerk bir Arnavutluk isteğinde bulunmuş ve bir ulusal birlik komitesi seçmiştir.⁶² Bu isteğe karşı çıkan İttihat ve Terakki yönetimi, Balkanlarda meydana gelen gelişmelerden etkilenerek uzlaşma yollarını aramıştır. 1912 yılında Balkan Savaşı'nın sonuçlanmasıyla önce özerkliğine kavuşan Arnavutluk, Aralık 1912'de Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı bir prenslik haline gelmiştir.

Sırpların Kuzey Arnavutluk topraklarında ilerlemesi Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu, Yunanistan'ın Avlonya dahil Güney Arnavutluk'u ilhak etmek istemesi İtalya'yı rahatsız etmiştir. Çatışmanın Avrupa'nın tümünü içine alacak bir savaşa dönüşmesini önlemek isteyen İngilizlerin çağrısıyla, Londra'da Balkan ülkelerinin de katılımı ile 1913 yılında toplanan konferans Arnavutluk'un bağımsızlığını tanımak zorunda kalmıştır. Arnavutların çoğunluğunun yaşadığı Kosova bölgesi Sırbistan'a bırakılmış ve Arnavutluk'un ilk hükümet başkanı İsmail Kemal Vlora olmuştur.⁶³

⁵⁹ **Ahmet Niyazi Bey**, 1873 yılında bugün Makedonya sınırları içerisinde kalan Manastır ili yakınlarındaki Resne kasabasında doğmuştur. Bu nedenle Resneli Niyazi Bey olarak anılır. İttihat ve Terakki Partisi'nin önde gelen isimlerinden olup II nci Meşrutiyet'in ilanına yol açan ayaklanmanın lideri olarak ün yapmıştır. II nci Abdülhamit'in Meşrutiyeti ilan etmek zorunda kalmasından sonra döndüğü Selanik'te "Hürriyet kahramanı" olarak karşılanmıştır. 17 Nisan 1913'te İstanbul'a gitmek için bulunduğu Arnavutluk'un Avlonya limanında koruması tarafından öldürülmüştür.

⁶⁰ BOZBORA, **a.g.e.**, s.275.

⁶¹ Ekrem Bey VLORA, **Osmanlı Arnavutluk'undan Anılar (1885-1912)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s.54.

⁶² GÖKTAŞ, **a.g.e.**, s.1.

⁶³ Albanian History, <<http://www.albanian.com/main/history>>, (17.04.2006).

30 Mayıs 1913 tarihinde yapılan Londra Konferansı'nda Osmanlı Devleti Arnavutluk üzerindeki bütün haklarından vazgeçmek zorunda kalmıştır.⁶⁴ Arnavutluk Yunanistan sınırının da Londra Konferansı ile oluşturulan uluslararası komisyon tarafından belirlenmesinden sonra, Avrupa Devletleri 29 Temmuz 1913 tarihinde Arnavutluk'un tarafsız, kalıtsal, egemen ve büyük güçlerin garantisi altında bir bağımsız prenslik olarak kalmasına karar vermişlerdir.

Avrupa Devletlerinin İsmail Kemal Vlora'nın yerine yeni Arnavutluk Devleti'nin başına getirdikleri Avusturyalı Prens Wilhelm Von Wied'in ülkeye gelmesinden sonra, başbakan Turhan Paşa'nın 1913'te kurduğu yeni hükümet ülkede otorite tesis etmeye çalışmıştır. Yunanistan'ın Güney Arnavutluk'u özerk Kuzey Epir bölgesi olarak ilan etmesi, Karadağ'ın İşkodra'yı işgal etmesi ve orta Arnavutluk'taki köylü ayaklanması, Turhan Paşa'nın çabalarını boşa çıkarmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı dönemde tam bir kargaşanın hâkim olduğu ülke, savaşan tarafların işgaline uğramış ve tarafsız kalacağını ilan etmiş olmasına rağmen bir savaş alanı haline gelmiştir.⁶⁵

C. Birinci Dünya Savaşından İkinci Dünya Savaşına Kadar Olan Gelişmeler (1914-1939)

Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı dönemde bağımsızlığının henüz birinci yılında olan Arnavutluk, İtalya, Yunanistan ve Sırbistan tarafından paylaşılarak işgal edilmesi ile ülke tarihinde stratejik konumdan dolayı yüzyıllardır meydana gelen karışıklıklar ve sorunlar ile yine karşı karşıya kalmıştır. Bir türlü yerine oturamayan ve Osmanlı koruyucu şemsiyesinden de mahrum kalan Arnavutluk için paylaşılmak kaçınılmaz olmuştur.⁶⁶

İtalya, Yunanistan ve Sırbistan arasında yapılan antlaşma ile paylaşılan Arnavutluk, 1920 yılına kadar bu üç ülke içinden özellikle İtalya tarafından işgal edilmiştir. Antlaşma ile Arnavutluk'un kuzeyini Karadağ ve

⁶⁴ Ferhat BAŞDOĞAN, "Arnavutluk ve Türkiye-Arnavutluk İlişkileri", **Stratejik Etüdler Bülteni (sayı:86)**, İstanbul, 1991, s.66.

⁶⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Erzsebet A.SCMIDL, "The Internation In Albania 1913-1914", **International Peacekeeping**, 1999.

⁶⁶ Bilal N.ŞİMŞİR, **Türkiye-Arnavutluk İlişkileri**, ASAM Yayınları, Ankara, 2001, s.17.

Sırbistan, güneyini Yunanistan, kalan topraklarını ise İtalya'nın alması kararlaştırılmıştır. Bu paylaşımın nirengi noktasında bulunan İtalya, Adriyatik'in karşı kıyısında güçlü bir devletin varlığını engelleme düşüncesi ile hareket etmiş ve hem anlaşmaya beraber imza attığı Yunanistan'ın Kuzey Epir ve Trakya'daki haklarını da desteklemiş hem de Arnavut halkını Yunanistan'a karşı silahlı ve siyasi mücadelelere yöneltmiştir.⁶⁷

1919 yılı Aralık ayında, Arnavutluk'un liman kentlerinden biri olan Durres'te düzenlenen kongre ile Turhan Paşa başkanlığında yasama yetkisini de elinde bulunduran Hükümet kurulmuştur.⁶⁸ Yeni Hükümet Arnavutluk'un toprak bütünlüğünü sağlamak amacıyla 18 Ocak 1919 tarihinde çalışmalarına başlayan Paris Barış Konferansı'na bir heyet göndermiştir. Ocak 1920'de Lushaje'de yapılan İkinci Kongre ile hem Arnavutluk toprak bütünlüğünün korunması, hem de ülkedeki İtalyan işgalinin sona erdirilmesi kararı alınmış, Süleyman Delvina başkanlığında yeni bir hükümet oluşturulmuş ve Başkent olarak Tiran belirlenmiştir.

Savaş sırasında ülkenin kuzeyini işgal eden General Ferrero yönetimindeki İtalyan birlikleri, ancak 1920'de ülkeyi boşaltmışlardır. Yeni hükümetin kurulması ile başlayan gösteriler ve silahlı mücadeleler sonucu antlaşma yapmak zorunda kalan İtalya'nın çekilmesi ile 1913 Londra Konferansı'nda tespit edilen Arnavutluk'un sınırları Paris Barış Konferansı'nda tanınmıştır.⁶⁹ Olumlu siyasi gelişmeler sonucu Arnavutluk, Aralık 1920'de de Milletler Cemiyeti'ne kabul edilmiştir.⁷⁰

Bağımsızlığını ikinci kez dünya'ya onaylatan Arnavutluk, dış barışı sağlamış olmasına rağmen ülke içinde siyasi istikrarı tam olarak oluşturamamıştır. 1921 yılının Nisan ve Aralık ayları arasında beş kez hükümetin değiştiği

⁶⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Fahir ARMAOĞLU, **20 nci Yüzyıl Siyasi Tarihi (Cilt 1-2)**, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1991.

⁶⁸ GÖKTAŞ, **a.g.e.**, s.3.

⁶⁹ Birgül Demirtaş COŞKUN, "Arnavutluk'un Dış Politikası ve Balkanlar'da Arnavut Sorunu", **Balkan Diplomasisi**, ASAM Yayınları, Ankara, 2001, s.69.

⁷⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Misha GLENNY, **Balkanlar 1804-1999, Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler**, Sabah Kitapçılık, İstanbul, 2001.

Arnavutluk'ta Ahmet Zogo⁷¹ Aralık 1922'de Başbakan ve İçişleri Bakanı olmuştur. Türkiye ile Arnavutluk'un diplomatik düzeydeki ilişkileri bu dönemde 1923 yılında başlamıştır.⁷²

1922-1924 yılları arasında sadece ülkenin azınlıkta bulunan gerici kesiminin desteği arkasında olan Zogo'ya karşı demokrasi yanlısı liberal aydınların demokratik bir rejim oluşturmak için gösterdikleri çabalar sonuçsuz kalmıştır.⁷³ Haziran 1924'de demokratların çıkardığı bir ayaklanma ile ülkeyi terk etmek zorunda kalan Başbakan Ahmet Zogo, tutucu toprak sahiplerinin ve Yugoslavya'nın desteğiyle altı ay sonra geri dönerek, bu dönemde kurulan F.S.Noli liderliğindeki hükümeti de devirerek dikta rejimi kurmuştur. 1925 yılında kurulan hükümet ve Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile Zogo Cumhurbaşkanlığı'na seçilmiştir.⁷⁴

Yeni anayasa Cumhurbaşkanı'na tanıdığı koşulsuz veto yetkisi, seçim çağrısı ve anayasada değişiklik yapma hakları ile öncelikle muhalefet ile mücadele eden ve 1925-1928 yılları arasındaki dönemi, 1928-1939 yılları arasındaki dönemin Diktatörlük Dönemi olarak anılmasını sağlayacak hazırlıkları yapmak için harcamıştır.⁷⁵

Cumhurbaşkanı Zogo, muhalefeti etkisiz hale getirdikten sonra İtalya ile olan ikili ilişkileri geliştirecek adımlar atmıştır. 1926 yılında imzalanan Dostluk ve Güvenlik Antlaşması⁷⁶ ile İtalya'ya Arnavutluk'taki mevcut statükonun

⁷¹ **Ahmet Zogo**, Arnavutluk'ta önce devlet başkanlığı, sonra krallık yapmış Galatasaray Lisesi (Mektebi Sultani) mezunu Arnavut liderdir. Asıl ismi olan Ahmet Zogolli'yi yeteri kadar batılı ve çağdaş olmadığını; fazla oryantal ve Osmanlı kaçtığını düşünerek Ahmet Zogo olarak değiştirmiştir. Politikada becerikli olan Zogo, henüz yirmi yedi yaşındayken 1922 senesinde başbakan olmuştur.. Ülkedeki düzeni sağlamak için demokrasinin uygun olmadığını düşünmüştür 1925'te başkan olan Zogo, 1928'te krallığını ilan etmiştir. Ülkeyi yönettiği dönemde Arnavutluk İtalya'ya karşı çok bağımlı olmuştur. 1939'ta ülkesi İtalya tarafından işgal edilince ülkeyi terk etmiştir. Ahmet Zogo döneminde Arnavutluk Türkiye ilişkileri gerilemiştir.

⁷² Ayrıntılı bilgi için bakınız: İsmail SOYSAL, **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.

⁷³ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Stephan SKENDİ, **The Political Evolution Of Albania 1912-1944**, Mid European Studies Center, New York, 1954.

⁷⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Etrit SHKRELİ, **Citizenship: A Historical Comparasion Of The Albanian and Turkish Citizenship In The 20 th Century**, Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2002.

⁷⁵ ŞİMŞİR, a.g.e., s.19.

⁷⁶ 1931 yılında yenilenmesi gereken antlaşma Kral Zogo P'in artık İtalya'nın desteğine ihtiyaç duyulmadığını düşünmesi ile yenilenmemiştir. 1934 yılında ise öncelikle Yugoslavya ile başlayan yakınlık Balkan konferansı ile Balkanlara yayılmıştır.

korunması için hak ve yükümlülükler veren, ekonomik ve siyasal açıdan bağımlı hale getiren Zogo, İtalya'dan aldığı güç ile 01 Eylül 1928 tarihinde taç giyerek kendisini kral ilan etmiştir. 1923 yılında iyi niyetler ile başlayan Türkiye-Arnavutluk ilişkileri Arnavutluk'taki bu rejim değişikliğinden sonra bozulmuştur.⁷⁷

İtalya'ya bağımlı olarak krallığını ilan eden Zogo (Kral Zogo I) dönemini, bozuk ekonomik durum, sefalet ve köylüler ile liberal aydınların hoşnutsuzluğu etkilemiştir. Ülkede demokratların yaptığı ayaklanmaları bastıran Zogo, baskıyı arttırmış olmasına rağmen İtalyan faşizmini izlememiştir. Eğitim ve kültür alanlarında katı bir ideolojik uygulamaya gidilmemiştir. Batıya üniversite eğitimi için gönderilen yüzlerce genç kadın ve erkek dönüşlerinde ülkede yeni ve modern bir kamu yönetiminin oluşturulmasında rol oynadıkları gibi, sosyalist düşüncenin yaygınlaşmasına da katkıda bulunmuşlardır. Hükümet otoritesinin tüm ülkede geçerli kılınmasıyla Arnavutluk'ta ilk kez gerçek anlamda ulusal birlik sağlanmıştır. 1931 yılından itibaren Arnavutluk'taki olumlu yapının da etkisiyle, 1928 yılında bozulan Türkiye-Arnavutluk ilişkilerinde Mustafa Kemal ATATÜRK'ün⁷⁸ girişimleri ile yeniden dostluk dönemi başlamıştır.

İtalya'ya ihtiyacının kalmadığını düşünen Kral, 1934 yılında Yugoslavya ile bir ticaret antlaşması imzalayarak İtalya'ya sırt çevirmiştir. Aynı yıl Balkan Konferansı'na da katılan Arnavutluk, Bulgaristan ile birlikte özellikle azınlık meselelerinin tartışılmasını istese de Türkiye, Yugoslavya ve Romanya buna engel olmuştur.⁷⁹ Ekonomik krizler ve yeni oluşumlar ülkelerin azınlık meselelerini gündemlerine almalarını engellemiştir.

D. İkinci Dünya Savaşı ve Arnavutluk (1939-1944)

İkinci Dünya Savaşı'nın 1939 yılında başlaması ile Arnavutluk için işgal yılları da başlamıştır. Sahip olduğu stratejik konumundan dolayı tarihi süreç içinde komşu ülkeler tarafından birçok kez işgal edilen ülke 1934 yılında yaptığı

⁷⁷ ŞİMŞİR, a.g.e., s.21.

⁷⁸ Bu çalışmada sadece Mustafa Kemal ATATÜRK'ün soyadı büyük harfler ile yazılmıştır.

⁷⁹ Mehmet YILMAZ, **Türk Dış Politikasında Arnavutluk**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001, s.5.

hatanın (Yugoslavya ile imzalanan Ticaret Antlaşması) sonucunu İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile almıştır.

Bu tarihte İtalyan lider Mussolini İtalya ile Arnavutluk arasında bir gümrük birliği oluşturulması ve Arnavutluk sınırları içinde bir İtalyan Garnizonu oluşturulması yolunda ultiatom vermiştir.⁸⁰ Ültimatoma Arnavutluk tarafından reddilmesi Zogo döneminin de sonu olmuştur. 1936 yılında Habeşistan'ı işgal eden ve Milletler Cemiyeti'nin ağır eleştirisini alan Mussolini, Almanya'nın da desteğini alarak kara, deniz ve hava birliklerinden oluşan 100.000 kişilik bir ordu ile 1939 yılında Arnavutluk'u işgal etmiştir. Uzun yıllar İtalya'nın etkisinde kalan Arnavutluk'un işgali İtalya için kolay olmuştur.

Arnavutluk'un bağımsızlığının sona ermesi ile Türkiye-Arnavutluk ilişkileri diplomatik düzeyde 1959 yılına kadar kesintiye uğramıştır.⁸¹ Arnavutluk'un bütün diplomatik ve konsolosluk hizmetleri, 03 Haziran 1939 tarihinde Roma'da Arnavutluk ve İtalya arasında yapılan antlaşma gereği İtalya tarafından yürütüleceğinden, Tiran'daki Türk Elçiliği kapanmıştır. Arnavutluk artık İtalya'nın bir eyaleti olmuştur. Ülkesinden kaçarak önce Yunanistan'a sığınan Zogo ise 1939 yılı Mayıs ayında Türkiye'ye gelmiştir.⁸²

Zogo'nun kaçması ile kukla bir hükümet kurularak İtalyan kraliyet ailesinden III ncü Vittorio Emanuele Arnavutluk kralı ilan edilmiştir. İtalya'nın savaş hazırlıkları doğrultusunda ülkenin bütün doğal kaynaklarını kullanan İtalya, 1940 yılında da Yunanistan'ı işgal etmiştir.⁸³ Aynı ülke tarafından işgal edilmiş olmalarına rağmen Arnavutluk ve Yunanistan arasında yakınlaşma meydana gelmemiştir. Yunanistan'ın Kuzey Epir iddialarının devam ettiğini düşünen Arnavutluk Yunanistan ile işbirliği içine girmek yerine, ülke topraklarını işgal eden İtalya'yı destekleyen tavırda bulunmuştur.⁸⁴

⁸⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Stefanaq POLLO, **The History of Albania**, Arben Ltd., Londra, 1981.

⁸¹ ŞİMŞİR, a.g.e., s.27.

⁸² Türkiye'den sonra İngiltere ve Mısır'a geçen, halkı tarafından da fazla sevilmeyen ve Arnavutluk'ta bir döneme damgasını vuran Ahmet Zogo Arnavutluk'ta yaşadığı 3 yıllık cumhurbaşkanlığı ve 11 yıllık krallık anıları ile 1961 yılında son durağı olan Fransa'da ölmüştür.

⁸³ Ayrıntılı bilgi için bakınız: İkinci Dünya Harbi Sonundaki Antlaşmaların Değerlendirilmesi, **Hava Harp Akademisi Komutanlığı**, İstanbul, 2004.

⁸⁴ GÖKTAŞ, a.g.e., s.8.

Yunanistan'ın işgalini beklediği gibi başarılı olarak gerçekleştiremeyen İtalya'ya karşılık olarak Almanya; Yugoslavya, Yunanistan ve Arnavutluk'u etkisi altına almıştır. Almanya, Yugoslavya'ya bağlı Kosova bölgesinin yönetimini Arnavutluk'a vermiştir. Arnavutluk'un lehine olan bu yaklaşıma rağmen Arnavutlar, ülkede silahlı çete birlikleri kurmuşlar ve işgale karşı çıkmaya başlamışlardır. Direniş hareketini örgütleyen komünist gruplar Yugoslav komünistlerinin de desteğiyle Kasım 1941'de Arnavutluk Komünist Partisini kurmuşlardır. Parti Sekreterliğine de bu tarihten sonra Arnavutluk ve Dünya siyasetini etkileyecek olan Enver Hoca⁸⁵ getirilmiştir. Arnavutluk'ta oluşan sosyalist rejim diğer Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinden farklı olarak Sovyet yardımı olmaksızın kurulmuştur.⁸⁶

Komünistler, işgalci güçlere karşı halkı organize ederek büyük güç kazanmaya başlayınca, Arnavutluk Komünist Partisi Mart 1943'de ilk Ulusal Konferansı gerçekleştirmiş ve Temmuz 1943'de İtalya'nın lideri Mussolini'nin devrilmesiyle Ulusal Kurtuluş Ordusunu kurmuştur. 08 Eylül 1943 tarihinde İtalya ve Müttefikler arasında imzalanan antlaşmadan sonra Alman birlikleri Arnavutluk'u işgal etmiştir.⁸⁷

Alman işgali altındaki Yugoslavya'da olduğu gibi, Arnavutluk'ta da işgalcilere karşı gerilla hareketi başlamış, Müttefiklerin lojistik desteği ile hareket yaygınlaşmıştır. Bu dönemde Arnavutluk'ta üç ayrı gerilla grubu faaliyet göstermiştir.⁸⁸

⁸⁵ 1908'de Arnavutluk'un Ergir (Gjirokastër) kentinde doğan **Enver Hoca**, 1930'da üniversite öğrenimi için gittiği Fransa'da Fransız Komünist Partisi'nin yayın organı Humanité'de yazı yazmaya başlamıştır. 1936 yılında döndüğü ülkesinde bir süre Fransızca öğretmenliği yapmış ve Nisan 1939'da İtalya'nın Arnavutluk'u işgalinden sonra öğretmenlikten çıkarılmıştır. Bunun üzerine Tiran'a dönen Enver Hoca'nın açtığı tütüncü dükkânı kısa sürede, işgalci düşmana karşı direniş hazırlıkları yapan komünist militanların toplantı yerine dönüşmüştür. Ülkede var olan çeşitli komünist gruplar 8 Kasım 1941'de Arnavutluk Emek Partisi(AEP)'ni kurmuşlar ve Mart 1943'de yapılan ilk parti kongresinde Enver Hoca'yı partinin Genel Sekreterlik görevine getirmişlerdir. Ulusal Kurtuluş Konseyi adına seçilen yürütme organının yöneticiliğini de yapan Enver Hoca, 11 Ocak 1946 yılında kurulan Arnavutluk Halk Cumhuriyeti'nin başkanlığına getirilmiştir. Ülkesini 41 yıl aralıksız yöneten Enver Hoca, 11 Nisan 1985'te geçirdiği bir kalp krizi sonucu ölmüştür.

⁸⁶ COŞKUN, **a.g.e.**, s.69.

⁸⁷ YILMAZ, **a.g.e.**, s.6.

⁸⁸ ŞİMŞİR, **a.g.e.**, s.32.

- Meşruiyet Hareketi: Binbaşı Abbas Kupi liderliğinde bulunan grup ülke dışına kaçan devrik kral Zogo'yu destekleyen yapıda faaliyet göstermiştir.
- Ulusal Cephe: Mehmet Şehu liderliğinde Arnavut milliyetçilerin grubu olarak direniş hareketine katılmıştır.
- Ulusal Kurtuluş Hareketi: Enver Hoca liderliğinde solcuların ve komünistlerin grubu olarak, daha ziyade güney Arnavutluk'ta faaliyet göstermiştir.

Enver Hoca liderliğinde bulunan Ulusal Kurtuluş Hareketi diğer iki grup ile mücadelesini kazandıktan sonra Arnavutluk'a hakim olmuştur. 24 Mayıs 1944'de Pernet kasabasında toplanan Anti-Faşist Ulusal Kongresi ile Arnavutluk Halk Cumhuriyeti'nin kurulması için ilk büyük adım atılmıştır. 26 Mayıs 1944'de Enver Hoca başkanlığında geçici hükümet kurulmuş ve 29 Kasım 1944 tarihinde (Arnavutluk'un Milli Günü) bağımsızlık Dünya'ya duyurulmuştur. Arnavutluk Halk Cumhuriyeti ise 11 Ocak 1946 tarihinde kurulmuş ve Enver Hoca Devlet Başkanı olmuştur.⁸⁹

II. ENVER HOCA DÖNEMİNDE ARNAVUTLUK (1944-1985)

A. Yugoslavya Yörüngesindeki Arnavutluk (1944-1948)

İkinci Dünya Savaşının sona ermesi ile bağımsızlığına kavuşan Arnavutluk, son dönemde yakınlaştığı Yugoslavya'dan etkilenerek politikasını belirlemiştir. Yugoslavya'nın desteği ile kurulan Arnavut Komünist Partisi 1945 yılında yönetimi ele geçirmiştir.

Savaş sonrası yeniden yapılanma sürecine giren Batı Dünyası ile olan kötü ilişkiler ve bölge ülkeleri üzerinde etkisini arttıran Sovyetler Birliği'nin, son dönemdeki Arnavutluk üzerindeki Yugoslavya etkisine olumsuz bir tepkide bulunmaması sonucu Arnavutluk Yugoslavya ile işbirliğine gitmek zorunda

⁸⁹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Peter PRIFTI, P., **Socialist Albania Since 1944**, Domestic And Foreign Developments, Tiran, 1978 ve Oral SANDER,, **Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1965)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1969.

kalmıştır.⁹⁰ İki ülke arasındaki olumlu yaklaşımlar birleşme düşüncesini dahi ortaya çıkarmıştır.⁹¹

Savaş sonrası güvenlik ihtiyacı nedeniyle 1947 yılından itibaren Avrupa'da, dikkat çeken önemli gelişmeler olmaya başlamıştır. Doğu Avrupa ülkeleri Sovyetler Birliğinin desteği ile komünist rejim altına girmişlerdir. Avrupa'da başlayan bloklaşma sonucu Sovyetler birliği 1947 yılı Ekim ayında savaş içinde lağvedilen "Kominterm" in yerine "Kominform" u kurmuştur.⁹² Kurulan yeni blok Batılı rejimler ile mücadele ve onları yok etmek amacını her platformda dile getirmiştir.⁹³

1948 yılında Sovyetler Birliği ile Yugoslavya arasındaki ilişkilerin bozulmasına kadar geçen üç yıllık dönemin başlarında Arnavutluk'un dış yardım ihtiyacı Yugoslavya tarafından karşılanmıştır. Arnavutluk'u ekonomik olarak kendisine bağlayan Yugoslavya'nın Arnavutluk üzerindeki etkisini artırma faaliyetleri sonucu Enver Hoca Yugoslavya kontrolünü sınırlamak için bazı girişimlerde bulunmuştur.⁹⁴

Arnavutluk, İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sırasındaki İtalya örneğinde olduğu gibi, kendisini koloni haline getirmek için çabalayan Yugoslavya'nın girişimlerine karşılık bu ülke ile bağlarını koparmadan yeni arayışlar içine girmiştir.

1948 yılı Haziran ayında bozulan Sovyetler Birliği ile Yugoslavya ilişkileri ve sonucunda Yugoslavya'nın Kominform'dan çıkarılması Arnavutluk ile Yugoslavya arasındaki sıcak dönemin sona ermesine yol açmıştır. Doğu Bloğunun

⁹⁰ COŞKUN, a.g.e., s.69.

⁹¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Charles B.JELAVICH, **History Of The Balkans (Vol.2-20th Century)**, Cambridge University Pres, Londra, 1985.

⁹² Sovyet lider Stalin, Eylül 1947'de "Amerikan emperyalizminin bir aleti" olarak tanımladığı Marshall Planı'na karşıt bir girişim olarak; Sovyetler Birliği, Polonya, Bulgaristan, Çekoslovakya, Romanya, Macaristan, Yugoslavya, Fransa, İtalya komünist partileri liderlerini bir araya getiren **Kominform**'u kurmuştur. Kominform, görünüşte Marshall Planı'na mukabele amacına yönelik bir adım olarak takdim edilmişse de, dünya ve özellikle Avrupa Komünist hareketinin koordinasyonu sağlamak amacıyla kurulmuştur.

⁹³ GÖNLÜBOL, a.g.e., s.223.

⁹⁴ YILMAZ, a.g.e., s.7.

lideri olan Sovyetler Birliđi ile yakınlařmak ve desteđini alma dűřüncesi Arnavutluk-Yugoslavya iliřkilerini sona erdirmiřtir.

Yugoslavya'nın Arnavutluk izerindeki etkisi ortadan kaldırmak için ekonomik antlaşmalar sona erdirilmiş, Arnavutluk Koműnist Partisinin adı Arnavutluk İşçi Partisi olarak değiştirilmiş, Yugoslav lider Tito⁹⁵ yanlıları partiden ihraç edilmiştir.

Yugoslavya ile zorunluluktan dođan birlikteliđini sona erdiren Arnavutluk için daha gűlű bir műttefik olan Sovyetler Birliđi ile iliřkiler kurmak, Enver Hoca'nın da fikir ve dűřűnce olarak da Stalin'e daha yakın olmasından dolayı çok daha kolay olmuřtur. Arnavutluk için yeni dűnem bűylece bařlamıř oluyordu.

B. Sovyetler Birliği'nin Etkisi (1948-1961)

Yugoslavya ile bađlarını koparan Arnavutluk'ta ekonomik yardım sűzűnű yerine getiren Sovyet lider Stalin halk kahramanı ilan edilmiřtir. Sovyetler Birliđi'nin bűtűn projeleri Arnavutluk tarafından kabul edilmiř ve Arnavutluk Dođu Blođundaki yerini sađlamlařtırmıřtır. Arnavutluk her ortamda Sovyetler Birliđi'ne olan bađlılıđını ve bunun ۆnemini belirtmiřtir.

Ekonomik yardım sonucu ۆlkesinde istikrarı sađlayan Arnavutluk'ta eđitim ve ۆđretim sistemlerinde Marksist ideoloji etkisini gűstermiřtir. Toplum, hızla sosyalizme sıkı sıkıya bađlı ve eski, asıl kiřiliklerinden arınan insanlardan oluřan bir hale dűnűřműřtir.⁹⁶

Dođu Blođunun lideri olan Sovyetler Birliđi ile olan sıcak iliřkiler sonucu Arnavutluk, 1955 yılında ۆnce Varřova Paktı'na, sonra da Birleřmiř Milletler ۆrgűtűne ۆye olmuřtur.⁹⁷

⁹⁵ **Josip Broz Tito**, 7 Mayıs 1892'de Hırvatistan-Kumrovec'te dođmuř ve 4 Mayıs 1980 Ljubljana'da ۆlműřtir. Yugoslavya'ya yűn vermiř devlet ve siyaset adamıdır. Yugoslavya Koműnist Partisinin kurucuları arasında yer alan Tito, İkinici Dűnya Savařı yıllarında Yugoslavya'nın bir federasyon biçiminde teřkilatlanmasını savunmuřtur. 1945 yılında Yugoslavya Federal Cumhuriyetini kurarak ۆlkedeki monarři (krallık) yűnetimine son vermiřtir. ۆldűđű tarihi kadar ۆlkesini yűnetmiřtir.

⁹⁶ GÖKTAş, a.g.e., s.15.

⁹⁷ Arnavutluk Tarihi, <<http://www.msxllabs.org/forum/ulkeler-tarihi/-arnavutluk-tarihi.html>>, (08.03.2007).

Sovyetler Birliği'nden önemli ölçüde mali ve teknik yardım alan Arnavutluk, Stalin'in 1953 yılında ölməsi ve yerine geçen Kruşçev'in siyasetini destekler gibi görünmesine rağmen Stalinci sistem sürdürülmüştür.

Arnavutluk ekonomisine yapılan desteğin sonucu olarak Sovyetler Birliği binlerce uzmanını Arnavutluk'a göndermiş ve 1957 yılında da bütün borçlarını silmiştir.⁹⁸

1960 yılından sonra Arnavutluk'un Stalinci sisteme bağlılığının devam etmesi üzerine bozulmaya başlayan iki ülke arasındaki ilişkiler, 1961 yılında Sovyetler Birliği Komünist Partisi 22 nci Kongresi'nde Kruşçev'in Arnavutluk'u Stalinci yaklaşımlardan dolayı sert bir biçimde eleştirmesiyle kopma noktasına gelmiştir. Aynı yılın Aralık ayında Sovyetler Birliği Arnavutluk ile olan bütün diplomatik ilişkilerini kesmiştir.⁹⁹ Bu durum Arnavutluk'u yine yeni arayışlar içine sokmuştur. Arnavutluk'un arayışları Çin ile Sovyetler Birliği arasında çıkan anlaşmazlıkta Arnavutluk'un Çin'in tarafını tutmasıyla sonucunu kısa sürede almıştır. Artık Arnavutluk için yeni dönemin adı Çin olmuştur.

1961 ile 1968 yılları arasında olumlu ilerleme kaydedemeyen süreç sonunda Sovyetler Birliği ile kopan ilişkilerin sonucu Arnavutluk 1968 yılında Varşova Paktı'ndan da¹⁰⁰ ayrılmıştır.

Sovyetler Birliği ile yakın ilişkilerin kurulduğu bu dönemde Arnavutluk, bloklaşan dünyanın doğu bölümüne yakın olmuştur. Bu nedenle Arnavutluk için NATO'ya üyelik konusu hiç düşünülmezken, Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan arasında 28 Şubat 1953 tarihinde Ankara'da imzalanan Dostluk ve İşbirliği Antlaşmasının da dışında kalmak mecburiyeti ortaya çıkmıştır.¹⁰¹ 1948 yılına kadar Sovyet Bloku içinde yer alan ve Arnavutluk ile ilişkileri bir döneme

⁹⁸ YILMAZ, a.g.e., s.7.

⁹⁹ COŞKUN, a.g.e., s.69.

¹⁰⁰ 14 Mayıs 1955'de Varşova'da sekiz sosyalist ülkenin imzaladığı Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşması ile kurulan askeri ve siyasal birlik kurulan **Varşova Paktı**'ni imzalayan ülkeler Arnavutluk, Romanya, SSCB, Demokratik Almanya, Bulgaristan, Polonya, Çekoslavakya ve Macaristan olmuştur. Demokratik Almanya Pakt'ın askeri kanadına 1956'da katılmıştır. 1949'da sosyalist ülkelere ve sosyalizmin yayılmasına karşı kurulan NATO'nun askersel etkinliklerini artırması ve silahlanmaya hız vermesine karşılık olarak kurulmuştur. Pakt'ın 1962-1968 dönemindeki çalışmalarına katılmayan Arnavutluk 1968 yılında kesin olarak çekilmiştir.

¹⁰¹ GÖNLÜBOL, a.g.e., s.238.

damgasını vuran Yugoslavya'nın Kominform'dan ayrılması ile Balkanlarda yeni arayışlar da ortaya çıkmıştır. Batılı Devletlere ve özellikle Amerika Birleşik Devletlerine yakınlaşan Yugoslavya ile Türkiye ve Yunanistan arasındaki yakınlaşma adı Dostluk ve İşbirliği Antlaşması olsa da Balkan Paketi olarak değerlendirilebilecek birleşmeyi doğurmuştur. Sovyetler Birliği ile yakınlığı sebebiyle Arnavutluk bu paktın da dışında kalmıştır.

C. Yeni Yaklaşımlar: Çin (1961-1978)

Kruşçev'in iç politika sistemini Stalin'in görüşlerinden arındırması, dış politikada da "barış içinde bir arada yaşama" kavramını benimsemesi ve Amerika Birleşik Devletleri'ni tüm dünya için tehlike olarak görememesi nedeniyle Sovyetler Birliğine olan tepkileri ortak olan Çin ve Arnavutluk yakınlaşması 1964 yılında Çinli lider Zhou Enlai'nin Arnavutluk'u resmi olarak ziyaret etmesiyle güçlenmiştir.¹⁰²

Avrupa'da tam anlamıyla yalnız kalan Arnavutluk, sınır anlaşmazlıkları ve ideolojik farklılıklar nedeniyle Çin-Sovyetler Birliği ilişkilerinin bozulmasından faydalanarak, politik, ekonomik ve kültürel alanlarda Çin'e bağlanmıştır.¹⁰³

Çin lideri Mao, Çin'e bir deniz üssü verilmesi karşılığında, Arnavutluk'a önemli bir iktisadi yardım sağlamış ve Arnavutluk'un kalkınmasına katkıda bulunacak birçok Çinli teknisyeni göndermiştir. 1971 yılında yürürlüğe giren beş yıllık plan, Çin'in yardımları sayesinde, Arnavutluk sanayisinin gelişmesini sağlamıştır. Çin ile olan sıcak ilişkiler Arnavutluk'un yavaş yavaş dış dünyaya açılmasına da yol açmıştır. 1976 yılında Arnavutluk Halk Cumhuriyeti'nin ismi Arnavutluk Sosyalist Halk Cumhuriyeti olarak değişmiştir.¹⁰⁴

Arnavutluk'un ikili ilişkilerde yaşadığı sorunlar ve sonuçlar Yugoslavya ve Sovyetler Birliği ile ilişkilerinin kopması gibi Çin ile olan ilişkilerinde kesilmesi ile devam etmiştir. 1970'li yıllar ile başlayan Çin-Amerika

¹⁰² COŞKUN, a.g.e., s.70.

¹⁰³ YILMAZ, a.g.e., s.8.

¹⁰⁴ Arnavutluk Tarihi, <<http://www.msxslabs.org/forum/ulkeler-tarihi/-arnavutluk-tarihi.html>>, (08.03.2007).

Birleşik Devletleri yakınlaşması, Çin'in Arnavutluk üzerinde hâkimiyet kurduğuna olan inanç, Çin'in taahhüt ettiği yardım ve desteği sağlayamaması ve 1978 yılında Mao'nun ölmesi ile Enver Hoca'nın Çin'i Maoculuktan uzaklaştığı yönündeki suçlamaları sonucu Çin ile Arnavutluk ilişkileri 1978 yılında tamamen kopmuştur.¹⁰⁵

Çin'in ekonomik yardımı kesilince diğer ülkelerden gelen yardımları da reddeden Arnavutluk'ta ekonomik kriz yaşandığı gibi ülke mutlak bir yalnızlığa mahkûm edilmiştir. Ülkeden ayrılmaya çalışan yüzlerce kişi güvenlik güçleri tarafından vurularak öldürülmüştür.¹⁰⁶

D. Yalnız Arnavutluk (1978-1985)

Komünist yönetimin iktidarda olduğu 1945-1978 yılları arasındaki otuzüç yıllık dönemde üç önemli ittifak kurarak ülkenin kalkınması için sadece sırasıyla Yugoslavya, Sovyetler Birliği ve Çin ile işbirliği yapan ve diğer ülkeleri yok sayan Arnavutluk için Enver Hoca'nın 1985 yılındaki ölümüne kadar olan yeni dönemi, güçlü bir ülkeye bağlı olmadan yürütülen dış politikayı içeren, yalnızcılığı kabul eden bir dönem olmuştur.

Yalnızcılık politikasını, politik ve ekonomik bir pakta bağımlılığın söz konusu olmadığı düzen olarak şekillendiren Enver Hoca, yeni stratejisini iç politika ağırlıklı olarak belirlemiştir: “Arnavutluk halkının ulusal bağımsızlığı ve faşizmden arınmış bir Arnavutluk'ta demokratik halk hükümetinin kurulması için savaşmak.”¹⁰⁷

1980'ler boyunca üç komünist ülkeyle (Kuzey Kore, Laos, Vietnam) ilişkilerini sürdüren Arnavutluk, özellikle Türkiye, İtalya, Fransa, Almanya, Macaristan, Polonya ve Çekoslovakya ile de ticari ve diplomatik ilişkiler kurmaya çalışmıştır.

Dış bağlantıyı asgari düzeyde tutan Enver Hoca'nın yeni politikası, ülkenin ekonomik yönden zayıflamasına ve ekonomik krizlere yol açmıştır. Dış yardım alamadığı için ekonomik yönden çok güçsüz olan Arnavutluk'un, bu politika

¹⁰⁵ GÖKTAŞ, a.g.e., s.16.

¹⁰⁶ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Nicholas J.CASTA, *Albania: A European Enigma*, Columbia University Press, New York, 1995.

¹⁰⁷ GÖKTAŞ, a.g.e., s.17.

ile kalkınmasının mümkün olamayacağı düşüncesi demokratikleşme hareketini ortaya çıkarmıştır.¹⁰⁸

Dünyanın en baskıcı rejimlerinden birisini uygulayan Enver Hoca, ülkesinde demokratik liderlerin ve düşünürlerin ortaya çıkmasını engellemiştir. Arnavutluk'ta sosyalizmi inşa etmek ve onu kendine yeten bir ülke haline getirebilmek için, dost görmediği emperyalist-revizyonist kuşatmaya ve ülkesi içindeki karşıtlarına karşı uzlaşmaz bir mücadele yürütmüştür. Mao ve Stalin'in baskı sistemlerinin en sert ve acımasızını felsefe olarak almasıyla, dini inanışları yasaklamış, ülke dışına yapılan seyahatleri engellemiş, hukukun üstünlüğünü geçersiz saymış, muhalefeti acımasızca yasaklamış, halk arasında eşitsizliği uygulamıştır. Uygulanan rejim sonucu Arnavutluk kapılarını tüm dünyaya kapatmıştır.¹⁰⁹ Enver Hoca ise tarihin en katı diktatörlerinde biri olmuştur.

III. GÜNÜMÜZDE ARNAVUTLUK (1985 SONRASI)

A. Arnavutluk ve Demokratikleşme (1985-1990)

1985 yılında Enver Hoca'nın ölmesiyle Ramiz Alia Arnavutluk Komünist Partisinin liderliğine getirilmiştir. Yeni lider Enver Hoca'ya bağlılığını ifade ederek ülke siyasetinde değişiklik olmayacağını belirtmiştir.

Ülkenin reformlara olan ihtiyacını bilen Alia, ülkede etkisini sürdürmekte olan ve Arnavutluk'un kendi kendine yeterliliğini savunan Enver Hoca'nın karısı Necmiye Hanım'dan çekinerek ve etkilenecek, Enver Hoca'nın gölgesinde ve onu yolundan yürümüştür.¹¹⁰ Arnavutluk komünizmin son dönemini onunla yaşamakla birlikte, Enver Hoca dönemine kıyasla daha yumuşak bir rejimle yönetilmiştir.

Ramiz Alia'nın devlet başkanı olduğu dönemde ülke içindeki baskı ortamını kısmen de olsa yumuşatan, dış dünyadan izolasyona son verme yolunda

¹⁰⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Elez BİBERAJ, **Albania, A Socialit Maverick**, Westview Press, San Francisco, 1990 ve **Albania In Transition: The Rocky Road To Democracy**, Westview Press, San Francisco, 1999.

¹⁰⁹ Enver Hoca Döneminde Arnavutluk, <<http://www.arnavutuz.biz/forum/index>>, (08.03.2007).

¹¹⁰ Enver Hoca'nın Ölümünden Bu Yana Arnavutluk'taki Politik Gelişmeler, <<http://www.revolutionarydemocracy.org/Turkish>>, (22.10.2006).

adımlar atan Arnavutluk, Türkiye¹¹¹, İtalya ve Yunanistan ile olan ilişkilerini geliştirmeye çalışmış, Yugoslavya ile arasındaki sorunları çözmek için temaslara başlamış ve buna rağmen Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler birliği'ne yönelik düşmanca tavrından da vazgeçmemiştir.¹¹² 1960'lı ve 1970'li yıllar süresince tüm bölgesel işbirliği girişimlerine katılmayı reddeden Arnavutluk'un, 1988 yılı Şubat ayında yapılan Balkan Dışişleri Bakanları Konferansına katılması geleneksel dış politikadan önemli bir sapmayı göstermiş ve yıllarca süren yalnızcılığa son verildiğinin ilk işaretlerinden birini teşkil etmiştir.¹¹³ Tiran, ayrıca, Ocak 1989'da Balkan Dışişleri Bakanları Yardımcılarının toplantısına ev sahipliği yapmış ve bu toplantı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Tiran'da yapılan ilk bölgesel çok taraflı toplantı olmuştur. Aynı tarihlerde Arnavutluk Dışişleri Bakanı Türkiye'yi ziyaret etmiş ve Türkiye ile Arnavutluk arasında Kültür Antlaşması ve Posta Hizmetleri Antlaşması imzalanmıştır.¹¹⁴

Arnavutluk yönetiminin politikalarındaki bu olumlu gelişmeler iç ve dış bazı dinamiklerden etkilenmiştir. 1980'li yılların başlarından itibaren ülke ekonomisinde karşılaşılan zorluklar ve ülkenin kendi kendisini finanse etmesinin giderek zorlaşması, ülkeyi içte baskıcı, dışta katı politikalarını yumuşatmaya sevk etmiştir. Yine, 1985 yılında iktidara gelen Gorbaçov'un ortaya attığı Glasnost¹¹⁵ ve Perestrojka¹¹⁶ fikri ile Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecine girmesi ve Doğu Bloğunun çözülmesi ile başlayan hareketler sonucu ortaya çıkan Polonya, Macaristan, Çekoslovakya, Bulgaristan ve Romanya'da ki politik rejim değişimi istekleri de Arnavutluk'u etkilemiştir.¹¹⁷

Ramiz Alia'nın komünist rejimlerin çökmesi ile başlayan hareketin Arnavutluk'u ilgilendirmediğini ifade eden açıklamalarına rağmen, 1990 yılında

¹¹¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Şule KUT, **Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin Balkan Ülkeleriyle İlişkileri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.

¹¹² COŞKUN, **a.g.e.**, s.70.

¹¹³ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Elez BİBERAJ, **Albania, A Socialit Maverick**, Westview Press, San Francisco, 1990.

¹¹⁴ ŞİMŞİR, **a.g.e.**, s.460.

¹¹⁵ **Glasnost**, açıklık olarak ifade edilebilir.

¹¹⁶ Perestrojka, siyasi sistemin, devlet örgütünün ve hükümet organlarının yeniden yapılanmasıdır.

¹¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Fahir ARMAOĞLU, **20 nci Yüzyıl Siyasi Tarihi (Cilt 1-2)**, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1991.

Tiran’da binlerce öğrenci, rejimi protesto etmiş ve Enver Hoca’nın heykelini devirmiştir.

Doğu Bloğu ülke liderlerinin başlarına gelen olaylardan¹¹⁸ etkilenen Alia, izlediği politikadan vazgeçmesi gerektiğini anlayarak, ekonomik sıkıntılar içerisindeki ülkenin uzun zamandır ihtiyacı olan reformları engellemenin anlamı olmadığını anlamıştır.¹¹⁹ 22-23 Ocak 1990’da Parti Merkez Komitesi’nin yaptığı toplantıda önemli ekonomik ve siyasi kararlar alınmıştır.¹²⁰ Alia, Arnavutluk’ta sosyalizmin esasına dokunulmaksızın demokrasiye geçileceğini açıklayarak demokratikleşme hareketinin başladığını ilk defa belirtmiştir.¹²¹

Alınan kararların uygulanması ülkede hala güçlü bir konumda olan Necmiye Hanım tarafından engellenmeye çalışılmıştır. Avrupa’da komünizm yıkılırken, halen sistemini ayakta tutmaya çalışan Arnavutluk’ta, olaylar Necmiye Hanım’ın da gücünü aşmıştır. Arnavutluk demokratikleşmeye doğru dönüşü olmayan bir yola girmiştir. Öyle ki yalnızlıktan bıkan Arnavutluk Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK)’na katılmak için istekte bulunan bir süreç ile karşı karşıya kalmıştır.¹²²

Değişime daha çok inanan ve reformların hızlı bir biçimde gerçekleşmesini isteyen Arnavut halkı tepkisini her ortamda göstermeye başlamıştır. Verilen reform sözlerinin yerine getirilememesi ve hükümetin halkın ihtiyaçlarına cevap verememesi tansiyonu daha da yükseltmiştir.¹²³ 1990 yılı Temmuz ayından itibaren rejim aleyhtarı ve rejimden kaçmak isteyen 5 bine yakın Arnavut elçiliklere

¹¹⁸ Doğu Alman lider Erich Honecker, Bulgar lider Todor Jivkov ve Romen lider Çavuşesku hem Komünist Parti içinden, hem de halktan gelen hareketlerle devrilmişlerdir. 1989 Aralık ayında Çavuşesku ve eşi öldürülmüştür.

¹¹⁹ Arnavutluk Tarihi, <<http://www.msxslabs.org/forum/ulkeler-tarihi/-arnavutluk-tarihi.html>>, (08.03.2007).

¹²⁰ Siyasi alanda alt kademe organlarına bir takım özerklik yetkileri tanınmıştır. Ekonomik alanda ise işletmelerde yönetim özerkliği, işçi ücretleri ile fiyat tespitinde işletme yöneticilerine yetki tanınması, üretimi arttıracak teşviklerin tespitinde yine işletme yöneticilerine yetki verilmesi gibi kararlar alınmıştır. Vatandaşlara hükümet ve mahkeme kararlarına itiraz için hukuk yolları açılmıştır.

¹²¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Hüseyin BAĞCI, **Balkanlar (1991-1993)**, Dış Politika Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1994.

¹²² ARMAOĞLU, **a.g.e.**, s.246.

¹²³ YILMAZ, **a.g.e.**, s.15.

sığınmaya başlamıştır.¹²⁴ Binlerce Arnavut ise Adriyatik denizini aşarak İtalya'ya ulaşmaya çalışmış, Yunanistan ve Yugoslavya'ya geçmiştir.¹²⁵

Kargaşanın artarak devam ettiği ve ihtilal havasının hakim olduğu ülkede Merkez Komitenin, 11 Aralık 1990'da aldığı siyasi hayatta çoğulculuk ve demokratikleşme ilkesinin benimsenerek aldığı seçim kararı ile başka siyasi partilerin kurulması ve 10 Şubat 1991 tarihinde yapılacak seçimlere katılacak partilerin çok adayla katılabilmesi kabul edilmiştir.

B. Çok Partili Sisteme Geçiş (1990-1992)

Çok partili sisteme geçiş ile ülkenin ilk siyasi partisi Demokrat Parti 12 Aralık 1990 tarihinde kurulmuştur. Demokratikleşme hareketlerine rağmen halk olaylarının hızla artarak devam ettiği Arnavutluk'ta, Aralık ayının sonlarında da ikinci parti olan Hıristiyan Demokratik Partisi kurulmuştur.¹²⁶

Komünist Parti ve muhalefet partilerinin ortak kararı ile yeni partilerin hazırlanabilmeleri için seçimlerin 31 Mart 1991'e ertelenmesi kararı alınmıştır. Özellikle Demokrat Parti tarafından yönlendirilen öğrencilerin çıkarttığı olayların artarak devam ettiği ülkede, 20 Şubat 1991'de Enver Hoca'nın heykeli ikinci kez paramparça edilmiştir.¹²⁷ Olayların yatışması için 21 Şubat'ta Adil Çarçari başkanlığındaki hükümet görevden alınmış ve yerine Fatos Nano başkanlığındaki yeni hükümet kurulmuştur.¹²⁸

Seçimlere doğru gidilirken Arnavutluk 11 Mart 1991 tarihinde AGİK'e üye olmuştur. 15 Mart'ta ise Amerika Birleşik Devletleri ile siyasi ilişkiler resmen kurulmuştur.¹²⁹

Tüm bu gelişmelere ve yaklaşan seçimlere rağmen Demokrat Parti'nin de kışkırtmalarıyla büyükelçiliklere sığınmalar ve ülke dışına kaçışlar

¹²⁴ ARMAOĞLU, **a.g.e.**, s.247.

¹²⁵ Hugh POULTON, **Balkanlar, Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler**, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1993, s.268.

¹²⁶ GÖKTAŞ, **a.g.e.**, s.30.

¹²⁷ COŞKUN, **a.g.e.**, s.71.

¹²⁸ ŞİMŞİR, **a.g.e.**, s.461.

¹²⁹ YILMAZ, **a.g.e.**, s.17.

devam etmiştir. Mart ayının başında 20 bine yakın Arnavut'un vapurlarla İtalya'nın Brindisi Limanına sığınmaları ve İtalya'nın hazırlıksız olduğu gerekçesiyle mültecileri kabul etmemesi, dünya kamuoyunun dikkatini bu bölgeye yöneltmiştir. Arnavutluk, seçime dünya kamuoyunun gözü önünde girmiştir.

Bu koşullar altında ilk parlamento seçimleri 31 Mart 1991'de yapılmıştır. Seçim öncesi izlediği politika ile kendine avantaj sağlayan ve kısa bir hazırlık devresi geçiren Demokratik Parti önünde seçime favori olarak giren Ramiz Alia'nın partisi İşçi Partisi (eski adıyla Komünist Parti) aldığı oylar ile iktidarını korumuştur.¹³⁰ Seçimlere halkın % 98'i katılmıştır. Seçimler sonucunda Milli İstikrar hükümeti kurulmuştur.

Arnavutluk'un ilk seçimleri sonucunda 250 üyelik Halk Meclisi'nin;

- 169 üyesi Arnavutluk İşçi Partisi,
- 75 üyesi Demokratik Parti,
- 5 üyesi Omonia Partisi,
- 1 üyesi Arnavutluk Mücadele Partisi'nden oluşmuştur.

Yapılan ilk demokratik seçim kırsal kesimin desteğini alan komünistler kazanmış olsa da, seçimlerin dürüst yapılmadığı yönündeki kuvvetli inanç, devam eden öğrenci gösterileri ile grevler ve bunların sonucu artan fiyatlar ve huzursuzluk ülkeyi yeni bir kaosa sürüklemiştir.

Partideki görevlerinden istifa ederek sadece Devlet Başkanlığı görevlerini yürütmeye başlayan Ramiz Alia döneminden sonra, ismini Sosyalist Parti olarak değiştiren ve 46 yıldır iktidarda olan İşçi Partisi kendini yenileyemezken, Demokratik Parti uyguladığı akıllı politikalar ile halk tabanını güçlendirmiştir.¹³¹ İşçi Partisi Temmuz 1991'de Ylli BUFİ başkanlığında yeni bir koalisyon hükümeti kurmuştur.

¹³⁰ İşçi Partisi % 67,6, Demokratik Parti % 30, Omonia Partisi (Yunan azınlığın partisi) % 2 oy almıştır.

¹³¹ YILMAZ, a.g.e., s.19.

Devam eden kaos ve koalisyon hükümetinin halkın gereksinimlerini yerine getirememesi ve ülkenin ihtiyacı olan reformların gerçekleştirilememesi ile hükümet 22 Mart 1992 tarihinde erken seçim yapılması yönünde karar almıştır.

Hazırlık dönemini bu defa daha iyi geçiren ve kırsal kesime de hitap eden Demokratlar % 62'lik bir çoğunlukla, % 25 oy alan sosyalistlerin önünde seçimi kazanmışlardır.¹³² 09 Nisan 1992'de Sali Berisha Devlet Başkanlığına seçilmiş ve Başbakanlığa Aleksander Meksi'yi getirmiştir.¹³³

C. Arnavutluk'un Yeni Dış Politikası Üzerine Yaklaşımlar (1992 Sonrası)

1992 seçimlerinde halkın tam desteğini alan Demokratik Parti, parlamentodaki sayı üstünlüğünü de kullanarak komünist sistemi değiştirmeye başlamış ve Arnavutluk'un yeni dış politikası da belirginleşmiştir.

Demokratik Parti komünist sistemin değiştirilmesi kapsamında, Kurtuluş Günü'nün ulusal bayram olmaktan çıkarılması, komünistler tarafından Halk Kahramanları olarak değerlendirilen -Enver Hoca, Hüsni Kapo ve Müslim Peza'nın mezarlarının Ulusal Şehitlik Mezarlığından çıkarılması, bütün komünistlerin işlerinden çıkarılması, tüm eski hizmetlilerin silahsızlandırılması, Enver Hoca'nın eşi Necmiye Hoca ve oğlu Üliir Hoca'nın tutuklanması gibi kararları alarak hızla uygulamaya başlamıştır.¹³⁴

Politik dönüşümün hızla gerçekleştirilmesi ile Arnavutluk'un demokratikleşmesi de tamamlanmıştır. 1996 yılında yapılan seçimleri de 140 üyeli parlamentonun¹³⁵ 122 sandalyesini alarak kazanan Demokratik Parti mutlak çoğunluğu da sağlamıştır.¹³⁶

¹³² Seçim sonucunda 140 sandalyelik Halk Meclisinde Demokratik Parti 92, Sosyalist Parti 38, Sosyal Demokrat Parti 7, İnsan Hakları Birliği Partisi (Yunan azınlığı) 2, Cumhuriyetçi Parti 1 milletvekili kazanmışlardır.

¹³³ ŞİMŞİR, a.g.e., s.462.

¹³⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Cezar ELBRIT, Albanian Stil Under The Pyramid's Shadow, **Albanian Observer**, 1997.

¹³⁵ 31 Mart 1991 ve 22 Mart 1992 seçimlerinde 250 olan Halk Meclisi üye sayısı 1996 seçimlerinde 140, 1997 seçimlerinde ise 155 olarak görülmektedir.

¹³⁶ Nilgün CERRAHOĞLU, "Arnavutluk Nasıl Çözüldü?", **Milliyet Gazetesi**, 15 Mart 1997.

Soğuk Savaş döneminde tüm yabancı ülkelere şüpheyle yaklaşan, ülkenin iç ve dış düşmanlarla çevrili olduğuna inanan Arnavutluk'un dış politikası yeni dönemde büyük değişim göstermiştir. Tiran yönetimi 1992 sonrasında kendisine en önemli hedef olarak Batıyla bütünleşmeyi seçmiştir.¹³⁷

Arnavutluk'un iki kutuplu dünya düzeni sona erdikten sonra dış politikasının temel özellikleri:

- Batılı ülkelerle ve kuruluşlarla siyasi ve ekonomik ilişkileri geliştirmek,
- NATO'ya ve Avrupa Birliğine üye olarak ülkenin güvenliğini garanti altına almak,
- Bölgedeki ülkeler ile iyi ilişkiler geliştirmek,
- Başta Kosova ve Makedonya olmak üzere ülke dışında yaşayan Arnavut azınlıkların haklarını savunmak ve buralardaki sorunların barışçı yollardan çözülmesini sağlamak,
- Doğu Avrupa'nın en fakir ekonomilerinden biri olan Arnavutluk'ta kalkınma için gerekli reformları gerçekleştirebilmek için Batılı ülke ve kuruluşlardan ekonomik yardım almak olarak belirlenmiştir.¹³⁸

1992 sonrası işbaşına gelen Arnavut iktidarının birinci hedefi Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Dünya Ticaret Örgütü üyelikleri ile kısmen de olsa gerçekleşmiştir. Arnavutluk'un Avrupa'da ilişkilerinin en iyi olduğu ülke İtalya'dır. Tiran, Roma'nın desteği ile Batıyla bütünleşme hedefine ulaşacağını düşünmektedir.¹³⁹

Arnavutluk dış politikasının mihenk taşlarından biri de diğer ülkelerde yaşayan Arnavut azınlıklar sorunudur. Komünist rejim yurtdışında yaşayan Arnavut azınlıklara hiçbir yaklaşımda bulunmamış ve uluslararası alanda sıkıntılarını dile getirmekten çekinmiştir. 1992 sonrası oluşan demokratik yapının kendilerine el

¹³⁷ COŞKUN, a.g.e., s.71.

¹³⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Elez BİBERAJ, **Albania In Transition: The Rocky Road To Democracy**, Westview Press, San Francisco, 1999.

¹³⁹ COŞKUN, a.g.e., s.72.

uzatacağını dair büyük umutlar besleyen azınlıklar, komünist rejimden kalan hayal kırıklıklarının sona ereceğine inanmışlardır.¹⁴⁰

Yugoslavya'nın dağılması ile bağımsızlıklarını kazanan ve yaşanan krizlerden dolayı bütün Dünya'nın dikkatle izlediği yeni ülkelere komşu olması sebebiyle Arnavutluk'u derinden etkilemiştir.¹⁴¹ Sınırlarında yaşanan sorunlar nedeniyle güvenlik konusunda daha fazla önlem almak zorunda olan Arnavutluk için, bölgedeki azınlıklar da sorun olmaya başlamıştır. Yunanistan ile yıllardır yaşanan ve sonuçlandırılmayan Kuzey Epir sorunu da sınır anlaşmalıklarına dikkat edilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Arnavutluk'ta sosyalist rejimin çökmesinden sonra şirketlerin birçoğu 1997 yılında büyük bir mali krize girmiştir. Bu şirketler, yüksek faiz vererek halkın büyük bir çoğunluğunun parasını kendisine çekmeyi başarmışlardır. Ancak bazı büyük şirketlerin borçlarını ödemekte zorlanması ve kısa süre içinde birer birer iflas etmeleri Arnavutluk'ta iç savaşa yol açmış ve 1996 yılında kurulan Berişha hükümetini istifaya zorlamıştır. Erken seçim kararı ile 19 Haziran 1997 tarihinde yapılan erken seçimlerde Sosyalist Parti iktidara gelmiştir. 155 sandalyeli mecliste, Sosyalist Parti 101, Demokratik Parti ise 29 sandalye almıştır.¹⁴² 1992 yılında iktidara gelen Demokratik Parti, 1997 banker krizini büyük bir hezimet ile ödemiştir. Cumhurbaşkanı Berişha'nın yerine Recep Meidani getirilmiş, Sosyalist Parti Başkanı Fatos NANO başbakan olmuştur.

Sosyalist Parti, Berişha dönemine göre nispeten farklı bir politika izlemiştir. Kosovalı Arnavutlarda hayal kırıklığı yaratan olumsuz bir politika izleyen yaklaşımları ile Yunanistan'la ilişkilerini düzelten yeni iktidar, 1998 yılında Sırp yönetiminin Kosovalı Arnavutlara karşı etnik temizlik başlatmasının ardından bu politikasını değiştirmek zorunda kalmıştır. Komşularıyla olan ilişkilerinde zaman içinde dengesiz ve ilkesiz dış politika yürüten Sosyalist Parti hükümeti,

¹⁴⁰ Erhan TÜRBEDAR, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Balkanlar ve Avrupa Birliği", **Stratejik Analiz**, Cilt 3, Sayı 34, 2003.

¹⁴¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Peter MOORE, The Albanian Question In The Former Yugoslavia, **RFE/RL Research Reports**, 3 Nisan 1992.

¹⁴² YILMAZ, **a.g.e.**, s.32.

Yunanistan'la olan ilişkilerini Türkiye ile olan ilişkilerinde bir denge gözetmeden geliştirmiştir.

Yeni dönem dış politika kararlarının alınmasında kamuoyu önemli bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Enver Hoca döneminde dış politika konularındaki tüm kararlar, iç politikayla ilgili konularda olduğu gibi, otokratik bir şekilde alınırken, çok partili demokratik sisteme geçilmesiyle birlikte halkın istekleri ve tepkileri de belirli ölçüde dış politikada karar verme mekanizmasını etkilemeye başlamıştır. Bu dönemde karar alıcıların, yurtdışında yaşayan Arnavut azınlıklar gibi önceki dönemde tabu olarak kabul edilen konularla ilgilenmesinde de bu durum önemli ölçüde etkili olmuştur.

1924'ten 1991'e kadar diktatörlük altında yaşayan Arnavutluk halkının demokrasi bilincine sahip olmayışı, 1990 sonrasındaki siyasi sahnede partiler arası diyalogun zayıflığı, politikacıların halktan farklı bir dünyada yaşamaları, uluslararası alanda kaçakçıların Arnavutluk'u önemli bir rota olarak görmeleri ve bütün bunların yanına ekonomik hayattaki sorunlar eklenince, Arnavutluk istikrarsızlıklardan ve kısır bir döngüden kendisini kurtaramamaktadır.¹⁴³ Bu durum, Arnavutluk'ta iç savaşı tetikleyebilecek bir potansiyele sahiptir. Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte demokratikleşme çabaları gösteren eski Sovyetler Birliği topraklarındaki ülkeler de söz konusu sürece girebilme konusunda hayli problemlerle karşılaşmışlardır. Bu sadece Arnavutluk'a özgü bir durum değil; Arnavutluk'la aynı blokta yer almış küçük ülkelerin tipik sorunudur. 1992 sonrasında yeni politikalarını belirleyen Arnavutluk, bu sorunu çözümlen diğer ülkeler gibi aşmaya çalışmaktadır.

¹⁴³ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Peter PRIFTI, **Socialist Albania Since 1944**, Domestic And Foreign Developments, Tiran, 1978.

İKİNCİ BÖLÜM

BALKANLAR VE ARNAVUTLUK

I. BALKANLAR

Balkanlar, Avrupa'nın güneyinde, Akdeniz'e uzanan üç yarımada'dan en doğuda olanını ifade eder. Balkan ülkeleri kavramı ise, aynı zamanda, bu yarımada'da ve yarımada'ya komşu coğrafyalarda yaşayan ülkeler için kullanılır.¹⁴⁴ Bu ülkeler tarih içinde yaşanan siyasi olaylar ve ülkelerin parçalanması sonucu değişime uğramıştır. Balkanlar çoğunluğunu 15 nci ve 19 ncu yüzyıllar arasında Osmanlı İmparatorluğunun egemenliği altındaki Arnavutluk, Bosna ve Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Yunanistan, Makedonya Cumhuriyeti, Sırbistan, Karadağ ve Türkiye (Trakya bölgesi) ile siyasal coğrafyanın, fiziksel coğrafyadan daha geniş, nüfus olarak daha kalabalık bir bölgedir. Ayrıca Moldova, Romanya ve Slovenya'da Balkan Yarımadasından sayılırlar.¹⁴⁵

Balkanlar, yüzyıllardır farklı etnik grupların gerek savaşarak, gerekse de barış içerisinde birlikte yaşadığı, etnik bir mozaik görünümündeki, demografik yapısı ve büyük ideallerin fiiliyata dökülme alanı olarak uluslararası sistemde yerini almıştır. Balkan Yarımadası hem geçmişte, hem de günümüzde göç, ulaşım ve ticaret yollarının geçiş güzergâhı üzerinde bulunmaktadır. Bölge, Batı ve Orta Avrupa ile Orta Doğu arasında bir köprü durumundadır. Batı Asya ile Batı Avrupa, Kuzey Afrika ile Orta ve Kuzey Avrupa arasında, ulaşım ve taşımacılık açısından oldukça anlamlı bir bölgedir.

Aynı zamanda Balkanlar, gerek geçmişte, gerekse günümüzde, Avrupa'nın güvenliği ile doğrudan ilgili bir coğrafya özelliğine sahiptir. Geçmişte, doğudan gelen akınları ve istilaları ileriden karşılama açısından; günümüzde ise, daha çok içerdiği istikrarsızlık ve krizler nedeniyle, Avrupa'nın güvenliğini etkileyen Balkanlar, çok zengin yeraltı ve üst kaynakları ile de stratejik işlevini

¹⁴⁴ Osman Metin ÖZTÜRK, "Türk Dış Politikasında Balkanlar", **Balkan Diplomasisi**, ASAM Yayınları, Ankara, 2001, s.2.

¹⁴⁵ Balkan Yarımadası, <<http://www.wikipedia.org/wiki>>, (17.04.2006).

güçlendirmektedir. Avrupa'nın güvenliği ve bütünleşmesi bakımından önem arz eden stratejik işlevi nedeniyle Balkanların, bütünüyle veya büyük ölçüde, güçlü bir devletin kontrolüne girmesi, o devlete yukarıda sayılan coğrafyalarda etkili olma imkânı verecektir.¹⁴⁶

Balkanlar, din, mezhep ve etnik açısından dünyanın en karışık ve istikrarsız bölgelerinden biridir. 19 ncu yüzyılda Osmanlı'nın dağılma sürecine girdiği bir dönemde bozulan barış ve istikrar ortamı, II. Dünya Savaşı sonrasında nispeten iyileşme göstermişse de Soğuk Savaşın bitmesinden sonra yeniden ciddi bir şekilde bozulmuştur. Balkanların geçmişten gelen ve günümüzde de anlamını koruyan Karadeniz ve Ege Denizi ile birlikte Orta ve Doğu Akdeniz'i kontrol edebilen konumu dikkate alındığında, yakın zamanda Sovyetlerin dağılması ile dünya coğrafyasında dikkat çeken Hazar Bölgesi enerji kaynaklarının uluslararası pazarlara taşınması üzerinde doğrudan etkili olma imkânını da taşıdığı değerlendirilebilir. Hem enerji kaynaklarına sahip olan ülkeler, hem de bu enerji kaynaklarına bağımlı olan ülkeler açısından Balkanlar önem arz etmektedir. Bu önem gelişmiş sanayileri nedeniyle enerji ihtiyaçları sürekli artma eğilimi gösteren Batı Avrupa ülkeleri açısından daha da dikkat çekicidir.¹⁴⁷

Sahip olduğu coğrafi özelliğine ve bütünlüğüne rağmen, tarihi gelişmeler sonucu, oldukça karmaşık bir etnik çoğulculuğu, dil ve din farklılıkları ile Balkanlar bunalımlardan ve istikrarsızlıklardan kurtulamayan bir yapıya da sahiptir. Müslümanların, Hıristiyanların ve Yahudilerin kültürel miraslarını bir arada taşıyan bu coğrafya bölge içi ve bölge dışı ülkelerce kullanılmış ve istismar edilmiştir.¹⁴⁸

Her iki dünya savaşının da içinde olan Balkanlar iki kutuplu dünyanın iki tarafına da hizmet eden bir yapıya sahiptir. Bu nedenle Sovyetler Birliği'nde 1985 yılı ile başlayan değişim sürecinden en çok etkilenen, değişimi en çok hisseden coğrafyalardan biri de Balkanlar olmuştur.

¹⁴⁶ ÖZTÜRK, a.g.e., s.3.

¹⁴⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Ergüder TOPTAŞ, "Küresel Jeopolitik Yaklaşımlar, Avrasya ve Türkiye", **Silahlı Kuvvetler Dergisi** (Sayı: 389), Genelkurmay ATASE ve Denetleme Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006.

¹⁴⁸ Kemal Yaşar SARAÇOĞLU, "Avrupa'nın Kolektif Kimlik Arayışları", **Silahlı Kuvvetler Dergisi** (Sayı: 388), Genelkurmay ATASE ve Denetleme Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006.

Barış içinde bir arada yaşama ve yakınlaşma olgusu ile etnik, dinsel, sosyal, kültürel ve diğer yerel özelliklerin öne çıkmasına dayalı ayrımcılık, ufanma ve parçalanma olgusu ülkeleri aynı anda etkilemeye başlamıştır. Balkanlar bu iki olgunun olumsuzundan yani ikincisinden daha çok etkilenmiştir.¹⁴⁹

Bu dönemde tekrar gündeme gelen “Balkanlaşma”¹⁵⁰ terimi soğuk savaşın sona ermesi ve komünizmin çökmesi sonucunda yine bir “barut fıçısı”na dönüşen bölgeyi tanımlamak için yeniden devreye girmiştir. Bu defa kanlı bir parçalanmaya sahne olan Yugoslavya ile ilgili olarak “Balkanların eski klan çatışmaları” şeması canlanmış ve bir parçanın ait olduğu sistemin tümünü temsil etmesi anlamında kendisini göstermiştir. Savaş Yugoslavya’da yaşansa da ısrarla Balkanların tümüne mal edilmiştir.¹⁵¹

1990’lı yıllar ile ayrımcılık, ufanma ve parçalanma olgusundan etkilenen Balkanlar, dünyanın en hareketli ve en sorunlu bölgelerinden biri olma özelliğini kazanmıştır. Bu dönemde bazı ülkeler tam bağımsızlıklarına kavuşurken, bazıları parçalanmış ve böylece, yeni bağımsız ülkeler ortaya çıkmıştır. Türkiye ve Yunanistan dışında Sovyetler Birliği’nin kontrolünde veya etkisinde kalan Balkan ülkeleri, etkisinde kaldıkları veya uyguladıkları siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik ve askeri sistemlerin çökmesi ile kaos dönemini, yoğun ekonomik ve siyasal krizleri ve istikrarsızlıkları yaşamaya başlamışlardır.

Jeopolitiği nedeniyle yüzyıllardır yaşanan sınır sorunları, azınlık sorunları, milliyetçilik düşünceleri, ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunlar, kutuplaşma ve örgütlenme problemleri ile dağılma sonucu gündeme gelen güvenlik problemleri 21 nci yüzyıla girerken Balkanların yine dünyanın gözü önüne gelmesini sağlamıştır. Bu sorunlar öncelikle Balkan ülkelerinin kendi iç dinamiklerinden ortaya çıkmaktadır. Aynı coğrafyada yaşayan ülkeler birbirleri ile yaşadıkları ve yaşayacakları sorunları çözmek için daima kendi çıkarlarını en üst seviyede tutmakta ve ortak bir paydada buluşma yolunda adım atmamaktadırlar.

¹⁴⁹ **Balkanlaşma:** Büyük bir devletin, iç savaş sonrası küçük küçük devletlere bölünmesi. (Türk Dil Kurumu).

¹⁵⁰ ÖZTÜRK, a.g.e., s.18.

¹⁵¹ Hasine ŞEN, “**Balkanlar:Metaforların Çarpıştığı Bir Savaş Alanı**”, <<http://www.ykykultur.com.tr/cogito>>, (08.03.2007).

1985 sonrası gelişmeler Balkanlarda belki de en çok olarak Arnavutluk'u etkilemiştir. Sınırlarının hemen ötesinde Yugoslavya'da çıkan savaşlardan tüm bölge ülkeleri mağdur olmuşlarsa da Miloseviç rejiminden en fazla zarar gören gruplardan birinin Arnavutlar olması, Tiran yönetimini savaşı karşı karşıya getirmiştir.¹⁵²

II. ARNAVUTLUK-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİ

A. Genel

Arnavutluk ve Yunanistan 1912 yılından itibaren değişik sorunlar ile karşı karşıya kalmışlardır. İkinci Dünya Savaşı sırasında birbirlerine karşı savaşan iki ülke ateşkes antlaşması imzalanmaması nedeniyle aralarındaki savaşı durumu daha sonra da kâğıt üzerinde devam ettirmişlerdir. Soğuk Savaş Dönemi boyunca iki ülke arasında teorik savaşı sürmüş ve ancak 1987 yılında bu duruma son verilmiştir.

Arnavutluk'taki sosyalist düzenin sona ermesinin ardından Arnavutluk Yunanistan ilişkileri ilk yıllarda sorunlu, sonraki dönemlerde ise yakın olmuştur.

İki ülke arasındaki ilişkileri etkileyen en önemli etken azınlıklar ve göçmenler olmuştur. Arnavutluk'un güneyinde Yunan azınlık yaşamaktadır. Yunanistan'da ise 1990'lı yıllarda yaşanan ekonomik kriz nedeniyle Arnavutluk'tan ayrılarak bu ülkeye yerleşmiş Arnavut göçmenler bulunmaktadır.

B. Kuzey Epir Sorunu

Kuzey Epir, Arnavutluk'un güneyi ve bir bölümü bugün Yunanistan'ın içinde merkezi Yanya şehri olan Çameria bölgesidir.¹⁵³ Arnavutların iki boyu olan kuzeyli Geg ve güneyli Tosklardan, Toskların yaşadığı bölgedir ve Arnavutluk ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin temel göstergelerinden biridir.

Arnavutluk'un dış politikasında en önemli yeri Yunanistan almaktadır. İki ülke arasındaki iyi olmayan ilişkiler Arnavutluk'un bağımsızlığını

¹⁵² COŞKUN, a.g.e., s.68.

¹⁵³ Kuzey Epir, <<http://www.wikipedia.org/wiki>>, (17.04.2006).

kazanmasından sonra oluşan sınır anlaşmazlıkları ve iki ülkede yaşayan azınlıklar nedeniyle meydana gelmiştir.

Azınlıklar konusunda Balkanların en şanslı ülkesi olan Arnavutluk'ta yaşayan en önemli azınlık ülkenin güneyinde yaşayan etnik Yunanlılardır.¹⁵⁴ 60 bin civarında Yunan asıllı grup Arnavutluk topraklarında Epir bölgesinde yaşamaktadır. Yunanistan, Güney Epir olarak bir yer bulunmadığını, buranın Kuzey Epir olduğunu savunmaktadır. Arnavutluk'ta, Güney Epir'in günümüzde varlığını sürdürdüğünü, buna karşın Kuzey Epir'in mevcut olmadığını iddia etmektedir. İddialarını arttıran Yunanistan Arnavutluk'un güneyindeki sahillerin ve bağlık arazinin tarihi açıdan kendine ait olduğunu iddia etmekte ve bu tutumunu her platformda savunmaktadır.¹⁵⁵

1913 yılında yapılan Londra Konferansı sırasında Ortodoks Arnavutların kendi vatandaşları olduğunu iddia eden Yunanistan'ın isteklerinin destek görmemesi sonucu Yunanca konuşan yaklaşık 35 bin kişinin yaşadığı Gjirokastra ve Korçe bölgesi bağımsızlığını yeni elde eden Arnavutluk'a verilmiştir. Buna karşılık Arnavutça konuşulan Tsamerya bölgesi de Yunanistan'a verilmiştir. Konferans sonuçları, Arnavutluk ile Yunanistan arasındaki sınır anlaşmazlıklarının başlamasına da yol açmıştır.¹⁵⁶ Epir bölgesi ikiye bölünmüş ve iki bölge tarafından da kontrol altına alınacak bir yapıya kavuşmuştur.

İstediklerini tam olarak elde edemeyen Yunanistan, kararlara karşı çıksa da Floransa'da 17 Aralık 1913 tarihinde imzalanan protokol gereği Arnavutluk Yunanistan sınırını kabul etmek zorunda kalmıştır.

Londra Konferansı kararları ve Floransa Protokolündeki Arnavutluk Yunanistan sınırı konusundaki taahhütlerine uymayan Yunanistan kendi bölgesindeki Arnavutları göçe mecbur etmek için yağma, yıkma ve katliam tertiplerine girişmiştir. 1918 yılının sonlarında ise Paris Barış Konseyine başvurmuş ve Kuzey Epir'i de

¹⁵⁴ 2004 yılı itibariyle ülke nüfusunun %95'i Arnavut, %3'ü Yunan, %2'si Eflâklı, Çingene, Sırp, Karadağlı, Makedon, Bulgar'dan oluşmaktadır. Arnavut nüfustan sonra Yunan nüfusu etkindir. (Arnavutluk, <<http://www.ülkeler.net/Arnavutluk>>, (28.05.2007)).

¹⁵⁵ **a.g.e.**

¹⁵⁶ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Erzsebet A.SCMIDL, *The Internation In Albania 1913-1914, International Peacekeeping*, 1999.

istemiştir. Bu istek Paris Barış Konferansı'nda¹⁵⁷ yine uygun görülmemiş ve 2 nci Dünya Savaşı'nın başladığı tarihe kadar statüko korunmuştur.

1939 yılında Arnavutluk'u işgal eden İtalya, Ekim 1940'da Yunanistan'a da saldırmıştır. İtalya'nın kendi topraklarını ele geçirmesine izin vermeyen Yunanistan Gjirokskaster ve Korçe'yi de işgal etmiştir. Böylece 1913 tarihindeki isteklerini yerine getirmiştir. 1944 yılına kadar Yunanistan kontrolü altında kalan Epir bölgesi Kasım 1944'de Almanların eline geçmiştir. Yunan direniş hareketi ile işbirliği içinde kurulan Arnavutluk komünist direnişçileri Almanları bölgeden çıkarmıştır.¹⁵⁸

Almanların bölgeden çıkarılması ile Tsamerya bölgesinde yaşayan 25 bin kadar Tsmeryalı Arnavut, Almanlarla işbirliği yaptığı gerekçesi ile zorla Arnavutluk'a sürülmüştür. Arnavutluk'ta kurulan yeni rejim Yunan iç savaşı sırasında Yunanistan komünist ordusuna cephe gerisinde bir üs vererek bu duruma karşılık vermiştir.¹⁵⁹ Yunanistan ise gerginliği tırmandırarak Kuzey Epir sorununu gündeme getirmiştir. Arnavutluk'un uluslararası kuruluşlara da girmesini engellemeye çalışan Yunan Hükümeti, Yunan iç savaşının sonlarında sıcak takip hakkını öne sürerek 1945 yılında Arnavutluk topraklarına girmiştir.¹⁶⁰ Bu durum iki ülke arasındaki sorunların uzun yıllar sürmesine yol açmıştır.

21 Ağustos 1946 yılında Paris'te toplanan Barış Konferansı'nda Yunanistan Kuzey Epir üzerindeki isteklerini tekrar gündeme getirmiştir. Bu durumu Arnavut lideri Enver Hoca sert bir dille cevaplamıştır: "Arnavutlar Paris Barış Konferansına hesap vermek için değil, Arnavutluk'a zarar veren düşmanlardan hesap sormak için delegasyon göndermiştir." Yunanistan bu olaydan sonra uluslararası

¹⁵⁷ **Paris Barış Konferansı**, I. Dünya Savaşı'nı sona erdiren antlaşmaların hazırlandığı uluslararası bir konferanstır. 32 devletin temsilcilerinin katımlı ile 18 Ocak 1919'da, yani Alman İmparatorluğu'nun kuruluşunun yıldönümü günü açılmıştır.

¹⁵⁸ Haydar ÇAKMAK, **Uluslararası Krizler ve Türk Silahlı Kuvvetleri**, Barış Kitap Basım, Ankara, 2003, s.155.

¹⁵⁹ Muharrem GÜRKAYNAK, **Avrupa'da Savunma ve Güvenlik**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, s.34.

¹⁶⁰ **Yunan İç Savaşı**, 1944-1948 yılları arasında Yunanistan'ı siyasi istikrarsızlık içine iten, etkileri 1955 yılına kadar hissedilen ve temelde sağ-sol mücadelesi olan savaştır. Ayrıntılı bilgi için bakınız : Dominique EUDES, **Kapetanios/Yunan İç Savaşı (1943-1949)**, Belge Yayınları; İstanbul, 1995.

alandaki Arnavutluk'un karşısına çıkan ve Arnavutluk'u sıkıştıran bir ülke konumuna girmiştir.

Yunanistan 3 Aralık 1946 tarihinde, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine verdiği memorandum ile, ülkenin kuzeyinde devam eden çete savaşlarının Bulgaristan, Yugoslavya ve Arnavutluk tarafından desteklendiğini bildirmiştir.¹⁶¹ Bu durum ile Kuzey Epir sorunu dünya siyasetine taşınmıştır.

1965 yılında Yunan Kralı Konstantin'in, Arnavutluk sınırında üzerinde "Yunan sınırı burada bitmez: Kuzey Epir" yazılı bir anıtın açılışını yapmasıyla, Kuzey Epir sorunu uzun vadeli bir proje olarak Yunan dış politikasına girmiştir.¹⁶²

İddialarından vazgeçmeyen Yunanistan, Arnavutluk'un güneyinde yaşayan vatandaşlarının varlığını dünya kamuoyuna bildirmek amacıyla 1984 yılında Uluslararası Af Örgütü'nün Arnavutluk'ta inceleme yapmasını sağlamıştır. Gerekli incelemeleri yapan Uluslararası Af Örgütü Arnavutluk'ta yaşayan Yunan azınlığın güvenlikten yoksun bir şekilde yaşamakta olduğunu ileri süren bir rapor açıklamıştır.

Yunan Hükümetinin teşvikleri ile 1985 yılında 1.265 olan Arnavutluk'taki yakınlarını ziyaret eden Yunanlı sayısı 1987 yılı sonunda 6 binin üzerine çıkmıştır. Aynı şekilde Yunanistan'ı ziyaret eden Arnavut sayısı da 1985 yılında 301 iken 1987 yılında 500'ün üzerine çıkmıştır. Bu durumdan faydalanmayı düşünen Yunanistan, 1985-1987 yılları arasında Kuzey Epir sorununu gündeme getirmekten kaçınmıştır.

1987 yılına kadar gergin olarak devam eden iki ülkenin ilişkileri 17 Nisan 1987 tarihinde Dışişleri Bakanlarının yaptığı görüşmeler ve sonunda imzalanan anlaşma ile yumuşama sürecine girmiştir. İoanna kasabasında yapılan anlaşma ile, iki ülke arasındaki ticaretin ve deniz, hava ulaşımının iyileştirilmesi kararlaştırılmıştır. Yunanistan böylece Arnavutluk'ta var olduğunu iddia ettiği 400 bin dolaylarındaki Yunan azınlık ile daha kolay ilişki kurmayı hedefliyordu.¹⁶³

¹⁶¹ GÜRKAYNAK, a.g.e., s.36.

¹⁶² GÖKTAŞ, a.g.e., s.62.

¹⁶³ Yunanistan'ın iddiasının tersine 2004 yılı itibariyle ülke nüfusunun sadece %3'ü yaklaşık 60.000'i Yunanlıdır.

1985–1987 yılları arasında Arnavutluk’u ziyaret eden Yunanistan vatandaşlarında meydana gelen büyük artış ticari işbirliği ile desteklendiği takdirde Yunanistan’ın tarihi misyonlarından birini gerçekleştirebilmesi sağlanabilecekti. Yumuşama süreci Yunanistan’ın kendi çıkarları doğrultusunda başlamıştır. Yunanistan yeni politikasını ise Arnavutluk’ta yaşayan Yunan azınlığa bazı hakların tanınması yönünde belirlemiştir.

Şubat 1988’de Belgrad’da yine bir araya gelen iki ülkenin Dışişleri Bakanları ilişkilerin daha da geliştiğini açıklamışlardır. Görüşmeler sonucu Arnavutluk ülkesinde yaşayan Yunan azınlık için bazı garantiler vermiş, Yunanistan ise Kuzey Epir diye adlandırılan Arnavutluk’un güney kesimindeki iddialarından vazgeçtiğini resmi olarak açıklamıştır.

1987 yılında düzelen iki ülke arasındaki ilişkiler 1990 yılında tekrar bozulmuştur. Arnavutluk Yunanistan’da iktidara gelen Miçotakis’in başında bulunduğu yeni hükümetin Kuzey Epir iddialarına sahip olduğu şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur. 1990 yılı Ağustos ayında İonya’da yapılan bir konferans sırasında Yunanistan Başbakan Yardımcısının sınırları yeniden çizilmesi gerektiği ve Yunan Hükümetinin savaş halini kaldırmadığını içeren, Arnavutluk’a karşı iyi komşuluk politikasını izleyen Papandreu Hükümetini eleştiren sert açıklaması ile Yunanistan-Arnavutluk ilişkilerini sadece Kuzey Epir sorununa endekslediklerini ortaya çıkarmıştır.¹⁶⁴ Tekrar gündeme gelen Kuzey Epir sorunu önümüzdeki yıllarda da Yunanistan ile Arnavutluk arasındaki ilişkilerin düzeyini belirleyen tek konu olacaktır.

Yunanistan ülkesindeki Arnavutların azınlık olduğunu reddetmekte ve Arnavutları “Arvanites (Arnavutça konuşan Yunanlılar)”¹⁶⁵ olarak tanımlamaktadır. Kendi ülkesindeki azınlıkların eğitim, dini ve kültürel ihtiyaçlarını göremeyerek temel vatandaşlık haklarından dahi yoksun bırakan bir siyaset yürüten Yunanistan, komşularında -özellikle Arnavutluk’ta- Helen asıllı olduğunu iddia ettiği yeni azınlık

¹⁶⁴ POULTON, a.g.e., s.241.

¹⁶⁵M.Murat HATIPOĞLU, “Yunanistan’ın Dış Politikası ve Balkanlar”, **Balkan Diplomasisi**, ASAM Yayınları, Ankara, 2001, s.39.

grupları yaratmayı düşünmektedir.¹⁶⁶ Bu düşünce Arnavutluk'ta % 2 oranındaki Yunan azınlığa, aslında Yunanlı oldukları iddiasıyla % 10 oranındaki Ortodoks Arnavutları ekleme ile belirginleşmektedir. Slav-Ortodoks temeli üzerine bir mihver oluşturarak yayılcılık düşüncesinde olan Yunanistan için Epir bölgesi de bu açıdan önemlidir.¹⁶⁷

Kuzey Epir sorunu ile bir olarak değerlendirebileceğimiz ve Yunanistan'ın yayılcı politikasını ortaya çıkaran diğer bir konuda turist maskesi altında ve sahte isimli pasaportlarla Arnavutluk'a giren misyonerlerin faaliyetleridir. Yunanistan misyonerlik faaliyetleri ile Kuzey Epir'e sahip olmak için altyapı oluşturma faaliyeti içerisine girmiştir. Misyonerler girebildikleri Arnavut evlerinde dünya politikası, bu politikada Ortodoks Yunanlıların önemi ve yeri, Ortodoksların Katolik ve Müslümanlara oranla üstün oldukları konularını işlemişlerdir.¹⁶⁸ Ortodokslaştırma faaliyeti ile Müslüman Arnavutlar iş bulma vaadi ile kandırılmış ve isimlerini Yunan isimleri, dinlerini Ortodoks olarak değiştirmeleri istenmiştir. Bu faaliyet özellikle 1993 yılı sonrası Arnavutluk'a sızan Yunan istihbarat ajanları tarafından yürütülmüştür.¹⁶⁹

Kuzey Epir'in Yunan politikacıları tarafından siyasi bir rant olarak kullanılmaya devam edilmesi ile bu sorun iki ülke arasında kanayan yara olmaya devam edecektir.

C. Omonia Krizi

Yunanistan'dan açık destek gören Arnavutluk'ta yaşayan Yunan azınlığı 1991 yılında OMONIA¹⁷⁰ adı altında kurduğu siyasi örgüt demokratikleşme sürecindeki Arnavutluk'ta 31 Mart 1991 tarihinde yapılan ilk seçimlere katılarak 250 üyeli parlamentonun 5 sandalyesine sahip olmuştur. Seçim öncesi yapılan

¹⁶⁶ Gözde Kılıç YAŞIN, "Komşuda Komşuluk Anlayışı: Yayılcılık", **Cumhuriyet Strateji**, <<http://www.diplomatikgözlem.com>>, (17.04.2006).

¹⁶⁷ ÖZTÜRK, **a.g.e.**, s.26.

¹⁶⁸ YILMAZ, **a.g.e.**, s.74.

¹⁶⁹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Olsi JAZEXHI, Arnavutluk'u Hristiyanlaştırma Politikası Sürüyor, **Boston Globe**, 11 Ekim 2006.

¹⁷⁰ OMONIA: Yunan Azınlığın Demokratik Birliği.

propaganda sırasında ayrılık tezini savunan parti adayları ikinci seçimlerde ikaz edilmişlerdir. Ayrıca Tiran Hükümeti, Yunanistan'a seçimlerde ayrılık fikrini desteklediği ve ülkedeki tansiyonu yükselttiği suçlamasında da bulunmuştur. Sali Berişha, seçim zaferinden sonra Yunan azınlık ile ilgili sorulara “Yunan etnik azınlığı Yunanistan'ın iddia ettiği gibi 400 bin civarında olmayıp, 45 bin dolaylarındadır ve bu azınlık Yunanistan'ın etkisi altındadır. Onlar Güney Arnavutluk'u içine alan bir harita bile yayınladılar ki, deli olmalılar” şeklinde cevap vermiş ve OMONÍA'yı suçlamıştır.¹⁷¹

Haziran 1993'te Yunanlı Ortodoks papaz Hrisostomos Maidonis Güney Arnavutluk'ta etnik kargaşa yarattığı için sınır dışı edilmiştir. Atina ise, Tiran'ın bu davranışına karşılık kendi ülkesine yaşayan onbinlerce Arnavut'u hiçbir gerekçe göstermeden sınır dışı etmiştir. Yunan polisi tarafından sınıra götürülen binlerce Arnavut, çaresiz, aç ve perişan bir şekilde yürüyerek evlerine dönmeye çalışmıştır.¹⁷² Ekonomisi krizde olan Arnavutluk'un işçilerini geri gönderen Yunanistan, bu şekilde sert bir cevap vermiştir. İşçi gelirlerine ve dış yardıma muhtaç olan Arnavutluk, Yunanistan'ın bu tutumundan zarar görmüştür.

Daima gündemde olan Kuzey Epir sorunundan sonra ilişkilerin ikinci bir defa gerginleşmesi ile Arnavutluk-Yunanistan ilişkileri kopma noktasına gelmiştir.

1994 yılı Nisan ayında Yunan askeri kıyafeti giymiş 7 kişinin Arnavutluk sınırını geçerek askeri eğitim tesislerine saldırması ve iki askerin öldürülmesi olayını aşırı milliyetçi “Kuzey Epir Özgürlük Cephesi” üstlenmiştir. Yunanistan'daki aşırı milliyetçiler, Arnavutluk'un güneyinde yaşayan sözde 400 bin Yunan azınlığa baskı yapıldığını ileri sürerek bölgeye özerklik tanınması politikasını izlemişlerdir. Aşırı milliyetçi örgütün gerçekleştirdiği bu olay üzerine Atina ile Tiran arasındaki gerginlik tırmanmıştır. Arnavutluk, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nden Atina'yı kınamasını isterken, Yunanistan Arnavutluk'u suni gerginlik yaratmakla suçlamıştır. Arnavutluk olayı ülkesinin egemenliğine ve sınır bütünlüğüne saldırı şeklinde değerlendirerek, amacının iki ülke arasındaki ilişkileri

¹⁷¹ YILMAZ, a.g.e., s.64.

¹⁷² Krize Neden Olan Papaz, **Milliyet Gazetesi**, 03 Temmuz 1993.

zayıflatmak ve Balkanlardaki durumu kızıştırmaya çalışmak olduğunu ifade etmiştir.¹⁷³

Öldürülen askerlerin cenaze törenine yaklaşık 30 bin kişi katılmış ve Yunanistan aleyhine sloganlar atılmıştır. Arnavutluk'un Gjirokaster'de bulunan Yunan konsolosunu sınır dışı etme kararına, Yunanistan bir Arnavut diplomatını sınır dışı ederek misillemede bulunmuştur.¹⁷⁴

Nisan ayında iki ülke arasındaki gerginlik daha da artmıştır. Arnavutluk'un OMONIA üyesi oldukları ve olaya karıştıkları gerekçesiyle 6 kişiyi tutuklamasına, Yunanistan 26 bin Arnavut göçmeni sınır dışı ederek cevap vermiştir. Tutukluların serbest bırakılmasını isteyen Yunanistan göçmenleri sınır dışı edeceği tehdidinde bulunmuştur.¹⁷⁵

07 Eylül 1994'de sonuçlanan mahkeme ile sanıkların biri beraat ederken, diğer beş sanık suçlu bulunarak 6 ile 8 yıl arasında ceza almışlardır. Bu durum iki ülke arasındaki gerginliği doruğa çıkarmıştır. Tepkisini Arnavutluk'ta bulunan büyükelçisini Atina'ya çağırarak gösteren Yunanistan, ciddi önlemler alacağını ifade etmiştir. Bütün uluslararası örgütlerin dikkatini çeken Yunanistan, Arnavutluk'un Yunan azınlığı yok etmek düşüncesi içerisinde olduğunu da belirtmiştir.¹⁷⁶ Yüksek olan tansiyonu düşürmek için 18 Eylül'de Berisha Güney Arnavutluk'u ziyaret ederek, Yunan azınlığın yaşadığı bölgelerde görüşmelerde bulunmuştur.

Arnavut göçmenleri sınır dışı etmeye devam ederek Arnavutluk ekonomisini tehdit eden Yunanistan'ın, gittikçe artan baskılarına dayanamayan Arnavutluk, 25 Aralık 1994 tarihinde cezaevinde bulunan 5 Yunan azınlık mensubundan birini tamamen serbest bırakırken, kalanlarının da cezalarını indirmiştir.¹⁷⁷

¹⁷³ HATIPOĞLU, a.g.e., s.46.

¹⁷⁴ Tiran Atina'yı BM'e Şikâyet Etti, **Cumhuriyet Gazetesi**, 14 Nisan 1994.

¹⁷⁵ YILMAZ, a.g.e., s.66.

¹⁷⁶ Atina'nın Tiran Öfkesi Dinmiyor, **Cumhuriyet Gazetesi**, 09 Eylül 1994.

¹⁷⁷ YILMAZ, a.g.e., s.68.

Böylece 6 aydan fazla süren OMONIA Krizi Yunanistan'ın ısrarlı baskısı ve Arnavutluk'un ilişkilerin gerginleşmesinden duyduğu kaygı sonucu, büyük bir sorun yaratmadan çözülmüştür.

D. Çamerya Arnavutları

Arnavutluk ve Yunanistan arasında soruna neden olan diğer bir azınlık ise Müslüman Çamerya Arnavutlarıdır.¹⁷⁸

Yunanistan'da yaşamakta olan Çamerya Arnavutları 1946–1949 yılları arasında ülkede yaşanan iç savaşın ardından sınır dışı edilmişlerdir. Arnavutluk'a yerleşen bu kişiler 1990'ların başlarından itibaren Yunanistan'da kalan mal ve mülkleri için tazminat talebinde bulunmuşlardır.¹⁷⁹

İkinci Dünya Savaşı hiç şüphesiz bütün Balkanları olduğu kadar Yunanistan'ı da sarsmıştır; önce İtalyan, sonra Alman ve Bulgar işgallerine uğrayan Yunanistan aynı zamanda, büyük bir iç savaş yaşamıştır.¹⁸⁰

İç Savaş'ta anti-komünist cepheyi oluşturan ve önce cumhuriyetçi sonra kralcı çizgide seyreden Hür Demokratik Yunan Ordusu (EDES) ve başındaki General Napoleon Zervas, bir taraftan komünist Ulusal Kurtuluş Ordusu (EAM-ELAS) kuvvetlerine karşı savaşırken bir taraftan da Yunanlı olmayan unsurlara (Makedon ve Arnavutlar)- karşı temizlik hareketleri yürütmüştür. Bu saldırıların bir bölümü Epir bölgesine yönelmiş ve Çamerya'da yaşayan Arnavutlar hedef alınmıştır. Almanlarla işbirliğine giden Zervas, daha sonra İngilizler tarafından desteklenmiş ve 1944 Haziran ayında Çamerya'da geniş çaplı bir katliam ve etnik temizlik gerçekleştirmiştir.¹⁸¹

¹⁷⁸ **Çam Arnavutları** (Arnavutça'da Çamë) Yunanistan sınırları içindeki, Epir bölgesi sahil şeridindeki Çamerya bölgesinde yaşamış ve büyük çoğunluğu Müslüman olan Arnavut toplumuna verilen isimdir. Bu toplumun büyük kısmı 1945 olaylarından sonra, öncelikle Arnavutluk'a göçmek zorunda kalmış, bir kısmı da Türkiye'ye sığınmıştır. Çam Arnavutları, <<http://www.tr.wikipedia.org>>, (14.04.2006).

¹⁷⁹ COŞKUN, **a.g.e.**, s.91.

¹⁸⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız : Dominique EUDES, **Kapetanios/Yunan İç Savaşı (1943-1949)**, Belge Yayınları; İstanbul, 1995.

¹⁸¹ Çamerya Arnavutları ve 27 Haziran 1944 Çamerya Soykırımı, <<http://www.saemk.org>>, (15.11.2006).

İkinci Dünya Savaşı patlak verdikten sonra, İtalyan işgalinden önce Yunanistan'da genel seferberlik ilan edildiğinde, Yunan vatandaşı olan Çameryalı Arnavutlar da hükümete başvurarak ortak düşmana karşı savaşmak üzere silâh altına alınmak veya silahlandırılmak istemişlerdir. Atina bunun üzerine Çameryalıları da seferberlik kapsamına almış, ancak silah vermek yerine, Arnavutları kazma kürekle inşaat işçiliğinde çalıştırılmıştır.¹⁸²

Bu hareketler Arnavutların açıkça dışlanmasına, işin başlangıcında yaptıkları jestin kötüye kullanıldığı kanaatinin uyanmasına ve ayrıca, hükümete duyulan güvenin tamamen sarsılmasına yol açmıştır. İtalyan işgali sırasında ise, kısa süre önce yaptığı hatayı bilen Yunan yönetimi, Arnavutların tepkisinden çekinerek, 14 yaş ve üzerindeki bütün erkekleri kitleler halinde toplama kamplarına sürmüş, bunları Midilli, Sakız adaları ile Korint'teki kamplarda toplamıştır. Sürgün sırasında savaş esiri gibi kendilerine çok kötü davranılan Arnavutlar, böylece hem evlerinden koparılmış hem de cepheden uzaklaştırılmışlardır. Çamerya'da savunmasız kalan kadınlar, yaşlılar ve çocuklar ise cinayetlere, soygun ve tecavüzlere uğramışlardır.¹⁸³

Böylece Çamerya bölgesindeki Müslüman Arnavut halka karşı soykırım hareketi 27 Haziran 1944 tarihinde başlamıştır. Hareketin ilk 24 saat içinde sadece Paramiti'de 600 'den fazla insan katledilmiştir.

Haziran 1944 ile Mart 1945 tarihleri arasında Yunanlılar bütün Çamerya'da sivil halktan 3.242 kişiyi katletmişler, 68 köy yerle bir edilmiş, 5.800 ev ve ibadethane yakılmış ve tahrip edilmiştir.

Mart 1945 tarihinden sonra hayatta kalabilen Müslüman Arnavutlar anayurtlarını terk etmek zorunda kalmışlardır. Bu zoraki göç sonucunda aynı zamanda Yunan vatandaşı olan etnik Arnavutlar Arnavutluk'ta örgütlenmişlerdir.¹⁸⁴

Savaş sonrasında yeni Arnavut yönetimi Çamerya Sorunu'nu uluslararası arenaya getirmek üzere Paris Barış Konferansı'nın gündemine taşımıştır. Burada Müttefik Devletler Dışişleri Bakanları Konferansı'nda da Çameryalıların

¹⁸² TÜRBEDEAR, a.g.e.

¹⁸³ Çamerya Arnavutları ve 27 Haziran 1944 Çamerya Soykırımı, <<http://www.saemk.org>>, (15.11.2006).

¹⁸⁴ TÜRBEDEAR, a.g.e.

yeniden vatanlarına dönmek istedikleri ve mülklerinin iadesi dile getirilmiştir. Müttefik hükümetlerinden Birleşmiş Milletlere kadar çeşitli forumlara birer bildiri ve talep yazısıyla başvuran Çameryalılara kimse yardımcı olmamış, cevap dahi vermemiştir. 1945 Eylül'ünde Avlonya'da [Vlora-Arnavutluk] toplanan 2. Çamerya Kongresi'ne katılan İngiliz, Rus ve Yugoslav temsilcileri de, bu halkın sefaletini görmelerine rağmen, bir cevap veya destek vermemişlerdir.¹⁸⁵

1947 ile 1990 arasında Enver Hoca bu konuda tamamen suskunluk içine girmiştir. 1945 olaylarından hemen sonra Yunanlı yöneticiler, bölgedeki demografik yapıyı alt üst etmek üzere buraya Yunanlı, Ulah ve Roman (Çingene) nüfus yerleştirme yoluna gitmiş; Ortodoks mezhebinden olup orada kalabilen Arnavutlar'a ise herhangi bir hak tanımamıştır. Ortodoks kimliğinin dışında Arnavut etnik kimliğini inkâr eden Atina'nın bu politikası sonucunda Çamerya Arnavutları kendi topraklarında kendi dillerini konuşamaz olmuşlar, yasaklarla sınırlandırılmışlardır. Asimile olmaları için de bütün tedbirleri alan Yunanistan, ayrıca sınır dışı edilen Çameryalı Arnavutların mallarını ve mülklerini yeni sakinlere, hem de hiçbir yasal-hukukî dayanak olmaksızın dağıtmıştır.¹⁸⁶

Yunan başbakanı Konstantin Mitsotakis 1992 yılında Arnavutluk'u ziyaret ettiğinde, Tiran'da yaptığı bir konuşmada, Çamerya Arnavutlarının İtalyan ve Alman işgalcilerle işbirliği yaptıklarını, buna göre Savaş Suçlusu olduklarını ve Yunan yasalarına göre cezalandırıldıklarını, dolayısıyla Yunanistan'a dönmelerine izin verilmeyeceğini ifade etmiştir.¹⁸⁷

Çamerya Sorunu, 1995 Ocak ayında La Haye'de Temsil Edilmeyen Milletler ve Halklar Örgütü'nün 4 ncü Genel Kurulunda da gündeme getirilmiştir. Toplantı sonunda; Çam (Çamerya) halkının yeniden yurtlarına dönmesi ve vatandaşlık haklarının geri verilmesi, Çam halkının mülklerinin geri verilme hakkının tanınması ve Uluslararası kartalar ve belgelerden doğan uluslararası hakların tanınması konularında kararlar alınmıştır. Ayrıca Yunan hükümetinin

¹⁸⁵ Çamerya Arnavutları ve 27 Haziran 1944 Çamerya Soykırımı, <<http://www.saemk.org>>, (15.11.2006).

¹⁸⁶ a.g.e.

¹⁸⁷ a.g.e.

Çamerya Sorunu'nun tarihi gerçeklerini kabul etmesi ve hak ve çözümler için ciddi adımlar atması karara bağlanmıştır.¹⁸⁸

Günümüzde yaklaşık 150 bin Çamerya Arnavut'unun Arnavutluk sınırları içinde yaşadığı tahmin edilmektedir. Arnavut milliyetçilerin oldukça abartılı, milyonlara varan nüfus iddialarına rağmen, tahminen Yunanistan'da 100 bin Çamerya Arnavut'u yaşamaktadır ve bu rakam ihmal edilemeyecek kadar yüksektir.¹⁸⁹

İki ülke arasında görülen yakınlaşmalar, Arnavutluk ve Yunanistan arasındaki sorunları bir süre için ertelemiş gibi görünmektedir.

III. KOSOVA SORUNU VE ARNAVUTLUK

Yüzölçümü 11.000 kilometrekare olan Kosova bölgesi, Bosna-Hersek, Sırbistan, Arnavutluk ve Makedonya ile çevrilmiştir. Bu küçük bölge Balkanların kalbidir.¹⁹⁰ Kosova üzerinde yaşayan nüfusun yaklaşık % 90'ı Arnavut'tur. Geriye kalanlar içinde Türkler, Romanlar ve başka uluslar vardır. Sırp'ların oranı ise % 5'tir.¹⁹¹

Sırp'lar ve Arnavutlar için ulusal bilinçlerinde ve tarihlerinde önemli bir yere sahip Kosova, 1912 yılına kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır.¹⁹² Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetiminde bütün Arnavut unsurların bir arada yaşaması sağlanmışken, daha sonraları Arnavut nüfus Arnavutluk'ta ve Yugoslavya'da olmak üzere ikiye ayrılmışlardır. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından kurulan Yugoslavya içerisinde Kosova Arnavutları herhangi bir hukuki statüye sahip olmamışlardır. Balkan Savaşları sonunda Sırp topraklarında kalan Kosova, bu tarihten sonra,

¹⁸⁸ Arnavut Azınlığı, **Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu**, <<https://www.abttf.org>>, (05.06.2007).

¹⁸⁹ Çam Arnavutları, <<http://www.tr.wikipedia.org>>, (28.05.2006).

¹⁹⁰ Ben LAMBORDİ, "Kosovo-Introduction To Yet Another Balkan Problem", **European Security**, 1996, s.256.

¹⁹¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Osman KARATAY, **Kosova Kanlı Ova**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998.

¹⁹² POULTON, **a.g.e.**, s.71.

ayaklanmalara, baskılara, katliamlara, toplu göçlere sahne olmuş ve sorunlar yumağı olarak günümüze kadar gelmiştir.¹⁹³

Yugoslavya'da 1974 yılında kabul edilen anayasayla, Kosova özerk ilan edilmiş ve bu bölgede yaşayan Arnavutların kültürel ve sosyal bazı haklardan yararlanmalarına imkân tanınmıştır.¹⁹⁴ 1970 ve 1980'li yıllar boyunca yaşanan ekonomik bozukluklar Arnavutlar arasında huzursuzluklara yol açmış ve bölge statüsünün özerk cumhuriyet yapılması için gösteriler düzenlenmeye başlanmıştır. Daha fazla kaynak aktarımı için yapılan bu talep Belgrat'tan olumlu yanıt almadığı gibi, Arnavutluk yönetiminin de kayıtsızlığı ile karşılaşmıştır. Hatta sınırdan Arnavutluk'a kaçan Arnavut gruplar, Yugoslavya'ya geri gönderilmişlerdir.¹⁹⁵

Miloseviç yönetimi 1989'da Kosova'nın özerk bölge statüsüne son vermiş ve tekrar 1974 öncesine dönmüştür. Bu dönemde devlet kuruluşlarında çalışan çok sayıda Arnavut işlerinden çıkarılmıştır. Kosovalı Arnavutların daha fazla hak ve özerklik taleplerine, Belgrat yönetimi tarafından yine olumsuz cevap verildiği gibi, merkezi yönetimin yetkileri daha da arttırılmıştır. Kosovalı Arnavutlar tarafından tepkiyle karşılanan cevap, artan Sırp milliyetçiliğine karşı düzenlenmesine yol açmıştır.¹⁹⁶ Tiran yönetimi de Kosova'da yaşayan Arnavutların haklarının elinden alınmasını protesto etmiş ve Balkan işbirliğine zarar vereceğini belirterek Belgrat yönetimini uyarmıştır. Arnavutluk'ta da ilk kez Kosovalı Arnavutları desteklemek için ülke çapında gösteri düzenlenmiştir.

Demokratikleşen Arnavutluk, Kosova'yla Arnavutluk'un birleşmesini düşünürken, vatandaşlık kavramını da yeniden tanımlamıştır: "Arnavut kavramı sadece Arnavutluk'ta doğanları değil, diğer ülkelerde yaşayan etnik Arnavutları da kapsamalıdır."

Berisha, iktidara gelmesinin ardından Kosova'daki Arnavutlarla birleşme yönündeki planlarını rafa kaldırmak zorunda kalmış ve Kosova'ya Yugoslavya içerisinde geniş özerklik verilmesi çağrısında bulunmuştur.

¹⁹³ YILMAZ, **a.g.e.**, s.77.

¹⁹⁴ COŞKUN, **a.g.e.**, s.77.

¹⁹⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Osman KARATAY, Miloseviç Dönemi Yugoslavya Dış Siyaseti: Başarısız Bir Mirasyedi Olayı, **Balkan Diplomasisi**, ASAM Yayınları, Ankara, 2001.

¹⁹⁶ Albania, **Southeast European Times**, <<http://www.setimes.com>>, (28.10.2006).

Yugoslavya Federasyonu içerisinde, özerk cumhuriyetlerin daha fazla özerklik talebiyle iktidarın merkezi yönetimin daha da güçlendirilmesi politikaları arasında barışçı yollardan bir uzlaşmaya varılamamış ve Hırvatistan ile Sırbistan'da çatışmalar çıkmıştır. Bu gelişmelerden faydalanan Kosova 1991'de bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak Kosova'nın bağımsızlığını sadece Tiran tanımıştır.¹⁹⁷ Daha sonraki dönemde ise Arnavut yönetimi uluslararası toplumla uyum içinde bir politika izlemiş ve Kosova'yla ilgili dünyanın kabul edemeyeceği taleplerden vazgeçmiştir.¹⁹⁸

Yugoslavya Federasyonu içinde başlayan ve hızla yayılan çatışmalar ve Bosna'da yaşanan savaş, Arnavutluk'u hem siyasi hem de ekonomik açıdan çok zor durumda bırakmıştır. Balkanlarda istikrarsızlığın uzun süre devam etmesi ile dış ticareti zarar gören Arnavutluk, sınır komşusunda yaşanan savaşların Kosova'ya sıçraması ve Tiran'ın müdahale etmek zorunda kalacağı bir durumun ortaya çıkmasından da endişe duymuştur.¹⁹⁹

Zayıf ekonomisi, az sayıdaki nüfusu ve ülke içindeki sosyal problemlerden Arnavutluk, Kosova'daki Arnavut azınlık veya diğer etnik gruplarla ilgili sorunların çözümü için doğrudan müdahaleden kaçınmış ve taraflara diyalog çağrısında bulunmuştur.²⁰⁰ Çevresindeki istikrarsız ortam karşısında ülkenin güvenliğini sağlayabilmek için Batıyla işbirliğine gitmiş ve bağımsız politika izlemekten kaçınmıştır. Arnavutluk'un Soğuk Savaş sonrası dönemde, Batı'yla işbirliği sürecine gitmesi ve NATO üyeliği girişimleri, Balkanlar'daki Arnavut azınlıklarla ilgili politikalarda barışçı bir metodu benimsemesine de önyak olmuştur. Yugoslavya'ya yönelik tek taraflı politika izlemek yerine, uluslararası toplumu seferber etmek yolunu seçmiştir. Bosna Savaşı sırasında Batının Belgrat'a

¹⁹⁷ COŞKUN, a.g.e., s.79.

¹⁹⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Stephan ELSİE, The Albanian Media In Kosova And The Spectre Of Ethnic Cleasing, **Südosteuropa (9-10)**, 1995.

¹⁹⁹ Sabrı DEMİR, Kosova, Balkanlar'daki Son Etnik Çatışma Alanı, **Silahlı Kuvvetler Dergisi (Sayı: 388)**, Genelkurmay ATASE ve Denetleme Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006.

²⁰⁰ The View from Tirana: The Albanian Dimension Of The Kosovo Crisis, <www.crisisweb.org/projects/sbalkans>, (21.05.2006).

askeri müdahalesini fikrini savunmuş, müdahale sırasında da NATO'nun ülkedeki askeri tesislerden ve hava sahasından yararlanmasına izin vermiştir.²⁰¹

1998 yılında Kosova'da Arnavutlara yönelik Sırp saldırıları tırmanmış, çok sayıda Arnavut hayatını kaybetmiş ve bu olaylar karşısında yüz binlerce Arnavut bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştır.

Dayton Antlaşması'na Kosova meselesinin eklenmesi hususunda somut adımlar atan Arnavutluk'un bu konudaki haklılığı, 1998 yılında Miloseviç'in etnik temizlik kampanyasına başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Dünya kamuoyunda büyük tepki gören Miloseviç'in kampanyası, diplomatik yöntemlerin sorunu çözmekte başarısız olması ve Sırp tarafının uzlaşmaz tutumu nedeniyle 1999 Mart'ında NATO'nun askeri müdahalesi ile durdurulabilmiştir. Askeri müdahale sırasında 8 bin NATO askeri Arnavutluk'ta bulunmuştur.²⁰²

Arnavutluk'un Kosova'yla ilgili temel politikası Arnavut azınlığa uygulanan etnik temizlik kampanyasının sona erdirilmesi ve Sırplarla Arnavutlar arasında bir antlaşmaya varılarak çözülmesi olmuştur. Batılı ülkelerin desteği olmadan Kosova sorununun çözümü mümkün olmayacaktır.²⁰³

IV. ARNAVUTLUK-MAKEDONYA İLİŞKİLERİ

A. Genel

Kosova'dan sonra Arnavut milliyetçilerinin faaliyet gösterdiği bir diğer bölge de Arnavutların yoğun olarak yaşadığı ve Kosova ile sınır olan Batı Makedonya olmuştur.

Burada faaliyet gösteren Arnavut gerillalar, Makedonya Anayasasında Arnavutların kültürel siyasi haklarının tanınması isteği ile hükümet güçleri ile çatışmaya girmiş ve uzun süren bir çatışma döneminden sonra başta Amerika

²⁰¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Pınar YÜRÜR., **Geçmişten Günümüze Kosova Sorunu**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1999.

²⁰² COŞKUN, **a.g.e.**, s.80.

²⁰³ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Emir TÜRKOĞLU, Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği, **Balkan Diplomasisi**, ASAM Yayınları, Ankara, 2001.

Birleşik Devletleri olmak üzere birçok devletin girişimleri sonucunda taraflar masaya oturmuşlar ve aslında her iki tarafı da tatmin etmeyen bir uzlaşmaya varmışlardır.

B. Arnavutluk'ta Yaşayan Makedon Azınlık

Arnavutluk'ta yaşayan ikinci etnik azınlık, Yunanistan ile Makedonya sınırında bulunan Prespa gölü çevresinde yaşayan ve sayıları 20 bin olarak tahmin edilen Makedonyalı (Slav) azınlıktır.

İkinci Dünya Savaşının sona ermesi ile birlikte Slav nüfusunun çoğunlukta olduğu köylerde bulunan Makedon okullarda çalışmak üzere, o dönemde ilişkileri çok iyi olan Yugoslavya ile Arnavutluk arasında Kasım 1945'te yapılan antlaşma gereği Makedonyalı öğretmenlerin çalışması sağlanmıştır. Bu okullarda haftada iki saat Arnavutça dersi verilmiş, diğer dersler ise Makedonca olarak Makedonyalı öğretmenler tarafından uygulanmıştır. Bu uygulamaya Arnavutluk ve Yugoslavya arasındaki ilişkilerin 1948 yılında bozulması ile son verilerek, Arnavutça öğretim dili haline gelmiştir. Aynı şekilde 1975 yılında yürürlüğe giren "İsim ve Soyadı Yasası" ile de örgütlü dinin kaldırılması ve Arnavutça olmayan bütün isimlerin değiştirilmesinin öngörülmesi ile genç Slavların dereceli olarak Arnavutlaştırılması faaliyeti başlamıştır.²⁰⁴

1991 seçimleri sonrası demokratikleşme yolunda adımlar atılması ile birçok Slav Yugoslavya'ya geçmiş ve yerleşmiştir.²⁰⁵

Arnavutluk, sınırları içerisinde yaşayan azınlıkları inkâr etmemiş ve bazı haklar tanımış olmasına rağmen, komünist yönetimin izlediği sert politikardan halkın büyük bir kısmı gibi azınlıklarda etkilenmiştir.²⁰⁶ Ülkeyi bütünleştirme girişimleri ve katı ideolojik tutumlarıyla yetkililer, azınlık kimliğinin bazı temellerini değiştirmişlerdir.

Komünist sistemin, Ortodoks isim ve yer adlarını değiştirmesi, azınlık çocuklarına eğitimde kendi dillerini kullanma imkânının verilmemesi, azınlık

²⁰⁴ COŞKUN, **a.g.e.**, s.81.

²⁰⁵ GÖKTAŞ, **a.g.e.**, s.69.

²⁰⁶ COŞKUN, **a.g.e.**, s.81.

üyelerinin genellikle evlerinin dışında kendi ana dillerinde konuşmalarının yasaklanması azınlık haklarını etkilemiştir.²⁰⁷

Makedon azınlık Arnavutluk içinde Makedonya’da yaşayan Arnavut azınlığın tersine barış içinde yaşamış ve yaşamaktadır. 1991 sonrası isteyen Makedon azınlık üyelerinin Yugoslavya’ya gitmelerine izin verilmesi ile Arnavutluk’ta yaşamak istemeyen birçok Makedonyalının ülkeyi terk etmiş olmasına rağmen, Arnavutluk’ta yaşamaya devam etmek isteyen grubun varlığı, azınlıklar konusunda Arnavutluk’un izlediği politikanın doğruluğunu belgelemiştir.²⁰⁸

B. Makedonya’da Yaşayan Arnavutlar

17 Eylül 1991’de bağımsızlığını ilan eden Makedonya Yugoslavya Federasyonu’ndan savaşmadan ayrılan tek ülke olmuştur. Ülke nüfusunun % 66’sını Makedonlar, yaklaşık % 23’ünü ise Arnavutlar oluşturmaktadır.²⁰⁹ 1994 yılında yapılan nüfus sayımına göre 1.936.877 olan toplam nüfusun 442.914’ü Arnavut olarak tespit edilmiştir.²¹⁰

Makedonya azınlıklar konusunda en liberal politikalar uygulayan Balkan ülkelerinden birisidir. Makedon anayasasında Arnavutlar, Türkler, Ulahlar ve Roman asıllılar azınlık olarak tanınmakta ve kendilerine bir takım kültürel haklar verilmektedir.²¹¹

Arnavutlar, Makedonya’nın kuzey batısından güney Ohrid’den Kumanovo’ya uzanan hatta yaşamaktadır. Kosova ve Arnavutluk’a komşu Tetova, Gestivar, Kiçevo, Debar gibi yerleşim yerlerinde çoğunluğu oluşturmaktadırlar.²¹²

Makedonya, ülke içinde önemli bir çoğunluğa sahip olan Arnavut azınlık ile 1968 yılından günümüze kadar uğraşmak zorunda kalmıştır.

²⁰⁷ POULTON, **a.g.e.**, s.243.

²⁰⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Celil SAĞIR, **Large Albanian Question And Macedonia**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1999.

²⁰⁹ COŞKUN, **a.g.e.**, s.82.

²¹⁰ Makedonya’da 33 Millet Yaşıyor, **Birlik Gazetesi**, 12 Ocak 1995, s.1.

²¹¹ Macedonia-Constitution, <http:// www.uni-wuerzburg.de>, (28.05.2006).

²¹² Özer SÜKAN, **21 nci Yüzyıl Başlarında Balkanlar ve Türkiye**, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 2001, s.16.

1968 yılında Tetova’da Makedonya’nın Kosova ile birleşmesi talebinin öne sürüldüğü gösteriler ile başlayan sorunlar zinciri, 1981 yılında Arnavutlar arasında yükselen ulusçu dalga ile devam etmiştir. Makedonya Meclisi’nin eğitim ve öğretim alanında aldığı kararlar Arnavutları tedirgin etmiş ve yer yer olaylar çıkmıştır.²¹³

1984 yılında Makedonya aleyhinde faaliyet gösteren Arnavut grupları ortaya çıkararak, örgütçüler ve destekçilerini tutuklayan Makedonya 1989 yılında cumhuriyet anayasasını değiştirmiştir. Önceki anayasada Makedonya Cumhuriyeti “Makedonya halkı ile Arnavut ve Türk azınlıkların devleti” olarak tanımlanırken, yeni anayasada “Makedonya halkının ulus-devleti” olarak tanımlanmıştır. Bu değişiklik ile Makedonyalı yöneticiler, Yugoslavya Federasyonu’nun dağılması ile birlikte meydana gelecek Arnavut ulusçuluğu için tedbir almışlardır.²¹⁴

1991 yılında bağımsızlığını ilan eden Makedonya’yı tanıyan ilk ülkelerden biri de Arnavutluk olmuştur. Tiran’ın bu politikasına muhalefetteki Sosyalist Parti karşı çıkmış ve Makedonya’da yaşayan Arnavut azınlığın durumuyla ilgili bir şart ileri sürmeden Üsküp’ün bağımsızlığının tanınmasının bir hata olduğunu ve bu şekilde Arnavutluk’un elindeki önemli bir kozu kaybettiğini belirtmiştir.²¹⁵

1992 yılı Ocak ayında Makedon yönetiminin, bir ulusun diğerine üstün olmasına dayalı bir ulus-devlet değil, yurttaşlardan oluşan bir devlet kurmak amacıyla olmalarını açıklamaları, Makedonya’da yaşayan Arnavutların bağımsızlık ve Büyük Arnavutluk oluşturma fikrini geri plana itmiştir.²¹⁶

Tiran yönetimi Arnavut azınlık ile Makedon yetkililer arasında şiddet uygulamasını içeren olay olmadığı sürece Makedonya’nın azınlık politikasına

²¹³ Makedonya Meclisi İç Ulusal İlişkiler Komisyonu 1981 yılında ders kitapları ve konularını inceleyerek Arnavutça öğretim yapılan okullarda Makedonca öğrenime ayrılan sürenin arttırılmasını talep etmiştir. 1983 yılında Tetova’daki Arnavut öğretmenlere disiplin cezaları uygulanmış ve bazılarının da görevlerine son verilmiştir.

²¹⁴ GÖKTAŞ, **a.g.e.**, s.83.

²¹⁵ COŞKUN, **a.g.e.**, s.82.

²¹⁶ SÜKAN, **a.g.e.**, s.16.

karışmamıştır.²¹⁷ Şiddet içeren olaylarda ise durumu kınamış ve Makedonya politikasını gözden geçirebileceğini söylemiştir.

Makedonya ile her alanda işbirliğini geliştirme politikasını izleyen Arnavutluk için azınlık konusundaki Makedon yönetimini destekler durumdaki yaklaşımı, Yunanistan ve Sırbistan'ın kendisini çevrelemeye yönelik işbirliği faaliyetlerinin Makedonya ile işbirliğine gidilerek dengelenmeye çalışılması düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Makedonya ile Yunanistan arasında çıkan anlaşmazlıkta Arnavutluk Üsküp'ün tarafını tutmuştur. Makedonya'ya karşı Yunanistan'ın başını çektiği amborgaya katılmamış ve liman ve diğer ulaşım imkânlarını Üsküp'ün hizmetine sunmuştur.²¹⁸

Günümüze kadar şekil değiştirmesine rağmen Makedon yetkililerle Arnavut azınlık arasındaki sorunlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

- Arnavutlar, resmi makamların belirttiği gibi nüfusun % 23'ünü değil, % 30-40'ını oluşturduklarını iddia etmektedirler.

- Arnavutlar, Anayasada verilen azınlık statüsünü yeterli bulmamakta, Makedonlarla birlikte "kurucu halk" olarak tanınmak ve dolayısıyla Makedonlarla eşit haklara sahip olmayı istemektedirler.

- Tetova'da bulunan ve Arnavutça eğitim yapan üniversitenin statüsünü Makedon hükümeti özel üniversite, Arnavutlar ise devlet üniversitesi olarak belirlenmesi istemektedirler.²¹⁹

Arnavutluk ile Makedonya arasındaki ilişkileri belirleyen en önemli faktör olan ve nirengi noktası olarak duran Arnavut azınlığın mevcut durumdaki

²¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Aldo BUMCI, **Albanian Question In The Balkans and The Security Of Macedonia**, Bilkent Üniversitesi Ekonomik ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1999.

²¹⁸ Zekeriya TÜRKMEN, Üsküp'ten Manastır'a Makedonya İzlenimleri, **Silahlı Kuvvetler Dergisi (Sayı: 389)**, Genelkurmay ATASE ve Denetleme Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006.

²¹⁹ 1995'te Arnavut azınlık tarafından yasadışı olarak kurulan üniversite nedeniyle iki taraf arasında şiddetli çatışmalar meydana gelmiştir. Makedon hükümeti 2000 yılının Temmuz ayında bu üniversitenin özel üniversite olmasını kararlaştırmış, ancak Arnavutlar devlet üniversitesi statüsü verilmesinde ısrar etmişlerdir. Mevcut durumda bu üniversiteden mezun olan öğrenciler, diplomalarının resmi olarak tanınabilmesi için Makedon dilinde düzenlenen sınavlara girmek zorundadır. Tetova Üniversitesi'nin statüsü konusundaki görüşmeler hükümetle Arnavut temsilciler arasında AGİT gözlemciliğinde sürdürülmektedir. (Arnavutluk Ülke Bülteni, <<http://www.deik.org.tr/bultenler>>, (28.10.2006)).

şikâyetleri daha çok ekonomik eşitsizlik noktasına odaklanmaktadır. 1998 sonunda yapılan seçimlerde iki Makedon ve bir Arnavut milliyetçiden oluşan üç partili koalisyonun iktidara gelmesi bu azınlığın sisteme entegrasyonu için kilometre taşı olmuştur.²²⁰

Arnavutluk ile Makedonya arasındaki ilişkiler, Tiran yönetiminin Makedonya'nın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden biri olması sebebiyle iyi başlamıştır. Ancak, bu tanıma Sosyalist Parti'nin muhalefeti nedeniyle eleştirilmiş ve Makedonya'daki Arnavut azınlığıyla ilgili olarak herhangi bir şart ileri sürmeden, Üsküp yönetiminin bağımsızlık ilanını tanımanın büyük bir hata olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte, Arnavutluk'un bu şekilde hareket etmesinde en önemli parametreyi Yunanistan ve Sırbistan arasındaki var olan işbirliğini kendisine tehdit olarak algılaması ve kendisini çevreleme stratejisine yönelik olarak bir hamle olarak değerlendirmesidir. Böyle bir ortamda, Balkanlar'da Makedonya ile iyi ilişkiler geliştirmenin pragmatik boyutunu düşünen Tiran yönetimi, Makedonya ile işbirliğine gitmiş ve Yunanistan ile Sırbistan'ı Makedonya'yla dengelemeye çalışmıştır. Öte yandan, Atina'nın Makedonya'ya uyguladığı ambargoya katılmamış; Üsküp yönetimine başta limanlar ve ulaşım imkânları olmak üzere, birçok alanda destek vermeye çalışmıştır.²²¹

Makedonya ile Arnavutluk arasındaki ilişkiler ağı, Arnavut azınlığın durumuna göre değişme göstermektedir. Arnavutluk genel anlamda Makedon yetkililerin Arnavut azınlıkla ilgili politikalarına destek vermenin yanında, ayrılıkçı hareketlere karşı mesafeli durmaya gayret göstermektedir. Bununla birlikte, Arnavut azınlığa karşı şiddet kullanılması durumunda buna tepki vermekten de geri kalmamaktadır. Makedonya ile Arnavutluk arasındaki ilişkilere toplu bir açıdan bakıldığında, ikili ilişkilerin normal bir seviyede sürdürüldüğü görülebilir. Ancak, bundan sonra meydana gelmesi muhtemel Arnavut azınlıkla ilgili problemlerde Arnavutluk'un takip edeceği politikalar belirleyici olacaktır. Makedonya'daki Arnavut azınlığın 'Büyük Arnavutluk' hayalleri ve ayrılıkçı hareketleri, Arnavutluk'u Makedonya ile ilişkilerinde zorlu bir sürece sokabilir. Zira Arnavut-

²²⁰ GÖKTAŞ, a.g.e., s.84.

²²¹ TÜRKMEN, a.g.e.

Makedon ilişkilerinde yaşanacak kriz, Balkanlar'daki işbirliği ve istikrara da gölge düşürecektir.

V. KARADAĞ'DA YAŞAYAN ARNAVUTLAR VE İKİLİ İLİŞKİLER

Balkanlar'daki Arnavut unsurlar açısından çok küçük bir bölümünü oluşturan diğer bir grup Karadağ'da yaşamaktadır. 2003 yılı itibariyle, 672.656 olan Karadağ toplam nüfusu içerisinde % 4,3 oranında etnik Arnavut bulunmaktadır.²²²

Sırbistan-Karadağ eski Yugoslavya'nın bir arada kalan iki parçası olan Sırbistan ve Karadağ arasında, önce 1992'de Yugoslavya Federal Cumhuriyeti adıyla oluşturdukları, ancak bu tanımın uluslararası camiada kabul görmemesi üzerine, 4 Şubat 2003'de resmen benimsedikleri birliğin adıdır. Bu birlik içindeki iki ulusal oluşumu teşkil eden Sırbistan (başkenti Belgrad) ve Karadağ (başkenti Podgorica) pek çok alanda kendi politikalarını belirleme serbestliğine sahiptirler.²²³

Sırbistan-Karadağ'ın ayrıca iki otonom bölgesi bulunmaktadır. Bunlar Voyvodina (başkenti Novi Sad) ve Kosova'dır (başkenti Priştina). Nüfusun çoğunluğunun Arnavut olduğu Kosova'daki etnik çatışmalar nedeniyle bu bölgeye NATO birlikleri konuşlandırılmış bulunduğundan, Kosova, Sırbistan-Karadağ yönetiminin fiilen dışındadır.

21 Mayıs 2006'da Karadağ'da yapılan bağımsızlık referandumunda Karadağ halkının %55,5'lik kısmı bağımsızlık istemişlerdir. Sonuçta da Sırbistan-Karadağ, Sırbistan ve Karadağ olarak resmen ikiye bölünmüştür. 3 Haziran 2006 tarihinde ise Karadağ resmen Sırbistan-Karadağ'dan ayrılıp bağımsız bir devlet olmuştur. Ardından Sırbistan Parlamentosu'da 5 Haziran 2006 tarihli oturumunda bağımsızlığını ilan etmiş ve böylece Sırbistan ve Karadağ iki ayrı devlet olarak varlığını sürdürmeye başlamışlardır.²²⁴

²²² Karadağ, <<http://tr.wikipedia.org/wiki/Karadağ>>, (14.03.2007).

²²³ Can KARPAT, "Mutsuz Çift Boşanma Yolunda mı?", **Axis Information and Anlysis**, <<http://www.axisglobe.com/article>>, (14.03.2007).

²²⁴ Sırbistan-Karadağ, <<http://tr.wikipedia.org>>, (15.11.2006).

Karadağ'da yaşayan Arnavut azınlık faktörü, Arnavutluk ile Karadağ arasındaki ilişkilerde, Arnavutluk'un Kosova veya Makedonya ile yaşadığı sorunlar kadar önemli rol oynamamıştır.

Arnavutluk, Miloseviç'e karşı güvenlik unsuru olarak Makedonya ile olduğu gibi Karadağ'la da işbirliğine gitmiştir. Arnavut yönetimi, Karadağ ile doğrudan ilişkiler geliştirmiştir.

Arnavutluk ile Karadağ arasındaki ilişkiler 1990'ların ortasına kadar gitmektedir. Bu tarihte Arnavutluk enerji ve Madeni Kaynaklar Bakanı Abdul Haja'nın başkenti Podgorica'ya düzenlediği ziyarette Arnavutluk ile Karadağ arasında ekonomik işbirliği antlaşması imzalanmış ve iki ülkenin özellikle elektrik enerjisi ve petrol konusunda işbirliğine gitmeleri konusunda anlamaya varılmıştır.²²⁵ Ayrıca, sınırda bir geçiş noktası oluşturarak, ekonomik ve siyasi ilişkiler daha da geliştirilmiştir.

Tiran ve Podgorica'nın ilişkilerindeki bu iyileşme Belgrat yönetiminin de dikkatinden kaçmamış ve Yugoslav yetkililer burada kontrol noktası kurarak, Karadağ ile Arnavutluk arasındaki ilişkiyi sınırlamayı amaçlamışlardır. Ancak kurdukları kontrol noktasını daha sonra kaldırmışlardır. Miloseviç'in Temmuz 2000'de anayasada Karadağ aleyhine değişiklik yapması, Karadağ yönetiminde büyük bir tepkiye neden olmuştur. Bu gelişmenin ardından Karadağ Başbakanı, Arnavut ve Makedon meslektaşlarıyla bir araya gelerek onların desteğini almıştır.

²²⁵ COŞKUN, a.g.e., s.86.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARNAVUTLUK VE DÜNYA

I. ARNAVUTLUK'UN DÜNYASI: İTALYA

Arnavutluk'un Batılı ülkeler arasında hem siyasi hem de ekonomik anlamda en iyi ilişkilere sahip olduğu ülke İtalya'dır.

İtalya'nın Arnavutluk ile iyi ilişkiler kurmasının tarihi ve coğrafi nedenleri bulunmaktadır. Osmanlı Devletinin Arnavutluk'u işgal etme süreci sırasında (15 nci yüzyıl) dağlık bölgelerde bulunan çok sayıda Arnavut, güney İtalya'ya göç etmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesini müteakip başlayan ve 1939 yılına kadar devam eden süreçte İtalya büyük devlet olarak Arnavutluk'un hamiliğini yapmıştır.²²⁶ İkinci Dünya Savaşı sırasında İtalya'nın ilk işgal ettiği bölge de Arnavutluk olmuştur.

Arnavutluk ile İtalya arasındaki coğrafi yakınlık ve iki ülke arasında azınlıklar gibi hassas problemlerin olmaması ikili ilişkilerin iyi yönde gelişmesinin temelini oluşturmuştur.

Arnavutluk, 1934 yılında Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında Almanya'da Nazi partisinin iktidara gelmesi, İtalya'nın Akdeniz ve Balkanlarda genişleme çabası ve Avrupa devletlerinin silahlanma yarışına girmesi sonucu dünya barışını tehdit etmesi sonucu imzalanan Balkan Atlantı'na İtalya'nın etkisinde olduğu için katılmamıştır.²²⁷

İkinci Dünya Savaşı sonrası Arnavutluk'un sırasıyla Yugoslavya, Sovyetler Birliği ve Çin ile başlayan tek ülkeye sıkı sıkıya bağlanma amacını güden dönemde bile İtalya ile Arnavutluk arasındaki ilişkiler tam olarak kesintiye uğramamıştır.

Arnavutluk'taki sosyalist dönemin sona ermesinin ardından İtalya, Arnavutluk'un Batı dünyası ile bütünleşmesi için öncü rolü oynamaya başlamıştır.

²²⁶ COŞKUN, a.g.e., s.95.

²²⁷ Balkan Atlantı, <<http://tr.wikipedia.org>>, (15.11.2006).

Bu dönemde Tiran'ın Batı'ya açılan kapısı olan İtalya Avrupa ülkeleri arasında Arnavutluk'a yardım için en istekli ülke olmuştur.

1990'lı yılların başlarında çok sayıda çok sayıda Arnavut'un ekonomik nedenlerle İtalya'ya göç etmesi üzerine Roma yönetimi Arnavutluk'a kapsamlı bir ekonomik yardıma başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde Arnavutluk'u işgal eden İtalya Arnavutluk topraklarından çekildiği 1943 yılından 48 yıl sonra Eylül 1991 tarihinde ülke topraklarına tekrar girmiştir. Yiyecek ve sağlık yardımı yapan İtalyan askerleri Arnavutluk'un en dağlık ve ücra kesimlerine bile yardım malzemelerini ulaştırmayı başarmışlardır.²²⁸

İtalya 1991 yılını takip eden yıllarda da Arnavutluk'a en çok ekonomik yardım yapan ve kredi veren ülke olma konumunu korumuştur.

1997 yılında Arnavutluk'a yapılan ve Türkiye'nin de katıldığı uluslararası müdahalede lider ülke olan İtalya bu operasyona "Alba" ismini vermiştir.²²⁹ Birleşmiş Milletler ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı kararlarına uygun olarak yapıla bu operasyon Batılı liderlerce güvenliği sağlamak ve çatışmayı çözmek konusunda Avrupa'nın liderliği üstlendiği gerçek bir dönüm noktası olarak değerlendirilmiştir. İtalya ise Avrupa'nın liderliğini üstlenen ülke konumu ile Arnavutluk ile iyi ilişkiler içinde olduğunu dünyaya duyurmuştur.²³⁰

İtalya ile Arnavutluk arasındaki siyasal alandaki yakın ilişkiler ekonomik ilişkilere de olumlu olarak yansımıştır. İtalya günümüzde de Arnavutluk'un en büyük dış ticaret ortağı olma konumunu sürdürmektedir. Arnavutluk ihracatının % 63'ü, ithalatının % 43'ü İtalya ile gerçekleşmektedir. İtalya ayrıca Arnavutluk'taki en büyük yatırımcı durumundadır. Arnavutluk'a yapılan yabancı yatırımların % 35'e yakını İtalyan şirketleri tarafından yapılmaktadır.²³¹

²²⁸ COŞKUN, a.g.e., s.95.

²²⁹ **Alba**, İtalyanca şafak anlamına gelmektedir.

²³⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Misha GLENNY, **Balkanlar 1804-1999, Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler**, Sabah Kitapçılık, İstanbul, 2001.

²³¹ COŞKUN, a.g.e., s.96.

Arnavutluk ve İtalya, 2004 yılında her iki ülkenin de suçla mücadelede işbirliğini artırmak için gösterdiği çabaları karşılıklı olarak kabul etmiştir. İtalyan mafyayla mücadele başsavcısı Pierluigi Vigna ve başsavcı yardımcısı Francesco Mandoi ile 30 Haziran 2004 tarihinde bir araya gelen Arnavutluk Başbakanı Fatos Nano, İtalya'nın Arnavutluk'un suçla mücadele çabalarını artırmasında büyük rol oynadığını ifade etmiştir. Buna karşılık İtalyan yetkililer de, ülkelerinin ortak çabalarının yanı sıra Arnavutluk'un organize suçla mücadele yasaları hazırlamak gibi gösterdiği bireysel çabalarına övgüde bulunmuşlardır.²³²

II. ARNAVUTLUK VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

Arnavutluk'un İkinci Dünya Savaşı sonrası siyasal arenada takındığı tutum Amerika Birleşik Devletleri ile diplomatik ilişkilerin gelişmesine meydan vermemiştir.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile dünya siyasetinde başlayan yeni dönem Arnavutluk ile Amerika Birleşik Devletleri arasında ikili ilişkilerin başlamasına da vesile olmuştur.

Yeni dönem ile dış politikasının ana prensibini Batı dünyasının saygın bir üyesi haline gelmek olarak belirleyen Arnavutluk, en yakın stratejik ortaklıklarından birini Amerika Birleşik Devletleri ile kurmuştur. Arnavutluk açısından Amerika Birleşik Devletleri istikrarsızlığın hüküm sürdüğü Balkanlarda güvenliği artırıcı bir ortak ve Sırbistan'a karşı bir güvence, hem de zayıf ekonomisinin kalkınmasına yardım edecek ekonomik bir ortak olarak önemlidir. Amerika Birleşik Devletleri açısından ise Sırbistan'ın çevrelenmesi ve Kosova'daki Arnavutların bağımsız olma isteklerini törpülenmesi açısından Arnavutluk ile ilişkiler büyük bir önem taşımaktaydı.

İki ülke arasında Mart 1991 tarihinde yeniden başlayan diplomatik ilişkiler Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanının Arnavutluk ziyareti ile anlam kazanmaya başlamıştır. Aynı şekilde Berisha'da Arnavutluk Cumhurbaşkanı

²³² Arnavutluk ve İtalya, Suçla Mücadelede İşbirliğini Doğruladı <<http://www.setimes.com>>, (15.11.2006).

olmasını takip eden günlerde yaptığı ilk dış gezilerinden birini Amerika Birleşik Devletleri'ne yapmıştır.

Arnavutluk, Balkanlarda Amerika Birleşik Devletleri'nin izlediği yolları destekleyeceğini belirterek siyasi ilişkilerin iyi olacağı sinyallerini vermiştir. Yugoslavya'da meydana gelen krizlerde Amerika Birleşik Devletleri politikasını destekleyen Tiran yönetimi, çatışmaların Kosova'ya yayılmaması için izlediği olumlu politikadan dolayı hem ABD hem de dünyanın Soğuk Savaş döneminde kendisine takındığı olumsuz düşünceleri silecek ortamı yaratmaya başlamıştır.

Yugoslavya krizlerinde ülkesini Amerika Birleşik Devletleri'ne açan Arnavutluk yaratılan olumlu ilişkilerin siyasi alandan ekonomik alana da sıçraması sonucu ABD'nden insani ihtiyaçları karşılamak ve reformlara katkıda bulunmak amacıyla maddi yardımda almıştır.²³³

Tarih süresince değişkenlik gösteren ve bir iyi bir kötü olan Arnavutluk Yunanistan ilişkilerinin 1994 yılında gerginleşmesi Tiran ile Washington arasındaki ilişkilerinde bozulması yol açmıştır. Bu gelişme Atina ve Yunan lobisinin Amerika Birleşik Devletleri'nden Arnavutluk'a yaptırımlar uygulaması için zorlama yapmasıyla meydana gelmiştir. Böylece ABD'nin Arnavutluk'a yapacağı ekonomik yardımı Tiran ve Atina arasındaki gerginliklerin sonuçlandırılmasına şartına bağlamıştır.

1995 yılı ile birlikte aralarındaki gerginlikleri çözümlen Arnavutluk ve Yunanistan ABD-Arnavutluk ilişkilerinin de düzelmesini sağlamışlardır.

1997 yılında Arnavutluk'a yapılan müdahalede de Amerika Birleşik Devletleri Arnavutluk'a destek vermiştir.

Sosyalist Partiyi desteklediği izlenimi veren Amerika Birleşik Devletleri bu partinin iktidara gelmesinden sonra da Arnavutluk ile işbirliğine gitmiştir.

Tiran, başta savunma alanı olmak üzere Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkileri güçlendirmeye büyük önem vermiştir. Her alandaki ilişkilerin sürekli olarak güçlenmesi, gerek hükümet gerekse muhalefet olsun tüm Arnavut siyasi kanatlarının ortak hedefi kabul edilmiştir.

²³³ COŞKUN, a.g.e., s.97.

Mayıs 2003 tarihinde Arnavutluk ve Amerika Birleşik Devletleri, vatandaşları Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde yargılanmaktan muaf tutan karşılıklı bir anlaşma imzalamışlardır.

31 Mart 2004 tarihinde askeri güçlerin statüleri konusunda karşılıklı bir anlaşma imzalanarak ikili ilişkilerde yeni bir adım daha atılmışlardır.²³⁴ Amerika Birleşik Devletleri, Arnavut Silahlı Kuvvetlerine NATO standartlarına göre eğitim vermeye başlamıştır. Bu çerçevede içinde iki ülke, 6 bin 300 Amerika Birleşik Devletleri Donanma ve Deniz Piyade personelinin katıldığı ortak bir askeri amfibi tatbikat gerçekleştirmiştir.

2005 yılında Amerika Birleşik Devletleri tarafından Arnavutluk'a uluslararası barış operasyonları ve teröre karşı küresel mücadeledeki rolü münasebetiyle 8 milyon dolar bağış yapılmıştır.²³⁵

Dünya ile barışan Arnavutluk, Özel Ordusuna mensup askerleri ile Irak'ta, Afganistan'da ve Bosna-Hersek'te operasyonlara katılarak Soğuk Savaş sonrası hedefi olan NATO'ya üye olabilmek için aktif çaba sarf etmiştir. Ülke, Hırvatistan ve Makedonya ile birlikte, bu üç ülkenin Avrupa-Atlantik entegrasyon çabalarını koordine etme amaçlı Adriyatik Tüzüğü²³⁶ olarak bilinen Amerika Birleşik Devletleri destekli bir girişimin üyesi olmak gibi ABD ile iyi ilişkiler içinde olmanın faydalarını arttırma çalışmaları içinde bulunmaya devam edecektir.

Amerika Birleşik Devletleri, küreselleşme sürecinde ortaya koyduğu yeni stratejik hedefleri gerçekleştirmek için Balkanlara yerleşmeyi çıkarları açısından hayati olarak görmektedir. Bu bölgede çıkan sorunlar ve karışıklıkların Avrupalı Devletler tarafından çözülememesi Amerika Birleşik Devletlerini bölgeye yerleşmek için uygun fırsatı vermiştir. Amerika Birleşik Devletleri ve NATO'nun

²³⁴ Arnavutluk ABD İle İlişkileri Güçlendiriyor <<http://www.setimes.com>>, (17.11.2006).

²³⁵ Arnavutluk ABD'nden Para Yardımı Aldı <<http://www.setimes.com>>, (17.11.2006).

²³⁶ **Adriyatik Tüzüğü**, Arnavutluk, Hırvatistan ve Makedonya tarafından bölgesel işbirliği, güvenlik, savunma reformları ve organize suç ve yolsuzlukla mücadele amacıyla oluşturulan bir birliktir. Üç ülkenin devlet adamları yaptıkları toplantılar ve aldıkları kararlar ile Adriyatik Tüzüğü işbirliğini desteklemektedirler.

Balkanlar'daki çatışma bölgelerinde gerçekten konuşlanması ancak bütün taraflar arasında anlaşmaların imzalanmasından sonra olmuştur.²³⁷

Amerika Birleşik Devletleri enerji kaynaklarını kontrol altına almak ve enerji akışını güvence altına almak için bölgeye yerleşme isteğini daha Soğuk Savaşın hemen ardından toplanan NATO konferanslarında açıkça göstermiş ve doğuya doğru yayılma stratejisini uygulamaya koymuştur. Eski Varşova Pakti ülkelerini NATO'ya alarak genişleme süreci başlatılırken, Amerika Birleşik Devletleri küresel bir güç olarak Doğu Avrupa ve Balkanlara nüfuz etmeye başlamıştır. Sırpların Bosna ve Kosova'da giriştiği "etnik temizlik ve soykırım" Amerika Birleşik Devletlerinin bölgeye yerleşmesine ortam hazırlamıştır.

Bu bağlamda Arnavutların arkasındaki en önemli güç olarak Amerika Birleşik Devletleri dikkati çekmektedir. Kosova Operasyonu sonrasında bölgeye yerleşen Amerika Birleşik Devletleri, Arnavutların koruyucusu rolünü üstlenerek sempati kazanmıştır. Ayrıca Amerika'da yaşayan Arnavut Diasporası'nın yürütmüş olduğu başarılı kampanyanın bu operasyon ile meyvelerini vermiş olduğu görülmektedir. Özellikle Kosova Kurtuluş Ordusu'nun örgütlenmesi ve finansmanında bu diasporanın önemli bir katkısı olmuştur.²³⁸

Rusya ise bu gelişmeler karşısında sınırlı tepkiler vermiş, karar alma sürecinde dışarıda bırakılmasına ve Birleşmiş Milletler kararı olmaksızın hava saldırısının başlatılmasına karşı çıkmıştır. Saldırının başlamasından sonra alınan Birleşmiş Milletler kararı uyarınca Kosova'ya kuvvet sokan ilk devletlerden biri olmuş ve stratejik açıdan önemli olan Priştine havaalanına asker yerleştirerek NATO'yu şaşırtmış ve geçici bir gerilime neden olmuştur. Buna karşılık Rusya tüm çabalarına karşın Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği'nin bölgede etkinlik kazanmasına engel olamamıştır.

²³⁷ Vassilis K. FOUSKAS, **Balkanlar, Ortadoğu, Kafkasya, Soğuk Savaş Sonrası ABD Politikaları**, Aykırı Yayınları, İstanbul, 2004, s.39.

²³⁸ FOUSKAS, **a.g.e.**, s.44.

III. ARNAVUTLUK VE NATO

Soğuk Savaşın bitmesinin ardından Balkanlarda özellikle Yugoslavya'da ortaya çıkan gerginlikler Arnavutluk'un güvenliği için tehdit oluşturmaya başlamıştır. Arnavut azınlığın büyük çoğunluğu oluşturduğu Kosova'da uygulanan baskı ve şiddet politikası Tiran ve Belgrat arasındaki ilişkileri gerginleştirmiştir.²³⁹ Bu dönemde Arnavutluk sınırlarına yönelik olası bir Sırp tehdidini önlemek için ABD ve Türkiye'nin yanı sıra NATO ile de işbirliğine gitmeye özen göstermiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde genişlemeyi gündeme alan NATO içinde Arnavutluk gibi diğer ülkelerin katılımı ile ilgili koşulların belirlenmesiyle başlayan süreç önem kazanmıştır.

Arnavutluk Aralık 1992 tarihinde üyelik için NATO'ya başvurarak bunu gerçekleştiren ilk Doğu Avrupa ülkesi olmuştur. NATO'yu Belgrat için güvenlik garantisi olarak gören Tiran için üyeliğe kabul süreci başlamıştır.

NATO'nun imzalandığı tarihten Soğuk Savaş döneminin bitimine kadar, antlaşmayı imzalayan 12 ülkeye 1952 yılında Türkiye ile Yunanistan, 1955 yılında Almanya ve 1982 yılında İspanya katılmış ve böylece NATO müttefiki sayısı 16'ya çıkmıştır. 1994 Ocak ayında Brüksel'de yapılan zirve toplantısında müttefik liderler, ittifak kapılarının, Washington Antlaşmasının ilkelerini ileriye taşıyabilecek ve Kuzey Atlantik sahasında güvenliğe katkıda bulunabilecek diğer Avrupa ülkelerinin üyeliğine açık olduğunu tekrar teyit etmişlerdir.²⁴⁰

Arnavutluk Şubat 1994 tarihinde NATO'nun aday ülkeleri hazırlamak için oluşturduğu Barış İçin Ortaklık Programına katılmıştır.

NATO'nun Avrupa-Atlantik sahasında güvenliğinin güçlendirilmesi ve yayılması konusundaki temel amacı doğrultusunda genişleme için bir adım atmıştır. Bu adım Tiran yönetiminin reaksiyon göstermesine yol açmıştır. Tiran üye olabilmek için askeri yapısında değişiklikler yapmaya başlamıştır. Askeri personelinin ABD, Türkiye ve Almanya gibi NATO üyesi ülkelerde eğitilmesi sağlamış, Yugoslavya krizinde hava sahasını ve limanlarını NATO'nun hizmetini sunmuştur.²⁴¹

²³⁹ COŞKUN, **a.g.e.**, s.98.

²⁴⁰ NATO'nun Genişlemesi, <<http://www.tsk.mil.tr>>, (17.11.2006).

²⁴¹ FOUSKAS, **a.g.e.**, s.37.

1995 yılında, NATO üyeleri, İttifaka gelecekteki katılımlar konusundaki “Niçin” ve “Nasıl” sorularını ele almışlardır. Bunun sonucunda ortaya çıkan “NATO’nun genişlemesi üzerindeki çalışma” 1995 Eylül ayında NATO ülkeleri ile ilgili ortak ülkelere yayımlanmıştır. Çalışmada belirlenen ilkeler, NATO’nun yeni üyeleri davet etme konusundaki yaklaşımının temelini oluşturmaktadır. “Niçin” sorusu üzerindeki çalışma, Soğuk Savaşın sona ermesi ve Varşova Paktının dağılması nedenleriyle Avrupa–Atlantik sahasının bütününde, yeni bölünme çizgileri yaratmadan, güvenliğin iyileştirilmesi için, hem bir gereksinmenin hem de eşsiz bir fırsatın ortaya çıktığı sonucuna varmıştır.²⁴²

Genişleme ile ilgili “Nasıl” sorusuna yönelik çalışma, geçmişte olduğu gibi gelecekte de ittifak üyeliğinde yapılacak bir genişlemenin Kuzey Atlantik Antlaşmasınının 10 ncu maddesi uyarınca gerçekleşeceğini teyit etmektedir. Yeni üyeler, kabul edildikleri andan itibaren her türlü haktan yararlanabilecekler, antlaşmanın getirdiği tüm üyelik sorumluluklarını üstlenecekler, tüm ittifak üyelerince benimsenmiş olan ilkeleri, politikaları ve yöntemleri kabul edecekler ve bunlara uyacaklardır.

Temmuz 1997 Ayında Madrid’de yapılan zirve toplantısında, müttefik devlet ve hükümet başkanları Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya’yı İttifak’a katılım görüşmelerine davet etmişlerdir. Bu davetin ardından başlayan çalışmalar 1999 ilkbaharında sonuçlanmıştır.

23–24 Nisan 1999 tarihlerinde yapılan Washington Zirvesinde; Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya’nın üyeliğe kabulünün yanı sıra, Arnavutluk ile beraber sekiz ülkenin (Romanya, Slovenya, Estonya, Letonya, Litvanya, Bulgaristan, Slovakya, Makedonya,) NATO’ya üye olmaya yönelik gayretleri takdirle karşılanmış; ancak, hiç bir ülkeye üyelik takvimi ve önceliği verilmemiştir.

Bunun yerine, NATO’ya üye olmaya istekli ülkelere, konuya ilişkin hazırlıklarını yönlendirmek için “Üyelik Eylem Planı (Membership Action Plan)” önerilmiştir. Söz konusu plan, üyelik için siyasi ve ekonomik konular, savunma konuları ve askeri konular, kaynak konuları, güvenlik konuları ve yasal konularda belirlenen standartlara ulaşmak için yapılması gereken faaliyetleri içermektedir.

²⁴² a.g.e., s.38.

Üyelik eylem planına halen Arnavutluk ile birlikte Makedonya ve Hırvatistan katılmaktadır.

2 Nisan 2004 tarihinde NATO Karargâhında düzenlenen bir törenle 7 davetli ülkenin (Bulgaristan, Romanya, Letonya, Estonya, Litvanya, Slovenya, Slovakya) NATO'ya katılımını müteakip üye sayısı 26'ya ulaşmıştır.²⁴³

28-29 Haziran 2004'te icra edilen NATO İstanbul Zirvesi'nde, Arnavutluk, Hırvatistan ve Makedonya için Üyelik Eylem Planı'na (MAP) devam edilmesine; Ukrayna'nın Üyelik Eylem Planı'na dahil edilmesi için çalışmaların sürdürülmesine; Bosna-Hersek ve Sırbistan-Karadağ'ın Barış İçin Ortaklık Programı kapsamına dahil edilmesi için koşulların henüz oluşmadığına karar verilmiştir.²⁴⁴

Arnavut kamuoyunun da büyük ölçüde NATO'ya üyeliği desteklediği gözlemlenmektedir.²⁴⁵

NATO'ya üyelik Arnavutluk için yaklaşılacak bir hedef olsa da askeri yapıda hala yapılması gereken reformlar ve ekonomik sorunlar nedeniyle biraz daha zaman alacağı görülmektedir.

IV. ARNAVUTLUK VE TÜRKİYE

A. Bağımsız Arnavutluk ve Türkiye

Türkiye Arnavutluk ilişkileri Türkiye'nin yeni ilişki kurduğu her ülke ile yaptığı dostluk anlaşmaları gereği 15 Aralık 1923 yılında imzalanan Dostluk Antlaşması, Türkiye-Arnavutluk İkamet Sözleşmesi ve Tabiiyet Sözleşmesi ile hukuki çerçeve kazanmıştır.²⁴⁶ 1925 yılında yürürlüğe giren Antlaşma ve Sözleşmeler ile iki ülke arasında dostça ilişkiler başlamıştır.

Ancak, muhalefeti etkisiz hale getirdikten sonra İtalya ile olan ikili ilişkileri geliştirecek adımlar atan ve İtalya'ya Arnavutluk'taki mevcut statükonun

²⁴³ NATO Ülkeleri, <<http://tr.wikipedia.org/wiki/Kategori:NATO>>, (08.03.2007).

²⁴⁴ İstanbul Zirvesi Arifesinde, **NATO Dergisi**, <<http://www.nato.int/docu/review/2004/issue2>>, (11.01.2007)..

²⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Alfred MOİSİU, "Arnavutluk'un Hayali", **NATO Dergisi (İlkbahar Sayısı)**, Ankara, 2006.

²⁴⁶ ŞİMŞİR, a.g.e., s.17.

korunması için hak ve yükümlülükler veren, ekonomik ve siyasal açıdan bağımlı hale getiren Zogo, İtalya'dan aldığı güç ile 01 Eylül 1928 tarihinde taç giyerek kendisini kral ilan etmiştir. 1923 yılında iyi niyetler ile başlayan Türkiye-Arnavutluk ilişkileri Arnavutluk'taki bu rejim değişikliğinden sonra bozulmuştur.²⁴⁷

Ülkede demokratların yaptığı ayaklanmaları bastırarak İtalyan faşizmini izlemeyen, eğitim ve kültür alanlarında katı bir ideolojik uygulamaya gitmeyen ve sosyalist düşüncenin yaygınlaşmasına da katkıda bulunan Zogo. Hükümet otoritesini oluşturarak ulusal birlik sağlanmıştır. Bunun sonucu olarak 1931 yılından itibaren 1928 yılında bozulan Türkiye-Arnavutluk ilişkilerinde Mustafa Kemal ATATÜRK'ün girişimleri ile yeniden dostluk dönemi başlamıştır

1939 yılında 2 nci Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar büyük sorunlar yaşamayan iki ülke arasındaki ilişkiler Arnavutluk'un İtalya tarafından işgal edilmesi ile diplomatik ilişkiler kesilmiştir.

Arnavutluk'un bağımsızlığının sona ermesi ile Türkiye-Arnavutluk ilişkileri diplomatik düzeyde 1959 yılına kadar kesintiye uğramıştır.²⁴⁸ Arnavutluk'un bütün diplomatik ve konsolosluk hizmetleri, 03 Haziran 1939 tarihinde Roma'da Arnavutluk ve İtalya arasında yapılan antlaşma gereği İtalya tarafından yürütüleceğinden, Tiran'daki Türk Elçiliği kapanmıştır.

1939-1942 yılları arasında Türkiye ve Arnavutluk arasındaki diplomatik ilişkilerin İtalya kanalı ile yürütülmesini müteakip Türkiye Elçiliği 1942 yılında Konsolosluk olarak tekrar açılmıştır.

Enver Hoca'nın Arnavutluk'a hâkim olmasından sonra Tiran'daki Türk Konsolosluğunu kapatması sonucu 16 Temmuz 1945 günü Başkonsolos Muzaffer Kamil Bayur'un Arnavutluk'u terk etmesiyle iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler tamamıyla sona ermiştir. Böylece iki ülke arasındaki tarihi birlikteliğin son bağı da koparılmıştır.²⁴⁹

Tiran'daki son Türk temsilciliğinin kapatılması ile kopan ikili ilişkiler sonucunda Türkiye, Arnavutluk'taki yeni rejimi tanımamış, tanımak veya Tiran'da

²⁴⁷ a.g.e., s.21.

²⁴⁸ a.g.e., s.27.

²⁴⁹ a.g.e., s.34.

yeni bir temsilcilik açmak için herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Türkiye, 5 Şubat 1945 tarihli Yalta Antlaşması ile komünist blok içinde kalan ve Moskova'nın bir uydusu gibi görülen Arnavutluk ile ilişki kurmak gereğini duymamıştır. Türkiye için batılı devletler ile iyi ilişkiler kurmak, pakt ve antlaşmalar yaparak güvenlik ihtiyacını gidermek önem kazanmıştır.

B. 1959 Sonrası Yükselen Türk-Arnavut Dostluğu

1955 yılına kadar iki ülke arasında süren soğuk savaş Arnavutluk'un Türkiye ile yeniden ilişki kurma arayışları ile yeni bir boyut kazanmıştır. Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da bir davette Arnavut Elçi Kothko Tachko'nun Türk Elçi Kemal Kavur'a söylediği "Türkiye ile münasebetler tesis etmeyi çok arzu ediyoruz. Türkiye ile hiç ihtilafımız yoktur. Yugoslavya ile siyasi münasebetler iade edildi. Yunanistan'la da münasebetler tesisini arzu ediyor isek de aramızda halli lazım gelen birçok ihtilaflarımız vardır. Bizim Türkiye ile beş asırlık müşterek hayatımızda bizi birbirimize yakıştıran ve bağlayan içtimai ve tarihi olaylar sayısızdır. Bu itibarla sizinle tesisi münasebat etmek istiyoruz. Bunun ayrıca sulhe de hizmeti olacaktır." ²⁵⁰ sözleri Tiran'ın ilişkileri yeniden kurma düşüncelerini ifade etmiştir. Ancak yine de Türkiye'nin Arnavutluk ile yeniden ilişki kurmak gibi bir düşüncesi mevcut değildi.

Buna rağmen Arnavutluk'un 1955 yılında Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na kabul edildiği Genel Kurul'da Türkiye, Arnavutluk lehine oy kullanmıştır. ²⁵¹

Önce Bulgaristan sonra Fransa'nın Arnavutluk Elçilerinin girişimleri ile ikili ilişkileri kurma düşüncesini yineleyen Arnavutluk'a karşı yumuşayan Türkiye 24 Nisan 1958 tarihli Kararname ile Tiran'da bir Orta Elçilik açılmasını kararlaştırmıştır. 1939 yılında İtalya'nın Arnavutluk'u işgali ile kapanan Tiran Elçiliği, Elçi Hasan Nurelgin'in 27 Haziran 1959 tarihinde göreve başlaması ile yeniden açılmış ve yaklaşık 20 yıl boyunca duran Türkiye-Arnavutluk ilişkileri diplomatik düzeyde başlamıştır.

²⁵⁰ a.g.e., s.36.

²⁵¹ KARAGÖL, a.g.e., s.33.

1959 yılında tekrar başlayan diplomatik ilişkiler 27 Mayıs 1960 ihtilali nedeniyle gelişme gösterememiştir.²⁵² İç gelişmelere dikkatini veren Türkiye sadece Arnavutluk ile değil diğer ülkeler ile olan ilişkilerini de bir süre için askıya almak zorunda kalmıştır. İkili ilişkileri geliştirmek için Arnavutluk tarafından gelen isteklerden yalnız Sağlık Antlaşması yapılmasıyla ilgili öneri Türkiye tarafından olumlu karşılanmıştır.

1965 sonrası Kıbrıs sorunu ve Arnavutluk'un yalnızlığı ikili ilişkilerin gelişmesine yol açmıştır. Kuzey Epir sorununu Yunanistan ile yaşayan Arnavutluk, Türkiye'nin Kıbrıs davasına olumlu bakarak, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda Kıbrıs konusunda Türkiye lehine oy kullanan birkaç devletten biri olmuştur.

Soğuk savaş yıllarında Yunanistan hariç diğer Balkan ülkelerinin Sovyetler Birliği'nin etkisi altına girmesiyle Türkiye'nin dış politikası olumsuz etkilenmiştir.²⁵³ 1961 yılından itibaren Enver Hoca ile Hruşçov arasında yaşanan diyaloglar Arnavutluk'un Sovyetler Birliği ve dolayısıyla bütün Sosyalist Blok ile ilişkilerini bozmuştur. Bu dönemde Çin Halk Cumhuriyeti'nden bile destek arayan, komşuları Yugoslavya ve Yunanistan'ın tehditleri altında bulunan Arnavutluk için Türkiye en iyi dost olacaktır.

1965 yılı dostane mesajların basına yansıdığı, diplomatik görüşmelerin arttığı kısacası yakın ilişkilerin kurulması için adımların atıldığı günler ile başlamıştır. Türkiye ve Arnavutluk benzer sorunlarından ve tarihi birlikteliklerinden dolayı menfaat birliği sağlamışlardır. Bu tarihten sonra iki ülke arasındaki ilişkiler; dostluk ve güven mektupları, diplomatik ziyaretler²⁵⁴, kültürel ve akademik faaliyetler, spor müsabakaları, ticaret, bilimsel ve teknik işbirliği, tarım, turizm, vb. antlaşmaları ile giderek artan bir yakınlık ile gelişmeye başlamıştır.

²⁵² ŞİMŞİR, a.g.e., s.40.

²⁵³ ÖZTÜRK, a.g.e., s.13.

²⁵⁴ 1985 yılına kadar Türkiye-Arnavutluk ilişkileri inişler, çıkışlar ve kesintilerle süregelmiştir. Dostluk Antlaşmasının imzalandığı tarihten itibaren geçen 62 yıllık süreçte Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Dışişleri Bakanları seviyesinde karşılıklı ziyaret yapılmamıştır. TBMM. Başkanı tarafından yapılan ilk ziyaret ise 1968 yılında en üst ziyaret olarak gerçekleşmiştir. Arnavutluk Cumhurbaşkanı Ramiz ALIA 1991 yılında Türkiye'yi, Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut ÖZAL 1993 yılında Arnavutluk'u ziyaret etmiştir.

11 Ekim 1965 tarihinde Türk Dışişleri Bakanlığında yapılan toplantıda Türkiye-Arnavutluk ilişkileri görüşülmüştür. Toplantıya katılan Tiran Elçisi Mustafa Kenanoğlu Arnavutluk ile ilişkilerin geliştirilmesi için bazı somut adımların atılması gerektiğini savunmuştur.²⁵⁵ Komünist bir ülke de olsa Arnavutluk çeşitli bakımlardan Türkiye'ye yakınlık duymaya bu dönemde de devam etmiştir. Yapılacak olan ikili antlaşmalar özellikle Arnavutluk üzerinde olumlu etki yaratmıştır.

Toplantı sonucunda Arnavutluk'a karşı adım atmaya karar veren Türkiye ilk olarak 7 Ocak 1966 tarihli Bakanlar Kurulu kararnamesi ile Tiran Elçiliğini Büyükelçiliğe yükseltmiştir.²⁵⁶ Olumlu hava Türk basına da yansımış ve Arnavutluk lehinde haberler gazete sütunlarını doldurmaya başlamıştır. Türkiye Kıbrıs konusunda Tiran Hükümetinin Türkiye taraftarlığını alkışlamıştır. Ülkeler arasında üst düzey yetkililerin katıldığı ziyaretlerin başlaması da bu döneme rastlamıştır.

İki ülke arasında 25 Temmuz 1966 tarihinde imzalanan Kültürel Değişim Protokolü'nü, 19 Nisan 1967 tarihli Ticaret Antlaşması, 4 Kasım 1968 tarihli Veteriner Sözleşmesi, 23 Aralık 1968 tarihli Ödeme Antlaşması takip etmiştir.²⁵⁷ 1990 sonrasında, üyelerinin tehdit algılamasında ortaya çıkan farklılaşma nedeniyle, eskiden olduğu gibi sadece NATO'ya ve Avrupalı üyelerine bağlanamayacağını anlayan ve savunma ve güvenlik ihtiyacını öz kaynakları ile karşılamak durumunda kalan Türkiye için, Balkanlara daha fazla ilgi ve kaynak tahsis etme durumu ortaya çıkmıştır. Balkanların her bakımdan krize ve gerginliğe açık bir coğrafya olması ve Türkiye'nin kendisini bu coğrafyaya ileri derecede bağlaması dış politikasının dengelerini de değiştirmiştir. Türkiye'nin Balkanlara yönelik dış politikası, ABD'nin Balkanlara ilişkin politikası, Türk-Amerikan ilişkilerinin niteliği, Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı izlediği politika, yaşanan terör sorunu, Balkanlarda oluşturulmaya çalışılan Slav-Ortodoks mihveri ve Balkanlarda yaşayan halklar ile Türk halkı arasındaki ortak bağlardan etkilenmektedir.²⁵⁸ Bu

²⁵⁵ ŞİMŞİR, a.g.e., s.42.

²⁵⁶ a.g.e., s.43.

²⁵⁷ a.g.e., s.45.

²⁵⁸ ÖZTÜRK, a.g.e., s.22.

etkileşim Türkiye-Arnavutluk ilişkilerini de şekillendirmiştir. Özellikle Yunanistan'ın eylemleri ve Slav-Ortodoks mihveri iki ülkenin ortak bir yol içine girmesini sağlamıştır.

Sali Berisha'nın iktidara gelmesi ve Haziran 1992'de Başbakan Süleyman Demirel'in Arnavutluk'u ziyareti sırasında imzalanan Dostluk ve İşbirliği Antlaşması ile yakınlaşma artmıştır. Ayrıca bu ziyaret sırasında Türkiye Arnavutluk'a 50 milyon dolarlık acil insani ve teknik yardım yapacağını duyurmuştur.²⁵⁹ Aynı yıl içinde Savunma İşbirliği Paketi ve Savunma Teknolojisi ve Askeri İşbirliği Antlaşmaları da imzalanmıştır.

Türk yetkililerin yaptıkları ziyaretler sırasında "kardeş ve dost Arnavutluk"a yardım yapmanın adeta bir zorunluluk olduğunu belirtmeleri, Ankara'nın bu ülkeyle geliştirmeye çalıştığı ilişkilerin işaretini vermiştir. İzleyen dönemlerde yüzlerce Arnavut subay Türk askeri okullarında eğitim görmüştür. Ayrıca Ankara Arnavutluk'a sürekli ataşe gönderen ilk ülke olmuştur.

1997 yılında Arnavutluk'ta patlak veren ekonomik kriz ve ardından iç savaşın başlaması üzerine Birleşmiş Milletler ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı öncülüğünde oluşturulan askeri birliğe Türkiye 800 askeri personel ile katılmıştır.

BM gücü ile başlayan süreçte iki ülke arasındaki siyasi yakınlaşmada artmıştır. Türkiye Yugoslavya'da Sırp güçlerinin Arnavutluk'a karşı yaptığı etnik temizlik harekâtını kınamış ve uluslararası örgütleri müdahale için bir araya getirmeye çalışmıştır. Bu durum Arnavutluk üzerinde olumlu etki yaratmıştır. Türkiye'nin Kosova savaşında verdiği destek ve Yunanistan'ın NATO'nun Yugoslavya'ya yaptığı askeri müdahaleye karşı çıkması Arnavutluk'un bu dönemde Türkiye'ye yakınlaşma sürecini arttırmıştır. Ancak BERİŞHA ile gelişen ilişkiler Sosyalist Parti'nin iktidara gelmesi ve ülkenin Yunanistan ile ilişkilere ağırlık vermesi ile bir ilerleme kaydedememiştir.²⁶⁰

²⁵⁹ COŞKUN, a.g.e., s.87.

²⁶⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Hakan EMİROĞLU, Bosna Hersek Savaşı ve Türkiye, **Silahlı Kuvvetler Dergisi (Sayı: 386)**, Genelkurmay ATASE ve Denetleme Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005.

C. Türkiye-Arnavutluk İlişkileri ve Yunanistan

Büyük Yunanistan projesi ile yayılcı politikayı izleyen Yunanistan Arnavutluk ile Kuzey Epir sorununun, Türkiye ile Ege ve Kıbrıs sorunlarının her zaman gündemde olmasını sağlamıştır.

Lozan Antlaşması ile Dünya coğrafyası üzerinde kurulan barış ortamı ve ülkeler arasında kurulan dengelerin meydana gelen gelişmeler sonucu bozulmaya başlaması ile Türk-Yunan uyuşmazlıklarının temeli de tekrar gündeme gelmiştir. Yunanistan'ın Lozan ile iki ülke arasında kurulan hassas dengeyi kendi lehine bozma çalışmaları Türkiye tarafından hoşgörü ile karşılanmamaktadır.²⁶¹

Yunanistan Türkiye'yi her ortamda yayılcılıkla itham ederken bunu bizzat kendisinin yapmakta olduğunu gözden kaçacağına ummaktadır. Oysa Yunan Devletinin 19 ncu yüzyıldan itibaren başlayan yayılma sürecini devam ettirme emelinde olduğu görülmektedir. Başlangıçta Mora Yarımadası ve çevresini kapsayan Yunanistan daha sonra savaş veya diplomasi yoluyla sınırlarını devamlı surette genişletmiştir. Özellikle Türkiye ve Arnavutluk On İki Ada ve Güney Epir bölgelerinde bu politikadan etkilenmiştir. Yunanistan yayılma politikasını yürütürken tarihi boyunca olduğu gibi, diğer devletlerin özellikle büyük Batı ülkelerinin desteğini sağlamaya çalışmaktadır.

Beş denizli iki kıtalı Büyük Yunanistan'ın kurulabilmesi için tasarlanan yayılma politikasına göre, Karadeniz, Marmara Denizi, Ege Denizi ve İyon Denizi'ni gören ve Yunanistan anakarası ile Anadolu'yu da içeren Büyük Yunanistan projesinin bir hamlede gerçekleşmesi mümkün olamayacağından, bu yolda adım adım enosis²⁶² hamleleri öngörülmüş ve enosis Yunanistan'ın toprak kazanma yöntemlerinin adı olmuştur. Hem Türkiye hem de Arnavutluk Büyük Yunanistan projesinden etkilenmektedir.

Epir bölgesinde yapılan Ortodokslaştırma faaliyetleri Türkiye ile nüfusunun % 70'i Müslüman olan Arnavutluk arasında tarihi bağ yanında dini bağda oluşturmuştur.

²⁶¹ Önder ARI, **Uluslararası İlişkiler**, Der Yayınları, İstanbul, 1987, s.90.

²⁶² **Enosis** kısaca ilhak, birleşme olarak tanımlanabilir.

Aynı şekilde yine Epir bölgesinde bulunan Çamerya'da yaşayan ve büyük çoğunluğu Müslüman olan Çam Arnavutları 1944 ve 1945 yıllarında Yunanistan tarafından soykırıma uğratılmış ve yaşadıkları topraklardan etnik temizlik yöntemiyle uzaklaştırılmışlardır. Bu toplumun büyük bir kısmı Arnavutluk'a, bir bölümü de Türkiye'ye sığınmışlardır.²⁶³

Yukarıda kısaca anlatılan iki olay Türkiye-Arnavutluk ilişkilerinin gelişmesine ve yakınlaşmaya yol açmıştır.

²⁶³ Çam Arnavutları, <[http:// www.tr.wikipedia.org](http://www.tr.wikipedia.org)>, (28.05.2006).

SONUÇ

Balkanlar asırlar boyu Avrupa'nın en stratejik noktalarından biri olmuştur. Arnavutluk ise Balkanlar'daki istikrar ve barışın anahtarı konumundadır. Balkan denkleminin günümüzdeki püf noktası ve en zayıf yeri olan Arnavutluk ve Kosova, başta Sırbistan ve Yunanistan olmak üzere çeşitli ülkelerin ilgi alanı içindedir. Arnavutluk Balkanlar'da süregelen kargaşa içinde anahtar ülke konumundadır. Arnavutluk komünizm sonrası komşu Balkan ülkeleriyle iyi ilişkiler kurmak düşüncesi ile dış politikasını şekillendirmiştir.

Uzun süren Enver Hoca rejiminden sonra demokratikleşme ve liberalleşme eğilimlerinin yoğunlaştığı Arnavutluk, Balkanların güney batısında yer alan, stratejik konumu itibarıyla önemli bir coğrafyada bulunmaktadır. Adriyatik Denizinin çıkış noktası olması ve deniz ticareti açısından taşıdığı önemin yanı sıra Trakya-Adriyatik karayolu bağlantısının bulunması, otoyol projesinin ve hatta petrol boru hattı projelerinin gündemde olması nedeni ile son dönemlerde ilgi görmeye başlayan bir ülkedir. Arnavutların yoğun olarak yaşadığı Kosova ve Makedonya'nın batısı da, Balkanların kilit noktaları olarak dikkati çekmektedir. Bu açıdan Arnavutların yaşadığı coğrafya jeopolitik dengeler açısından önemli bir bölgedir.

Arnavutluk, Batı için özellikle iki stratejik faktör nedeniyle önemli bir ülkedir.²⁶⁴ Toplam Arnavut nüfusunun yaklaşık yarısının Arnavutluk dışında yaşıyor olması ve yaşadıkları bölgelerde kayda değer bir nüfusa sahip olmaları, Tiran'ı bölge politikaları açısından önemli bir aktör haline getirmektedir. Diğer ülkelerde yaşayan Arnavutlar, anavatanlarının, kendilerine ve yaşadıkları ülkeye yönelik politikalardan doğal olarak etkilenmektedirler. Bu nedenle Arnavutluk'un ılımlı ve barışçı politikalar izlemesi ve Arnavut azınlıklarını ayrıkçılık yönünde kışkırtmaması bölgenin güvenliği açısından büyük öneme sahiptir.

Arnavutluk'un ikinci stratejik önemi ise Yugoslavya'ya olan coğrafi yakınlığından kaynaklanmaktadır. Bu ülkede çıkan çatışmalar sırasında Tiran

²⁶⁴ COŞKUN, a.g.e., s.74.

yönetiminin limanlarını ve hava alanlarını NATO güçlerine açması, Batılı ülkeler açısından çok önemlidir.²⁶⁵

Bu iki nedenden dolayı, Arnavutluk'un Batı bloğu içerisinde yer alması bölgenin güvenliğine büyük katkı sağlamaktadır.

Soğuk Savaş döneminde iki bloktan da uzak durarak yalnızlık politikasını seçen Arnavutluk, Berlin Duvarının yıkılması ve Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle uluslararası sistemde meydana gelen değişikliklerin ardından diğer Balkan ülkeleri gibi Batılı sistem içinde yer almayı tercih etmiştir. Sınır komşusu Yugoslavya'da başlayan çatışmalar, Yunanistan ile yaklaşık bir asırdır devam eden Epir sorunu ve Kosova'da yaşayan Arnavut çoğunluğun haklarının elinden alınması ile güvenliğini sağlamaya çalışan Tiran yönetimi, Amerika Birleşik Devletleri'yle, NATO'yla ve diğer Batılı ülkeler ve kuruluşlar ile işbirliğine girmiştir. Soğuk Savaş sırasında kendisini dünyadan en fazla izole etmiş ülke olan Arnavutluk'un NATO'ya üyelik için başvuran ilk bölge ülkesi olması oldukça anlamlıdır.

Enver Hoca döneminde yurtdışında yaşayan Arnavut azınlıklara adeta sırtını dönen Arnavutluk, demokratikleşme süreciyle ülke dışında yaşayan Arnavutlar ile yakından ilgilenmeye başlamış, azınlık temsilcileri ile görüşmeler yapmış ve bu azınlıkların haklarını uluslararası toplum önünde savunmuştur. Hatta Tiran'ın bu politikası Arnavutluk'un Kosova ve Makedonya'da Arnavutların yaşadığı bölge ile birleşerek Büyük Arnavutluk kurma hayalinin canlandırılması olarak değerlendirilmiştir.²⁶⁶ Arnavutluk Kosova'ya bağımsızlık verilmesi fikrini desteklese de; değişik ülkelerde yaşayan Arnavut gruplar arasındaki sosyal farklılıklar, Arnavutluk'un siyasi ve ekonomik yönden böyle bir birleşmeyi kaldırarak durumda olmaması ve uluslararası toplumun karşı çıkması nedeniyle Tiran'ın böyle bir politikayı kısa ve orta vadede uygulaması imkânsız görünmektedir.²⁶⁷

²⁶⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Pregdag SIMIC, "Yugoslavya Krizi'nin Dinamikleri", **Avrasya Dosyası (Cilt: 3, Sayı: 3)**, Avrupa Stratejik Araştırmalar ve Kamuoyu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Ankara, 1996.

²⁶⁶ ÇAKMAK, a.g.e., s.157.

²⁶⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Arslan TEKİN, "Kosova'da Neler Olabilir ?", **Avrasya Dosyası (Cilt: 3, Sayı: 3)**, Avrupa Stratejik Araştırmalar ve Kamuoyu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Ankara, 1996.

Arnavutların özellikle Kosova ve Makedonya'daki taleplerinin bölge dengelerinde önemli değişikliklere yol açacağını gören Büyük devletler mevcut dengeleri kendi lehlerine değiştirmenin yollarını aramaktadırlar. Balkanlara yerleşerek hem Avrupa Birliği hem de Rusya karşısında önemli bir avantaj yakalamak isteyen Amerika Birleşik Devletleri, Bosna ve Kosova Krizlerinden akıllıca yararlanarak bölgede etkinlik kazanmıştır.²⁶⁸

Günümüzde bölgede meydana gelen önemli gelişmeler 19 ncu yüzyılda Büyük Devletlerin politikaları ile uyumludur. 19 ncu yüzyılın sonlarında İtalya ile Avusturya Macaristan ve Rusya arasında ciddi bir rekabet konusu olan Adriyatik ve Balkanlarda üstünlük mücadelesinde Arnavutların özel bir yeri olmuştur. Böylesine önemli bir coğrafyada etkili olmak isteyen Büyük Devletler, doğrudan veya dolaylı yollarla Arnavutları destekleyerek yanlarına çekmeye çalışmışlardır. Özellikle İngiltere ile Almanya arasındaki rekabetin kızıştığı bir dönemde İngiltere İtalya aracılığı ile, Almanya da Avusturya-Macaristan aracılığı ile Arnavutlar üzerinde nüfuz mücadelesine girmişlerdir.

Balkanlarda uzun yıllar istikrar sağlayamayan Büyük Devletler ancak 2 nci Dünya Savaşı sonrasında Soğuk Savaş döneminde nispeten bir istikrar yakalayabilmişlerdir. ABD Yunanistan ve Türkiye'yi NATO aracılığı ile yanına çekerken, Rusya Bulgaristan, Romanya ve Enver Hoca'nın Arnavutluk'u üzerinde etkili olmaya başlamıştır. Yugoslavya ise Balkanlarda bir denge sağlamıştır. Tito bağlantısızlar hareketine katılarak Rusya'dan uzaklaşmış ve Arnavutluk da kısa süre sonra benzer bir yola girmiştir. Arnavutluk ve Yugoslavya arasında iki liderin Bağlantısızlar hareketi içinde birlikte hareket etmelerinden dolayı iyi ilişkiler oluşmuştur. Kosova ve Makedonya'da yaşayan Arnavutlara Tito'nun tanıdığı kültürel ve siyasi haklar bu dönemde ciddi bir sorun yaşanmasını büyük ölçüde engellemiştir. Buna karşılık özellikle Kosova Arnavutları birçok kez eşit cumhuriyet olma taleplerini dile getirmekten de vazgeçmemişlerdir.²⁶⁹

²⁶⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Başak KALE, "AB'nin Balkan Politikası: Çelişkiler İçinde Bir Yanılsama", **Balkan Diplomasisi**, ASAM Yayınları, Ankara, 2001

²⁶⁹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: İrfan Kaya ÜLGER, **Yugoslavya Neden Parçalandı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003.

Doğu Bloğunun dağılmaya başladığı 1980'lerin sonlarında Balkanlarda ortaya çıkan gelişmeler dünyada ciddi endişeler yaratmıştır. Balkanlar yeniden yüzyıl önce yaşanan sıkıntı ve karışıklıklara tanıklık etmeye başlamıştır. Küllenmiş olan milliyetçilik ateşi sosyo-ekonomik, politik nedenlerin etkisi ile yeniden alevlenmiştir.

Daha 1980'lerin başında Yugoslavya'daki eşitliğe aykırı statülerine karşı tepkiyi ifade eden Kosova'daki Arnavut milliyetçiliği, Yugoslavya'nın geleceğinin adeta habercisi olmuştur. Tito'nun ölümünden sonra 1981 yılında Arnavutlar, Yugoslavya içinde eşit bir cumhuriyet statüsü elde etmek için bir ayaklanma başlatmışlar, fakat uluslararası şartların etkisi ile güçlü bir dış destekten yoksun oldukları için amaçlarına ulaşamamışlardır.

1990'lı yıllara gelindiğinde Yugoslavya'yı oluşturan cumhuriyetlerden Hırvatistan ve Slovenya yüzünü Batıya dönüp, Avrupa ile ilişkilerini geliştirmeyi planlarken, Sırbistan ise Rusya öncülüğünde bir Slav Birliği'nin kurulmasını Yugoslavya için en ideal çözüm yolu olarak düşünmekteydi. Yugoslavya'nın geleceği konusunda Avrupa Topluluğu ülkelerinin net bir görüşü yoktu. Amerika Birleşik Devletleri ise 1990'ların başında başlayan Yugoslavya sorununu Avrupa meselesi olarak görmekteydi.²⁷⁰

1990'ların ortalarında uluslararası bir sorun haline gelen Bosna sorunu ancak Amerika Birleşik Devletleri ve NATO müdahalesi ile son bulurken, Sırp'ların yeni hedefi Kosova'daki Arnavutlar olmuştur. Kosova'yı tarihsel açıdan vazgeçilmez topraklar olarak gören Sırp'lar, yükselmekte olan Arnavut milliyetçiliğine kesin bir darbe indirmek için Kosova'ya yönelmişlerdir.²⁷¹

Kosova Sorunu'nun temelinde, bu toprakların Balkanlardaki iki büyük milliyetçi projenin çatışma alanı olması yatmaktadır. Kosova, bir yandan Sırp ve Arnavutların ulusal bilinçlerinde en merkezi yeri işgal ederken, diğer yandan da hem "Büyük Sırbistan" hem de "Büyük Arnavutluk" rüyalarının vazgeçilmez unsurudur.

²⁷⁰ FOUSKAS, a.g.e., s38.

²⁷¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Oya AKGÖNENÇ, "Micronationalism, Old Conflicts And Precarious Peace, Macedonia, Kosova And Sonjak", **Türkisch Review Of Balkan Studies**, Ankara, 1993.

Uluslararası toplum da, Kosova sorununun Balkanlardaki daha geniş “Arnavut Sorunu”nun ayrılmaz bir parçası olduğunun bilincindedir.²⁷²

Arnavutların yaşadığı coğrafyanın stratejik önemi nedeni ile Büyük devletlerin ilgisini çektiği ve bu ilginin ciddi bir rekabet konusu olduğu görülmektedir. Osmanlı’nın dağılma süreci ile Yugoslavya’nın dağılma sürecinin Balkanlarda milliyetçilik akımını körüklediği, barış ve istikrarı tehdit ettiği dikkati çekmektedir.

Türkiye için Arnavutluk, Balkanlar üzerindeki dış politikasında önemli bir rol almaktadır. Osmanlıdan kalan kültürel ve tarihsel yakınlığın bulunmasına ilaveten, çeşitli faktörler Türkiye’nin Balkan politikasında Arnavutluk’un rolünü arttırmıştır. Arnavutluk içinse, Türkiye yarımada güvenirli bir ortak olarak gözükmektedir.²⁷³

Ancak, Türkiye son dönemlerde Balkanlarda daha pasif bir politika sergiliyor izlenimi vermektedir.²⁷⁴ Oysa tarihsel ve kültürel bağların yoğun olduğu bu bölgeye ilgisinin azalması mümkün değildir. Türkiye’nin başta Arnavutluk ve Makedonya Cumhuriyeti olmak üzere bölge ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmesi ve etkin bir dış politika izlemesi çıkarları açısından hayati önem taşımaktadır.²⁷⁵

Son söz olarak, Balkanların en istikrarsız ülkesi olan Yugoslavya’ya olan coğrafi yakınlığı ve diğer ülkelerde yaşayan Arnavut azınlıklar nedeniyle Arnavutluk, bölgede; yüzölçümünden, siyasi, askeri ve ekonomik gücünde çok daha büyük bir rol oynamaktadır. Arnavutluk’un dış politikası, Balkanların istikrara kavuşmasında veya istikrarsız duruma geri dönülmesinde önemli ölçüde etkili olacaktır.

²⁷² Önder, ARIKAN, **Uluslararası Komisyon’un Balkanlar Hakkındaki Raporu**, Sabah Kitapçılık (Çağdaş Bakışlar Dizisi), İstanbul, 1998, s.55.

²⁷³ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Hasan ÜNAL, **Balkanlarda Geniş Arnavut Meselesi ve Türkiye, Avrasya Dosyası**, Ankara, 1998.

²⁷⁴ KUT, **a.g.e.**, s.64.

²⁷⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız: İlhan IUZGEL, **Türkiye ve Balkanlar: İstikrarın Sağlanmasında Türkiye’nin Rolü, Günümüzde Türkiye’nin Dış Politikası**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2002.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ALPAN, N.P., **Tarih Işığında Bugünkü Arnavutluk** , Doğan Kitapçılık, Ankara, 1975.

-----, **Prizren Birliği ve Arnavutlar**, Çağdaş Basımevi, Ankara, 1978.

ARI, Ö., **Uluslararası İlişkiler**, Der Yayınları, İstanbul, 1987.

ARIKAN, Ö., **Uluslararası Komisyon'un Balkanlar Hakkındaki Raporu**, Sabah Kitapçılık (Çağdaş Bakışlar Dizisi), İstanbul, 1998.

ARMAOĞLU, F., **20 nci Yüzyıl Siyasi Tarihi (Cilt 1-2)**, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1991.

BAĞCI, H., **Balkanlar (1991-1993)**, Dış Politika Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1994.

BİBERAJ E., **Albania, A Socialit Maverick**, Westview Press, San Francisco, 1990.

-----, **Albania In Transition: The Rocky Road To Democracy**, Westview Press, San Francisco, 1999.

BOZBORA, N., **Osmanlı Yönetiminde Arnavutluk ve Arnavut Milliyetçiliğinin Gelişimi**, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 1997.

CASTA, N.J., **Albania: A European Enigma**, Columbia University Pres, New York, 1995.

ÇAKMAK, H., **Uluslararası Krizler ve Türk Silahlı Kuvvetleri**, Barış Kitap Basım, Ankara, 2004.

ELBRIT, C., **Albanian Stil Under The Pyramid's Shadow**, **Albanian Observer**, 1997.

EUDES, D., **Kapetanios/Yunan İç Savaşı (1943-1949)**, Belge Yayınları; İstanbul, 1995.

- FOUSKAS, V.K., **Balkanlar, Ortadoğu, Kafkasya, Soğuk Savaş Sonrası ABD Politikaları**, Aykırı Yayınları, İstanbul, 2004.
- GLENNY, M., **Balkanlar 1804-1999, Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler**, Sabah Kitapçılık, İstanbul, 2001.
- GÖNLÜBOL, M., **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996.
- GÜRKAYNAK, M., **Avrupa'da Savunma ve Güvenlik**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.
- HALL, D., **Albania And Albanians**, Pinter, Londra, 1994.
- JACQUES, E.E., **The Albanians An Ethnic History From Prehistoric Times To Present**, Mc. Forland Company, Londra, 1995.
- JELAVICH, C.B., **The Balkans**, Princite Hall Inc, New Jersey, 1965.
- , **The Establishment Of The Balkan National States (1804-1920)**, Seattle, 1977.
- , **History Of The Balkans (Vol.2-20th Century)**, Cambridge University Pres, Londra, 1985.
- KARAGÖL, R., **Türkiye-Arnavutluk İlişkilerinin Dünü-Bugünü-Yarını**, Hak Yayınları, İstanbul, 1995.
- KARATAY, O., **Kosova Kanlı Ova**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- KUT, Ş., **Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin Balkan Ülkeleriyle İlişkileri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.
- KÜLÇE, S., **Osmanlı Tarihinde Arnavutluk**, İzmir Yayınları, İzmir, 1944.
- ÖZEY, R., **Dünya ve Ülkeler Coğrafyası**, Öz Eğitim Yayınları, İstanbul, 1999.
- POLLO, S., **The History of Albania**, Arben Ltd., Londra, 1981.
- POULTON, H., **Balkanlar, Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler**, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1993.
- PRIFTI, P., **Socialist Albania Since 1944**, Domestic And Foreign Developments, Tiran, 1978.

SANDER, O., **Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1965)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1969.

SKENDİ, S., **Albania**, Frederic A. Preager Ltd., New York, 1956.

-----, **The Political Evolution Of Albania 1912-1944**, Mid-European Studies Center, New York, 1954.

SOYSAL, İ., **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.

SUGAR, P.F., **Nationalism In Eastern Europe**, University Of Washington Press, Seattle, 1994.

SÜKAN, Ö., **21 nci Yüzyıl Başlarında Balkanlar ve Türkiye**, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 2001.

ŞİMŞİR, B.N., **Atatürk'ten Ruşen Eşref ÜNAYDIN'a Yönerge (Türkiye-Arnavutluk İlişkileri Üzerine)**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1981.

-----, **Türkiye-Arnavutluk İlişkileri**, ASAM Yayınları, Ankara, 2001.

ÜLGER, İ.K., **Yugoslavya Neden Parçalandı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003.

VLORA, E.B., **Osmanlı Arnavutluk'undan Anılar (1885-1912)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

YERASIMOS, S., **Milliyetler ve Sınırlar, Balkanlar, Kafkasya ve Orta Doğu**, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 1995.

Makaleler

ARGON, “Arnavutluk’un İlk Sakinleri”, **Gündem, Arnavut Haber**, (17.04.2006).

BAŞDOĞAN, F., “Arnavutluk ve Türkiye-Arnavutluk İlişkileri”, **Stratejik Etüdler Bülteni (sayı:86)**, İstanbul, 1991.

COŞKUN, B.D., “Arnavutluk’un Dış Politikası ve Balkanlarda Arnavut Sorunu”, **Balkan Diplomasisi**, ASAM Yayınları, Ankara, 2001.

- , “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Bulgaristan”ın Dış Politikası”, **Balkan Diplomasisi**, ASAM Yayınları, Ankara, 2001.
- DEMİR, S., “Kosova, Balkanlar’daki Son Etnik Çatışma Alanı”, **Silahlı Kuvvetler Dergisi (Sayı: 388)**, Genelkurmay ATASE ve Denetleme Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006.
- ELSIE, S., “The Albanian Media In Kosova And The Spectre Of Ethnic Cleasing”, **Südosteuropa (9-10)**, 1995.
- EMİROĞLU, H., “Bosna Hersek Savaşı ve Türkiye”, **Silahlı Kuvvetler Dergisi (Sayı: 386)**, Genelkurmay ATASE ve Denetleme Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005.
- HATİPOĞLU, M.M., “Yunanistan’ın Dış Politikası ve Balkanlar”, **Balkan Diplomasisi**, ASAM Yayınları, Ankara, 2001.
- KALE, B., “AB’nin Balkan Politikası: Çelişkiler İçinde Bir Yanılsama”, **Balkan Diplomasisi**, ASAM Yayınları, Ankara, 2001.
- KARATAY, O., “Miloseviç Dönemi Yugoslavya Dış Siyaseti: Başarısız Bir Mirasyedi Olayı”, **Balkan Diplomasisi**, ASAM Yayınları, Ankara, 2001.
- KOLOĞLU, O., “OSMANLI Döneminde Balkanlar (1391-1918)”, **Balkanlar**, Eren Yayınları, İstanbul, 1993.
- KUT, Ş., “1990’larda Türk Dış Politikasının Anahatları”, **Günümüzde Türkiye’nin Dış Politikası**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2002.
- , “Kosova: Milliyetçiliğin Kördüğümü”, **Foreign Policy**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, Güz 1998.
- LAMBORDİ, B., “Kosovo-Introduction To Yet Another Balkan Problem”, **European Security**, Londra, 1996.
- MOİSİU, A., “Arnavutluk’un Hayali”, **NATO Dergisi (İlkbahar Sayısı)**, Ankara, 2006.
- ÖZTÜRK, O.M., “Türk Dış Politikasında Balkanlar”, **Balkan Diplomasisi**, ASAM Yayınları, Ankara, 2001.

- SARAÇOĞLU., K.Y., “Avrupa’nın Kolektif Kimlik Arayışları”, **Silahlı Kuvvetler Dergisi (Sayı: 388)**, Genelkurmay ATASE ve Denetleme Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006.
- SCMIDL, E.A., “The Internation In Albania 1913-1914”, **International Peacekeeping**, 1999.
- SIMIC, P., “Yugoslavya Krizi’nin Dinamikleri”, **Avrasya Dosyası (Cilt: 3, Sayı: 3)**, Avrupa Stratejik Araştırmalar ve Kamuoyu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Ankara, 1996.
- TEKİN, A., “Kosova’da Neler Olabilir ?”, **Avrasya Dosyası (Cilt: 3, Sayı: 3)**, Avrupa Stratejik Araştırmalar ve Kamuoyu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Ankara, 1996.
- TOPTAŞ, E., “Küresel Jeopolitik Yaklaşımlar, Avrasya ve Türkiye”, **Silahlı Kuvvetler Dergisi (Sayı: 389)**, Genelkurmay ATASE ve Denetleme Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006.
- TÜRBEDAR, E., “Yunanistan-Arnavutluk İlişkileri: Balkanlar’ın Tedirgin Dostları”, **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt 1, Sayı 2, 2004.
- , “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Balkanlar ve Avrupa Birliği”, **Stratejik Analiz**, Cilt 3, Sayı 34, 2003.
- TÜRKMEN, Z., “Üsküp’ten Manastır’a Makedonya İzlenimleri”, **Silahlı Kuvvetler Dergisi (Sayı: 389)**, Genelkurmay ATASE ve Denetleme Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006.
- TÜRKOĞLU, E., “Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği”, **Balkan Diplomasisi**, ASAM Yayınları, Ankara, 2001.
- UZGEL, İ.I., “Türkiye ve Balkanlar: İstikrarın Sağlanmasında Türkiye’nin Rolü”, **Günümüzde Türkiye’nin Dış Politikası**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2002.
- ÜNAL, H., “Balkanlarda Geniş Arnavut Meselesi ve Türkiye”, **Avrasya Dosyası**, Ankara, 1998.

YAŞİN, G.K., “Balkanlarda Boru Hattı Yarışı”, **Cumhuriyet Strateji**, 11 Nisan 2005, sayı:41.

İnternet Kaynakları

Albania, **Southeast European Times**, <<http://www.setimes.com>>, (28.10.2006).

Albanian History, <<http://www.albanian.com/main/history>>, (17.04.2006).

Arnavut Azınlığı, **Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu**, <<https://www.abttf.org>>, (05.06.2007).

Arnavutluk, <<http://www.ulkeler.net/arnavutluk>>, (28.05.2007).

Arnavutluk ABD İle İlişkileri Güçlendiriyor, <<http://www.setimes.com>>, (17.11.2006)

Arnavutluk ABD’nden Para Yardımı Aldı, <<http://www.setimes.com>>, (17.11.2006).

Arnavutluk Tarihi, <<http://www.msxlabs.org/forum/ulkeler-tarihi/-arnavutluk-tarihi.html>>, (08.03.2007).

Arnavutluk Ülke Bülteni, <<http://www.deik.org.tr/bultenler>>, (28.10.2006).

Arnavutluk Ülke Profili, **T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı**, <<http://www.dtm.gov.tr/anl/raporlar/AVRUPA/arnavutluk/arnavutluk.htm>>, (27.10.2006)

Arnavutluk ve İtalya, Suçla Mücadelede İşbirliğini Doğruladı <<http://www.setimes.com>>, (15.11.2006).

Balkan Atlantı, <<http://tr.wikipedia.org>>, (15.11.2006).

Balkan Yarımadası, <<http://www.wikipedi.org/wiki>>, (16.11.2006).

Çam Arnavutları, <<http://www.tr.wikipedia.org>>, (14.04.2006).

Çamerya Arnavutları ve 27 Haziran 1944 Çamerya Soykırımı <<http://www.saemk.org>>, (15.11.2006).

- ÇELİK, B., Balkanlarda Arnavut Sorunu, <www.arnavuthaber.com>, (17.11.2006).
- Enver Hoca Döneminde Arnavutluk, <<http://www.arnavutuz.biz/forum/index>>, (08.03.2007).
- Enver Hoca'nın Ölümünden Bu Yana Arnavutluk'taki Politik Gelişmeler, <<http://www.revolutionarydemocracy.org/Turkish>>, (22.10.2006).
- İstanbul Zirvesi Arifesinde, **NATO Dergisi**, Sayı: Yaz 2004, <<http://www.nato.int/docu/review/2004/issue2>>, (11.01.2007).
- Karadağ, <<http://tr.wikipedia.org/wiki/Karadağ>>, (14.03.2007).
- KARPAT, C., “Mutsuz Çift Boşanma Yolunda mı?”, **Axis Information and Anlysis**, <<http://www.axisglobe.com/article>>, (14.03.2007).
- Kuruluş Dönemi Osmanlılar ve Arnavutluk, <<http://www.osmanlimedeniyeti.com>>, (21.10.2006).
- Kuzey Epir, <<http://www.tr.wikipedia.org>>, (14.04.2006).
- Macedonia-Constitution, <<http://www.uni-wuerzburg.de>>, (28.05.2006).
- NATO'nun Genişlemesi, <<http://www.tsk.mil.tr>>, (17.11.2006).
- NATO Ülkeleri, <<http://tr.wikipedia.org/wiki/Kategori:NATO>>, (08.03.2007)
- ÖZLEM, K., “Dış Politika Ekseninde Balkanlar'da Arnavutlar ve Arnavutluk”, **TÜRKSAM**, <<http://www.turksam.org/tr/yazilar>>, (03.06.2007)
- Paris Barış Konferansı, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Paris_Bar>, (08.03.2007).
- Sırbistan-Karadağ, <<http://tr.wikipedia.org>>, (15.11.2006).
- ŞEN, H., **Balkanlar: Metaforların Çarpıştığı Bir Savaş Alanı**, <<http://www.ykykultur.com.tr/cogito>>, (08.03.2007).
- The View from Tirana: The Albanian Dimension Of The Kosovo Crisis, <www.crisisweb.org/projects/sbalkans>, (21.05.2006).
- YAŞIN, G.K., “Komşuda Komşuluk Anlayışı: Yayılmacılık”, **Cumhuriyet Strateji**, <<http://www.diplomatikgözlem.com>>, (17.04.2006).

Yıldırım Beyazıt Dönemine Kadar Osmanlı-Arnavut İlişkileri,
<www.osmanlimedeniyeti.com/Bilgi>, (21.01.2007).

Yunan İç Savaşı, <<http://tr.wikipedia.org/wiki/Yunan>>, (08.03.2007).

Diğer Kaynaklar

ABAZİ, Enika, **Regional And Institutional On Security In The Balkans: The Case Of Albania**, Bilkent Üniversitesi Ekonomik ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1999.

AÇAR, D.A., Albania: **The Anatomy Of A Traumatic Trasition**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2000.

Atina'nın Tiran Öfkesi Dinmiyor, **Cumhuriyet Gazetesi**, 09 Eylül 1994.

BUMCI, A., **Albanian Question In The Balkans and The Security Of Macedonia**, Bilkent Üniversitesi Ekonomik ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1999.

CERRAHOĞLU, N., Arnavutluk Nasıl Çözüldü?, **Milliyet Gazetesi**, 15 Mart 1997.

GÖKTAŞ, O., **Balkanların Anahtar Ülkesi: Arnavutluk**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1995.

İkinci Dünya Harbi Sonundaki Antlaşmaların Değerlendirilmesi, **Hava Harp Akademisi Komutanlığı**, İstanbul, 2004.

JAZEXHİ, O., Arnavutluk'u Hıristiyanlaştırma Politikası Sürüyor, **Boston Globe**, 11 Ekim 2006.

Krize Neden Olan Papaz, **Milliyet Gazetesi**, 03 Temmuz 1993.

Makedonya'da 33 Millet Yaşıyor, **Birlik Gazetesi**, Üsküp, 12 Ocak 1995.

MOORE, P., The Albanian Question In The Former Yugoslavia, **RFE/RL Research Reports**, 3 Nisan 1992.

Pan-Albanianism: How A Big Threat To Balkan Stability, **Europe Report No: 153**, Internatinol Crisis Group, Tirana/Brussels, 2004.

SAĞIR, C., **Large Albanian Question And Macedonia**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1999.

SHKRELİ, E., **Citizenship: A Historical Comparasion Of The Albanian and Turkish Citizenship In The 20 th Century**, Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2002.

Tiran Atina'yı BM'e Şikâyet Etti, **Cumhuriyet Gazetesi**, 14 Nisan 1994.

YILMAZ, M., **Türk Dış Politikasında Arnavutluk**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001.

YÜRÜR, P., **Geçmişten Günümüze Kosova Sorunu**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1999.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı ve Soyadı : Gürkan AKYOL
Doğum Yeri ; ANKARA
Doğum Yılı : 1969
Medeni Hali ; Evli

Eğitim Durumu :

Lise : 1983-1987 Kuleli Askeri Lisesi
Lisans : 1987-1991 Kara Harp Okulu

Yabancı Diller ve Düzeyi :

1. İngilizce : İyi
2. Rusça : Zayıf

İş Deneyimi :

1991-1992 Per.Okl.ve Eğt.Mrk.K.lığı /KONYA
1992-1996 As.Ş.Bşk. Çaykara/TRABZON
1996-1998 As.Ş.Bşk. Baskil/ELAZIĞ
1998-2004 Per.Okl.ve Eğt.Mrk.K.lığı /KONYA
2004-2006 As.Ş.Bşk. Bucak/BURDUR
2006- K.K.K.lığı /ANKARA

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar :

1998 Plan ve Program Geliştirme Sertifika Programı /ANKARA
1999 Toplam Kalite Yönetimi Sempozyumu /KONYA
2000 İnsan Kaynakları Yönetimi Sempozyumu /KONYA
2002 Eğitim Yöneticisi Yetiştirme Programı /ANKARA